BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
3 F
23

Digitized by Google

209

JOH. FRANCISCI
BUDDEI
EXERCITATIO
DE
CULTURA INGENII.

Ubi de neceſſitate, modis, ac rationibus Ingenii, Animique excolendi ac de fine & utilitate diſciplinarum ſaluberrima Præcepta traduntur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

APUD FRIDERICUM VAN-ELLEN

HAGAECOMITUM
AN. 1765.

12-3-F-23

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

TYPOGRAPHUS
LECTORI.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

Ut maxime quae viam ſternant ſapientiae adipiſcendae propaganda ac dilatanda eſſe cognoveram, ita factum eſt, ut ſedulo diligenterque conquiſita virorum doctorum opera, quibus aut mens erigitur, aut ingenium formatur, in lucem protrahere contenderem. Inter cetera vero quae prudens conſilium juvare videbantur, plurimi facienda eſſe ſemper exiſtimavi praeclara quaedam ſcripta Jo. Franciſci Buddei, *ac eam praeſertim quam nunc tibi oblatam gratulor* Διατριβὴν de Cultura Ingenii. *Multa ibi ſaluberrima praecepta de neceſſitate, modis, ac rationibus ingenii excolendi, ac de fine, & utilitate diſciplinarum copioſe ediſſeruntur, quae maximum uberrimumque fructum, & opportu-*

tu-

Digitized by Google

tunitates contineant. Quod ſi iſthaec, atque hiſce affinia, quae ingenium excolere poſſunt, fortius, atque efficacius perciperentur, nullus dubito quin ex vitiorum inter Eruditos occurrentium congerie, minus Litteraria Respubblica detrimenti caperet. Scilicet ex incompoſita praepoſteraque methodo ſtudiorum, nebulones quique inclareſcendi cupidine inflati & maleſano oeſtro perciti, quoquo ſe vertant turpiſſime delabuntur, & rerum omnium ignorantia procaces, & turbidi, foedoque veterno demerſi, blacterones, inaniloqui & Mirmillonum omnium improbiſſimi univerſam eruditionem deturpant, librorum colluvie inficiunt, quibuſvis verae ac ſincerae ſapientiae Myſtis faſtidium creant, ac bonarum diſciplinarum incrementis offendicula ponunt. Inde ex contempta Cultura Ingenii *nihil eſt quod ipſorum ſuperbiam ac pedagogicum faſtum deiiciat ac pudefaciat: Inde, ut cetera malorum ſemina, & incommoda praeteream, gliſcit in diem fortius litterarum illa peſtis, & labes, invidorum Sycophantarum ſcurrarumque pernicioſa rabies, unde conſummatae praemium ſapientiae triſtis invidia ſit, nec impune cuiquam detur laudis exceſſiſſe limites. Obſtupeſcas quot conviciis, dicteriis, calumniiſque obtrectatores improbi adſpergant*

bonae

bonae frugis Opera, Viroſque doctos ſcommatibus proſcindant, & plebeio futilique ſcribendi modo laceſſant, ut magnis poſſint clareſcere inimicitiis, dum tamen ii ſint qui ſtudia litterarum oderint, & quibuſvis ſtudiorum avocamentis diſtenti, gulae modo, modo aleae, illecebriſque aliis indulxerint, & ventri admodum fuerint dediti, partibuſque ventri proximis. Horumce quidem hominum, qui Ingenii, Animique culturam *ſpreverint, exempla nolo longius arceſſere, quae ſane plena manu omnium temporum ſuppeditaſſet Hiſtoria; quum recens exemplum habeamus in libello* * *quodam, quem ignotus, immo nimis notus, cucullatus Midas [ex ſanctiſſima, & omnibus nominibus veneranda ſodalitate], in quo ad maturitatem pervenit tum divinarum, cum humanarum rerum ignorantia, altercandi libidine convulſus, petulans Sannio, & Phariſeorum omnium Archimandrita, veluti munuſculum in vulgus ſparſit, ut cordatiſſimum Prudentiae Civilis ſcriptorem, ac defenſorem ſimul Humanitatis acerrimum impeteret, & publicis execrationibus in illum concitatis de ſaxo tarpejo deiicien-*

dum

* Cui titulus = Note e Oſſervazioni ſopra il Libro intitolato Dei Delitti, e delle Pene. Ven. 1765.

dum eſſe pronunciaret. Hoc quidem maleſanum bipedis ſinciput, ubique exemplum ſit, & eorum viva imago vacerrarum qui Animi, & Ingenii *excolendi curam reiicientes, in optimos quoſque intemperantius debacchantur, & profligato pudore calumnioſa mendacia crepant. Etenim ex elegantia, ac brevitate [qua tantopere mihi aureum illud opus adprobatur, quod ſimiles ſcriptores a ſe arceat] ſuborta fatuis hominibus obſcuritas, copream excitavit, ut velut aſinus ad lyram & ſus ad Minervam, humanitatis oblitus, ac Religionis, ſuccenſeat Cl. Viri doctrinae ac ſcriptioni, quod aut ipſe per ſummam fraudem impudentiſſimamque malitiam finxerit, aut quod delira mente ſomniaverit, nihilque ſuſdeque mixtum non rapiat in occaſionem, ut omnia atro ſale conſpergat, ſententiaſque dolo malo tranſvorſum raptas, ſeditioſus digladiator detorqueat in ſenſum aſperiorem, ut exinde nigrae loliginis ſuccum exprimat. Nae lepidum caput & litterariae fatuitatis exemplum, hoccine librorum quis unquam tam patientis ſit ſtomachi, qui tam inſulſas, tam prodigioſe fatuas naenias ſine bile revolvat? Ea vero unde niſi a deſpecta* Ingenii, Animique Cultura *proficiſcuntur? Quiſque enim qui veram ſtudio-*

rum

rum viam non inierit, perditiſque moribus, & rabida protervaque ignorantia gloriae inhiet, & ſapientiae famam aucupari contendat, ea ſane impuro ex pectore evomat, quae ſibi damnum inferant, ac Litterariae Reipublicae dedecus ac moleſtiam ingerant. Vale, Lector benevole, & aequi bonique conſulas precor, quidquid de edendis Doctorum Virorum operibus meditor.

IN-

INDEX

CAPITUM.

Exercitationis Cap. I. pag. 1.

Cap II. pag. 39.

Cap. III. pag. 82.

Digitized by Google

IO. FRANCISCI BUDDEI
EXERCITATIO
DE
CULTURA INGENII.

BIBLIOTHECA ...

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMANUELE

Σύνοψις

Homo ad aliorum commoda promovenda natus eſt, §. *I. Quod facere nequit, niſi animum bonis artibus excoluerit*, §. *II. Hoc ipſo aliis melius inſeruire poteſt, quam opibus, quippe quae caducae ac inſtabiles ſunt*, §. *III. Quod homo ad hoc obſtringatur, probatur ex eo, quod Deus velit eum eſſe felicem*, §. *IV. Idque ad omnes omnino homines pertinet*, §. *V. Idem demonſtratur ex eo, quod in alios iniurius ſit, qui animum ſuum non excolit*, §. *VI. Duplex ingenii cultura explicatur, & quo pacto eruditi, quo pacto ceteri animum excolere debeant, oſtenditur*, §. *VII. Ingenium quid?* §. *VIII. Num cultura indigeat?* §. *IX. Haec cultura in quo conſiſtat, itemque quibus partibus abſolvatur eruditio?* §. *X. Reiiciuntur atque removentur hinc artes vanae atque inutiles: ſpeciatim de poeſi diſquiritur*, §. *XI. XII. de aſtrologia*, §. *XIII. XIV. XV. XVI. de theologia ac philoſophia ſcholaſtica*, §. *XVII. Quasdam artes excolendas quidem eſſe, ſed evitandum in illis eſſe exceſſum, demonſtratur, ſimulque de arte critica diſſeritur*, §. *XVIII. Unam eruditionis partem altera eſſe praeſtantiorem docetur, ſimulque, quae linguae latinae praeſtantia ſit & utilitas, inquiritur*, §. *XIX. Redarguuntur, qui certam artem ac diſciplinam ultra quam decet, laudibus extollunt*, §. *XX. Utilia ſaltem & neceſſaria addiſcenda eſſe, denuo inculcatur*, §. *XXI.*

§. I.

BUDDEUS N On ſibi ſoli natum hominem editumque in lucem eſſe, conſtans, iuſtiſque rationibus ſuffulta, virorum ſapientiſſimorum eſt ſententia. Natura ad colendam cum aliis ſocietatem compellit omnes exſtimulatque. Nec temere, ipſo Tullio (1) iudice, quiſquam reperitur, quin magna felicitatis parte, modo cum aliis eſſe, doloremque non minus quam laetitiam cum iis communicare ſibi liceat, carere, quam cum infinita etiam voluptatum abundantia in ſolitudine vitam agere malit. In quo ſi quis providam divini Numinis curam non perſpiciat, nec inde aeſtimet rite, nae! eum inertem plane, ineptumque rerum omnium exiſtimatorem eſſe oportet. Subveniendum ita quodammodo erat, qua omnes obruti tantumque non oppreſſi ſimus, miſeriae, quae tanto conſpectior eſt, acerbiuſque hominem urget, quanto ab aliorum remotior eſt conſortio, eorumque magis auxilio eſt deſtitutus. Atque ut quiſque iucundam ſibi acceptamque aliorum operam, qua ut commode feliciterque vitam tranſigere poſſit, efficiunt, eſſe ſentit: ita rurſus, niſi mortalium ingratiſſimus eſſe velit, fateatur neceſſe eſt, ſe ut non minus prompte ut & aliis inſerviat, eorumque commoda promoveat, eadem lege compelli. Idque eo magis quod, quo ſe aliis praeferat, indeque deteriores ceteros, ſe meliorem reputet, per naturam non habeat.

§. II. Aſt, qui promovebit aliorum commoda, qui nec ſua intelligit, nuduſque & expers eſt eorum omnium, quae ad bene beateque vivendum ſcitu ſunt neceſſaria? Quale conſilium deliberanti dabit, qui ipſe conſilii eſt inops? Num viam ad ſapientiam pandet, qui ob in-

[1] *De finibus lib. III. n. LXVI. p. m.* 118.

inſipientiam inſcitiamque omnium provocat commiſera- BUD-
tionem? Perinde profecto hoc eſſet, ac ſi quis a paupere DEUS
divitias, aut ſanitatem ab aegroto poſtularet. Sapientiſſimus Imperator (1) hominem *κατὰ φύσιν ζῶον κοινωνικόν* vocat, eiuſmodi animal, quod per naturam ita ſit comparatum, ut aliis quid impertire & cum iis communicare debeat. Aſt quid impertiet aliis, qui omnium rerum ſapientiaeque & doctrinae inops, ab aliis ſemper, quo utcumque vitam toleret, efflagitare neceſſe habet, tantum abeſt, ut habeat, quod impertire poſſit.

§. III. Contra; quanta omnes maximo ſibi beneficio obſtringendi facultate pollet, qui ut animum ad omnem honeſtatem erudivit ipſe, ita quo pacto alii erudiri queant, oſtendere illis & demonſtrare, vel ſuo ipſius exemplo valet. Et vero unicum inſuper hocce in noſtris viribus, ad aliorum promovenda commoda, natura poſuiſſe videtur. Opes enim divitiaeque quoto cuique obveniunt, ut iis inſeruire aliis queat? Fortunae haec vocantur munera, ut demonſtretur, neutiquam, ut eas poſſideamus, penes nos ſemper ſtare. Non magis tamen retinere eas, utut velimus, poſſumus, omnemque rurſus aliis inſerviendi cum iis amittimus facultatem, niſi, qui amitti nequit, doctrinae & ſapientiae theſaurum nobis comparaverimus. Ingenii dotes, veraque ſapientia, haec eſt, quae nec flammas, nec undas timet.

Nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis ingeniique bonis (2).

§. IV. Eſt vero & aliud, quo idem non tam ſuaderi, quam demonſtrari poſſit, argumentum: Deum

[1] *M. Aurel. Antoninus de ſe ipſo ad ſe ipſum lib. V.* §. *XXIX.*
[2] *Ovid. lib. III. Triſt. eleg. VII.*

Digitized by Google

BUD- ſumme bonum, aeque ac ſumme felicem, non poſſe non
DEUS velle, ut homines identidem felices ſint, & ab omni miſeria quam longiſſime removeantur, nemini dubium eſſe poteſt. Felices autem non erunt, niſi intelligant miſeriam ſuam, fontemque felicitatis omnis cognitum atque perſpectum habeant, teneantque rationem, ex miſeriis, quibus circumfuſi ſunt, eluctandi. Πολλῷ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας πρῶτον ὑπάρχει, ait alicubi Sophocles, *ſapere ad beatitudinem praecipuum eſt*. Si ergo miſeri eſſe nolint, voluntati contra divinae morem gerere, beatique & felices eſſe cupiant, ſapere diſcant, quiſque pro ingenii ſibi conceſſi modulo, ſive, quod perinde eſt, ingenium colant.

§. V. Atque ut communis eſt omnibus, quae mortalium pectoribus inſidet, labes; omnes enim, ut recte Tullius (1) pronunciat, ſimul atque editi in lucem & ſuſcepti ſumus, in omni continua pravitate & in ſumma opinionum perverſitate verſamur: ita omnibus ex aequo incumbit colendi ingenii neceſſitas, ſi ex ſuis emergere miſeriis cupiant. Non aetas igitur, non ſexus, non dignitas, nec divitiae, aut paupertas, ab hoc officii genere abſtrahere quenquam aut poſſunt, aut debent. Non hoc volo, omnes ſine diſcrimine litteris operari debere, ut eruditorum orbem, iam ceteroquin ſatis civium copia laborantem, novis hoſpitibus compleam, eiuſque pomoeria, quae nunc demum coarctanda eſſent, extendam: ſed unumquemque mortalium eo uſque animum erudire debere, ut & ſuae ſalutis habere rationem, & utile inſuper communis, quae inter omnes intercedit, ſocietatis, membrum ſe praebere poſſit. Illud quidem ut obtineat neceſſe eſt, ut quae ſive recta ratio, ſive cumprimis divina revelatio de Numine, hominumque cum

eo

[1] *Tuſc. Qu. lib. III. p. m.* 207.

eo coniunctione, quae humanae felicitatis ſumma, & quoddam veluti centrum eſt, de animo vitiis expurgando, omnibuſque mediis, ut iſtius boni, quod omnes navibus atque quadrigis expetere deberent, tandem compotes fieri queamus, tradit, accurate diſcat. Nec ſublimia haec adeo ſunt, aut ſupra mortalium intellectum poſita, ut rudioribus obtuſiorique ingenio praeditis ardua nimis & inacceſſa credi debeant: quin facilia ſunt, per ſummam divini Numinis gratiam, & in medio poſita, ut, niſi pravitas menſque laeva, nihil, quo minus ad metam perveniamus obſtet. BUDDEUS

§. VI. Poſterius eo comparatum eſt, quod eiuſmodi arte excolendus perpoliendusque animus ſit, ex qua ad alios rurſus aliquis redundare fructus poſſit. Nec in ſe ſaltem, ſed in alios quoque iniurii ſunt homines ignavi, qui honeſta arte animum non imbuunt, indeque ſibi ipſis moleſti, aliis graves animam pro ſale habent, ne putreſcant. Idque non una ratione. Namque primo quidem fructu, quem omnes percipere potuiſſent, ſi artem quandam didiciſſent, eos privant. Deinde cum ignaviam utplurimum preſſo pede ſequatur paupertas, graves aliis atque moleſti ſunt, bonis aliorum labore partis ſuſtentari cupientes. Denique & ipſi, facultate, aliis praeter culpam forte ſuam cum extrema inopia colluctantibus, aliquid impertiendi deſtituuntur, fruſtra ut inculcetur eiusmodi homini, laborandum illi, ἵνα ἔχῃ μετα διδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι (1).

§. VII. Ceterum cum magna ſit ingeniorum diverſitas, nonnullos ſub feliciori veluti ſidere natos, mentis perſpicacia aliiſque dotibus ceteros multum ſuperare videmus. Atque iſtis, ut non fruſtra praeſtantiores animi dotes obtigerunt, ita cumprimis ad hoc eas ſibi a Deo con-

A 4

[1] *Eph. IV.* 28.

BUDDEUS conceſſas facile intelligunt, ut ad artes ſcientiaſque animo complectendas, aliiſque rurſus tradendas, eaſque aut inveniendas, aut inventas perficiendas, quae praeſtantius ſubtiliusque ingenium requirunt, majorem tamen etiam utilitatem quam ceterae ſecum coniunctam habent, animum, ea qua decet cura, atque ſollicitudine adiungant. Cuiuſmodi iſtae artes ſunt, quas liberales, itemque ingenuas, vocamus, & a quibus eruditorum doctorumque nomen titulumque homines referunt. Ad eas itaque perdiſcendas cum praecipua quadam ratione ingenii cultura opus ſit, iſta quidem eſt, de qua praecipue in praeſenti ſumus ſolliciti. Saepius nimirum contingit, ut qui in litterarum ſtudia magno animo ſe dare ſecum conſtituerunt, inanes ſterileſque quaſdam artes ſectando, quae tamen ſplendido utplurimum titulo ſuperbiunt, nubes & inania prenſent. Alii autem, cum per naturae aut fortunae conditionem, ad aliud vitae genus aptiſſimi eſſent, infelici conatu, ſed magno cum ſtrepitu nihil agunt, ſuamque ſibi adaugent miſeriam: nonnulli denique eiuſmodi ingrediuntur viam ſtudia tractandi, quae ad praecipitia eos citra ambages ducat. Tam multiplici itaque ratione cum hic aberretur, operae pretium fuerit, officii noſtri rationes circa culturam ingenii uberiori commentatione ediſſerere.

§. VIII. Ut ab ipſo autem ovo rem ordiamur, nec quicquam praetermittamus eorum, quae ad cauſam accuratius diſceptandam pertinent, in quo ingenii haec cultura conſiſtat, paucis exponemus. *Ingenii* nimirum vox, ut omnibus quotidie in ore eſt, ita pauci vim eius capiunt. Ipſi philoſophi in eo deſcribendo in varias abeunt ſententias. Nimirum varias in mente hominis eſſe, potentias ſive facultates, notum omnibus eſt. Praeter eam enim, qua bonum appetimus, quam voluntatem vocant,

cant, intellectu etiam gaudemus, eoque tum puro, tum ſpiritibus animalibus utente, ſive impuro, ad quem imaginativa vis cum memoria ſenſuali ſpectat. Nonnulli itaque 1 omnes iſtas facultates, intellectum videlicet purum, vim imaginandi & memoriam ſenſualem, ſive aequatae harum facultatum inter ſe vires ſint, ſive diverſae, ingenii voce comprehendunt. Unde nec illis, qui iudicio excellent, imaginativa licet & memoria deſtituti, ingenium denegant. Rurſus 2 alii ſolam imaginativam facultatem *ingenium* dicunt: indeque poetis velut per eminentiam quandam ingenium tribuunt, quod hi *εὐφαντασιώτατοι* ſint, hoc eſt, imaginandi vi prae ceteris polleant. Nec raro audias eiuſmodi voces: virum quidem iſtum iudicio acri & excellenti eſſe, ingenium tamen fruſtra in eo requiri. Quod aliter quam de imaginativa facultate capi nequit. Denique 3 nonnulli non tam ipſas facultates mentis, aut unam earum, quam virtutes, & perfectiones, aut omnium, aut unius facultatis, *ingenii* voce deſignant. Sane ſi facultates omnes ſpectes, nemo mortalium ſine ingenio erit, niſi ipſa mente ſimul eum privare velis: ſed ſi uſum huius aut illius facultatis, aut vel omnium, vel quarundam, aut unius perfectionem hac voce deſignes, plurimi profecto ingenii defectum palam prodent, tantum abeſt, ut eum diſſimulare queant. Atque haſce facultatum mentis perfectiones intelligunt, qui ingenium aut cum Ariſtotele (1) *per vim animi perveniendi ad finem propoſitum*, aut cum Iſidoro per *naturalem ſapientiam*, definiunt, aut mentis ſolertiam, quam Graeci *ἀγχίνοιαν* dicunt, dexteritatemque percipiendi, cum iudicio & memoria te-

BUDDEUS

naci

[1] *Vid. quae ex Olivarii diſſert. de ingenio refert Io. Baptiſta du Hamel de corpore animato lib. I. Cap. V. T. II. opp. p. 504. ſeqq.*

Digitized by Google

BUDDEUS naci ad ingenium requirunt. Nec aliud, quam praeſtantiam nobilitatemque ingenii indicavit Plato, dum illud *cor animae* vocavit, aut Cicero, dum *decus hominis* dixit. Idem Cicero (1) multas eiuſmodi perfectiones velut uno faſce complectitur, cum docilitatem, memoriamque huc refert: *quae fere omnia*, inquit, *appellantur uno ingenii nomine*, *eaſque virtutes qui habent*, *ingenioſi vocantur*. Nos autem ut citra ambages provehamur ingenii voce hic omnes mentis facultates antea commemoratas intelligimus, prout aut omnibus, aut quibusdam, aut ſaltem una earum perfectionum per naturam gaudent, ut ad litterarum ſtudia tractanda homo non ſit inidoneus.

§. IX. Praeclare ut multa alia, ita hoc quoque Hippocrates (2) dixit, ingenium hominis perinde ſe habere ad ſcientias, uti ſe ager habet ad ſemina. Ager itaque, licet per ſe foecundus aut frumenti feraciſſimus ſit, niſi colatur, ſemenque velut utero ſuo concipiat atque concludat, fructus non dabit: ita & ingenium quantumvis praeſtans & excellens, niſi diligens cultura accedat, doctriniſque liberalibus conſeratur, non eſt, quod praeclarum eruditionis fructum ab eó exſpectes. Atque hoc M. Tullius Cicero (3) innuit, dum *ſubacto mihi*, inquit, *ingenio opus eſt*, *ut agro non ſemel arato*, *ſed novato & iterato*, *quo meliores foetus poſſit & grandiores edere*. Alibi autem (4) animi cultum *quendam humanitatis cibum* vocat. Equidem rurſus tantum derogare culturae ingenii idem videtur, quantum naturali praeſtantiae ac bonitati eius tribuit, in oratione pro Archia Poe-

[1] *Lib. V. de finibus n. XXXVI. p. m.* 149.
[2] *Vid. Ianus Huartus in ſcrutinio ingeniorum cap. III. p.* 79.
[3] *Lib. V. de finib. n. XIX. p.* 135.
[4] *Lib. II. de oratore c. XXX. add. Guilielmus Budaeus de ſtud. inſtit. §. XV. p.* 22. *ex edit. Thomae Crenii.*

Poeta (1): *Ego multos homines excellenti animo atque virtute fuiſſe, & ſine doctrina naturae ipſius habitu prope divino per ſe ipſos & moderatos & graves extitiſſe, fateor: & illud adiungo, ſaepius ad laudem atque virtutem naturam ſine doctrina, quam ſine natura valuiſſe doctrinam*. Sed ſtatim ſubiungit ipſe Cicero: *atque idem ego contendo, cum ad naturam eximiam atque illuſtrem acceſſerit ratio quaedam conformatioque doctrinae, tunc illud neſcio quid praeclarum ac ſingulare ſolere exiſtere*. Ita ſane ſe res habet. Sunt quaedam ingenia ſuo pretio commendata, qualia ſummis illis extemporaneae orationis artificibus contigerunt, quos apud veteres quoque extitiſſe legimus. Apud hos enim Prodichus Chius, Carneades, Chryſippus, Protagoras, Gorgias Leontinus, aliique ex ſophiſtarum gente, hoc maxime celebrabantur nomine, quod de quolibet argumento mirifica & incredibili ingenii celeritate diſſerere in utramque partem parati eſſent. Quam dicendi ubertatem, facilitatemque, indolis ingeniique felicitati eos debuiſſe uti manifeſtum eſt, ita quis eſt, qui dubitet, tanto maiorem unumquemque illorum doctrinae ac eloquentiae laudem relaturum fuiſſe, quanto diligentius artibus bonis mentem ingeniumque excoluiſſet. Hoc ergo & Cicero ſibi voluit, quod medicorum facile poſt Hippocratem princeps, Galenus (2), dixit. Hic enim, cum ſeptem velut praeparationes in adoleſcentibus requirat, antequam altioris Philoſophiae penetralia ſubeant, naturam, hoc eſt, naturalem ingenii indoliſque bonitatem, quam Ariſtoteles (3) ſubtilitatem quandam ingenii vocavit, primo loco in iis deſiderat. Galeno accedit BUDDEUS

cedit

[1] *Cap. XV.*
[2] *De conſtitut. art. cap. VI.*
[3] *Problem. ſect. XXIX. problem. VII.*

BUDDEUS cedit Gabriel Naudaeus (1), cuius hac de re laude omnino digna eſt commentatio. Rem omnem autem paucis ita complectitur: *Non parum refert, utrum quis ad iſthaec Muſarum ſacra naturam adferat Palamedis aut Therſitae, Ariſtotelis aut Margitae, Ciceronis aut Bambalionis. Quoniam, niſi probe a natura adfectus ſit animus, [qui ſcientiarum omnium ager eſt] ſed contra ſit ingenium hebes, iudicium immaturum, fallax memoria, vix ac ne vix quidem ſemina ſapientiae poterit concipere.* Sed recurret infra locus hac de re exponendi uberius.

§. X. Ager porro quantumvis ferax atque foecundus, ſperatum tamen denegabit fructum, generoſo ni conſeratur ſemine. Multum quoque profecto intereſt, quibus doctrinis artibuſque animus imbuatur; eaque adeo de re diſpicere, prima haud immerito circa ingenii culturam cura eſt. Eruditionem id vulgo vocare ſolent, quod ingeniis impertiendum, cumque iis communicandum eſt, hac voce complexum multarum artium atque ſcientiarum deſignantes (2). Nonnunquam tamen & ipſa cultura & expolitio ingéniorum hoc nomine venit, cum quaſi poliuntur, ut vir quidam eruditus (3) loquitur, ſive formas aut habitus acquirunt faciles, quibus ad finem ſuum promte & decenter accommodentur. Nos priori inſiſtemus ſignificationi, utque edoceamur, quodnam demum ſit, circa quod ingenium ſe occupare debeat, eam demum divinarum humanarumque rerum notitiam, quae ad humani generis uſum atque felicitatem eſt comparata, eruditionis nomen titu-

[1] *In ſyntagm. de ſtudio liberali cap. IV. p. m.* 584.

[2] *Vid. Gerhardi Io. Voſſii diſſertat. de ratione ſtudiorum, parte priori, qua tradit, quibus diſciplinis perfecta conſtet eruditio cap. II. ſeqq.*

[3] *Petrus Poiret de erudit. ſolida &c. lib. I. part. I. p. 5.*

tulumque promereri, contendimus. Colendum nimirum ingeniumque ingenium eſſe, ſupra demonſtravimus, ut noſtrae ſaluti pariter ac aliorum commodis conſulatur. Quod qui fieri poſſit, ſi circa vana, ludicra, & inutilia, puerorum inſtar haereamus, non video. Faceſſant itaque procul, & ceu ſpurium atque infelix ſemen reiiciantur omnes illae artes atque ſcientiae, quae, ad oſtentationem comparatae, ſuis cultoribus acerbam temporis male collocati poenitentiam imponunt. Utiles autem atque ſalutares dum ad perficiendam eruditionem requiro, quid velim, nemini temere obſcurum eſſe poteſt. Magna & infinita hominum eſt miſeria: mentem vitia vexant, morbi affligunt corpus; huic cum ſumma rerum omnium inopia eſt confligandum: illum aliorum iniuriae miſerum reddunt: & quis omnia calamitatum enumerabit genera? Si quae ergo ars aut ſcientia eſt, quae aut vitiis expurgat animum, aut morbos corporis pellit, aut contra improborum inſultus atque iniurias innocentem tutatur, aut domeſticae vitae inſtituta inventis ſuis feliciora commodioraque reddit, vel ad omnes haſce artes felicius addiſcendas viam munit, animumque praeparat, eam eruditionis partem eſſe lubens agnoſco. Nec opus eſſe exiſtimo, a vera eruditione ſecernere falſam, cum haec plane ne digna quidem ſit, quae eruditionis titulo ſuperbiat. Novi etiam, qui a litteris inutilibus pariter ac inanibus, elegantes ac curioſas diſtinguunt. De qua re ita ſtatuo: ſi iſtae litterae, quas elegantes & curioſas vocant, ad alendam ambitionem, aut molles effoeminatoſque animos permulcendos, ut fieri ſolet, ſaltem ſint comparatae, nec aut per ſe commodis humani generis promovendis inſerviant, aut artibus, quarum utilitas manifeſta, miniſtrent, eas pro verae eruditionis parte habere nequeo, fugiendaſque potius

BUDDEUS

tius

BUD-DEUS tius cenſeo, tantum abeſt, ut ullum illis ſtatuendum ſit pretium. Contra ſi abſtruſiores quidem ſint atque ſupra vulgi captum poſitae, aut ad delectandum, mentemque ſuavitate ſumma perfundendam, magnam quidem vim habeant, ſimul tamen aut ad vitia expellenda ſubigendaque aliquid conferant, aut alia ratione in commodum humani generis cedant, tanto maiori laude harum artium cultores dignos cenſeo, quanto plures maioreſque illis ſuperandae ſunt difficultates.

§. XI. Iuvabit ordine eas perluſtrare artes ſcientiasque, quas fugere & evitare decet, ut contra, quas amplecti & conſectari unumquemque fas ſit, palam inde fiat. Primo itaque in hanc claſſem ordinemque refero eas artes, quae non tantum per ſe vanae & inutiles ſunt, ſed inſuper animos ita corrumpunt, ut vitia facilius admittant, quam virtutes. Si, quod nonnulli (1) de poeſi aſſerunt, *artem hanc non in aliud inventam eſſe, niſi ut laſcivientibus rythmis, ſyllabarum numeris ac ponderibus, nominumque inani ſtrepitu, ſtultorum hominum aures demulceat, ac fabularum oblectamentis mendaciorumque centonibus decipiat animos, eam eſſe architectricem mendaciorum, & cultricem perverſorum dogmatum*, eam vel primo hic commemorandam loco eſſe, nemo dubitaret. Magnopere etiam errarent, qui cum Platone poetarum genus divinum, eoſque Numinis interpretes eſſe, contenderent. Et ſane non videtur ſecus ſe res habere. Quorſum enim omnis ille poeticae facultatis apparatus comparatus eſt? quorſum tot floſculi, tot ambages, tot figmenta ſpectant? Ad permulcendas aures, ad delectandum, menteſque molles & effoeminatas voluptate quadam

[1] *Vid. Henricus Cornelius Agrippa a Nettersheim de incert. ac vanit. ſcientiarum cap. III. p. 29.*

BUDDEUS

dam perfundendas. Athenienſis ille hoſpes apud Platonem (1) poetas multa perturbare, ac ſine ratione commiſcere, ac riſum movere dicit: Orpheuſque ſignificat, poetas inprimis delectationis gratiam venari (2). Ergo ad titillandos animos ars tota eſt comparata. Nec video, an Plato (3) culpari poſſit, quod poetis in ſua republica ius civitatis non conceſſerit, cuius inter alia & hanc rationem affert, quod concitatos affectus crebro imitetur poeta. Ita nimirum eſt, ſi affectus moreſque hominum, in variis vitae generibus conſtitutorum, & variis affectibus agitari ſolitorum, rite exprimere cupit poeta, neceſſe eſt, ut ipſe velut eiuſmodi affectus atque mores induat. Hinc & furor ille & ἐνθουσιασμὸς poetarum, quem Horatius (4) *inſaniam amabilem*, vocat & de quo alibi (5):

- - - *Excludit ſanos Helicone Poetas*
Democritus.

qui nihil aliud eſt, quam vehementior affectuum concitatio, ut extra ſe ipſum eſſe, in alieniſque vivere ſenſibus, & immorari perturbationibus, poeta videatur (6). Concitant ergo poetae affectus, in quibus ſedandis & componendis, quae vitiis hominum medetur, philoſophia unice occupata eſt. Atqui credas, hominem iſtum impurum atque laſcivum non eſſe, qui carmen pangendo impuros atque laſcivos induit affectus? Ut taceam,

quam

[1] *Lib. II. de legib. p.* 526.
[2] *Add. Ludovicus Coelius Rhodiginus lect. antiqu. lib. IV. cap. I.*
[3] *Lib. X. de repub. p.* 832.
[4] *Lib. III. carmin. ode IV.*
[5] *Art. Poet. v.* 195.
[6] *Add. Morhofii diſſertat. de enthuſiaſmo ſive furore poetico, in diſſertationibus eius academicis p.* 71. *ſeqq.*

BUDDEUS quam iſtud recte rationi veraeque virtuti, adeoque hominum felicitati adverſetur, deliberato conſilio in pravos animum affectus incitare atque compellere. Porro habere poeſin & hoc incommodi putant, quod, qui ſemel animum ad eam adiecerunt, vix rurſus, amabilis inſaniae dulcedine capti, inde ſe expediant, omneque adeo vitae tempus in nugis ac naeniis tranſigant. Conſiderans illud M. Aurelius Antoninus imperator (1) gratulatur ſibi, quod magnos in poetica arte non fecerit progreſſus. A diis, inquit, & hoc accepi, *τὸ μὴ ἐπὶ πλέον μὲ προκόψαι ἐν ῥητορικῇ, καὶ ποιητικῇ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδέυμασι, ἐν ὄις ἴσως ἂν κατεσχέθεν, εἰ ἠσθόμην ἐμαυτὸν ἐυόδως πρϊόντα: quod magnos in rhethorica, poetica, reliquiſque ſtudiis progreſſus non feci, quae me fortaſſis plane detinuiſſent, ſi me feliciter proficere ſenſiſſem.*

§. XII. Cum primum inventa poeſis eſſet, colique coepiſſet, graviſſima Philoſophiae tradebat dogmata.

> *- - - Fuit haec ſapientia quondam,*
> *Publica privatis, ſecernere ſacra profanis,*
> *Concubitu prohibere vago, dare iura maritis;*
> *Oppida moliri &c.* (2)

Atque haec tum praecipiebat,

> *Honor & nomen divinis vatibus atque*
> *Carminibus venit.*

Nimirum nonnulli de rebus divinis verba faciebant, Orpheus & Amphion: naturae myſteria pandebant alii, ut

[1] *Lib. I. §. XIV.*
[2] *Horatius de arte poet. v. 396. ſeqq.*

ut Empedocles, Aratus, Palaephatus, & inter Latinos, Lucretius. Alii mores hominum formabant, idque tum aperte, tum lepidis commentis hunc in finem excogitatis. Nec profecto vituperandum hoc adeo videtur, cum rudiori ſeculo auſtera Philoſophiae praecepta, poetica iucunditate temperata, admitterent facilius homines, altiuſque animis infigerent. Ita profecto eſt, philoſophia BUDDEUS

Grata parum, nec ſpecioſa Dea eſt,

adeoque

Lenibus attentas numeris deſluxit in aures
Mollius.

Diſſimulanda itaque & quodammodo emollienda fuit, ne primo ſtatim adſpectu deterreret homines, atque fugaret. Nec nefas fuerit demulcere animos, & voluptate honeſta perfundere, cum ſimul illorum ſalus, felicitaſque, ſapientiae illis proponendo praecepta, promoveatur. Quemadmodum nec medicus, quod reprehendi debeat, committit, ſi ingratum medicaminum ſaporem dulcedine temperet, nauſeaeque aegroti hac ratione ſubveniat. Atque in iſto quoque poeſeos genere, ut aut rariores, aut minus vehementes affectus adſunt, ita, ſi vel maxime vehementiori affectu concitati inſurgant, culpandum hoc minime eſt. Nec enim quivis in vitio ponuntur affectus: nonnulli, ſi non laudem, ſaltem excuſationem promerentur. Sanctiſſimum omnium, qui unquam vixerunt, regem atque vatem Davidem, non pedeſtri ſermone incedentem, ſed ſaepius graviori vehementiorique affectu, & divino afflatu, perculſum commotumque, mox Numinis canere laudes, mox inſectari improbos, mox crimina profiteri, adeoque ſubinde triſtem atque moerore confectum, interdum laetantem

BUDDEUS & exultabundum, indignabundum etiam, & ſanctiſſimo zelo ardentem merito admiramur. Hunc ergo pariter damnabit, qui poetas ob id, quod affectibus ſubinde inflammentur, iure civitatis in orbe erudito excidere putat. Ita proinde ſtatuo, poeſin, ſi rite & caute exerceatur, nec reiiciendam aut damnandam, nec ſuo loco, quem hactenus in orbe erudito obtinuit, deturbandam eſſe; aſt ſi libidinis ſaltem, aut ambitionis, aut petulantiae ſit inſtrumentum, ut profecto hodie haud raro eſt, ſatius longe eſſet, hanc artem ignorare penitus, quam ea & ſe & alios miſere perdere. Ceterum quae Theodorus Parrhaſius (1) contra poeſin atque poetas diſputat, ad hominum, ſaltem arte hac pariter ac poetarum lectione abutentium, vitia perſtringenda pertinent, artem ipſam non feriunt, in quibus nos adeo non ſibi refragantes habet, ut in multis ſententiae eius lubentes ſubſcribamus. Sed videant hac de re, quorum intereſt, ea omnia, quae poetis obiiciuntur, accuratius ab illis amoliri.

§. XIII. Rectius forte in exemplum hic proponitur aſtrologia, quam ad fallendos incautos unice comparatam eſſe, nonnulli exiſtimant. Genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, aſtrologos vocat Cornelius Tacitus (2). Et quis aſtrologos, niſi ipſe aſtrologus ſit, non damnat? etiam ex iis, qui eorum praedictionibus delectantur. Egerunt hoc certatim viri docti, ut aſtrologicae artis vanitatem demonſtrarent, & integris quidem operibus Hieronymus Savonarola (3) & Ioannes Picus Mirandulanus (4), aliique quibus Io-

an-

[1] *In Parrhaſianis T. I. p. 1. ſeqq.*
[2] *Lib. I. hiſt. cap. XXII. n. 2.*
[3] *Adverſus aſtrologiam divinatricem.*
[4] *In lib. XII. adverſus aſtrologos.*

annes quoque Sariſberienſis (1), Daniel Bartoli (2), Benedictus Pererius (3), Paulus Merula (4), Gerhardus Ioannes Voſſius (5), Petrus Gaſſendus (6), & quos Giſbertus Voetius (7) recenſet, ſuffragantur. Addere his & alios poſſem, ſi auctoritatibus res confici poſſet. Sed tum quidem dubius omnino certaminis huius, atque anceps futurus eſſet eventus, cum & ex Graecis, & Arabibus, & Latinis ingens facile illorum exercitus cogi poſſit, qui aſtrologiae cauſam tuendam ſuſceperunt. Et quid non molitus eſt Ioannes Baptiſta Morinus (8), ut veritatem ac certitudinem huius artis evinceret, ac ſtabiliret? Sed audiamus potius rationes, quibus labefactare infirmareque hanc artem illi ſolent, qui eam ut vanam atque incertam reiiciunt. Sideribus quidem cunctis, cumprimis, planetis, magnam in haec ſublunaria agendi vim efficaciamque ineſſe, praeſertim quod ad ſolem & lunam attinet, concedunt, cum ipſa hoc doceat experientia. Non tamen aliter hoc capiunt, quam quod lumen, calor, motus ſolis, aërisque mutatio, aut influxus alius a luna proficiſcens, corpora quodammodo afficiat, magis, aut minus, pro corporum aliarumque περιστάσεων ratione. Aſt quod omnes planetae tali vi polleant, ſpeciatim, quod Saturnus frigefaciat, Mars exſiccando urat, & quae ſingulis porro operationes tri- BUDDEUS

B 2 bui

[1] *Lib. II. Policrat. cap. XIX.*
[2] *In operibus moralibus part. III. lib. II. c. X. ſeqq.*
[3] *Lib. II. commentar. in Geneſ. & in libris adverſus fallaces & ſuperſtitioſas artes magiae, onirocritices, & aſtrologiae iudiciariae.*
[4] *Lib. II. Coſmographiae generalis cap. XVI.*
[5] *Theologiae gentilis lib. II. cap. XLVIII.*
[6] *Lib. VI. Phyſ. ſect. II.*
[7] *In diſſertat. de prophetia.*
[8] *In aſtrolog. Gallica, propriis principiis & rationibus ſtabilita.*

BUD- bui ſolent, cumprimis autem, quod non ſolum corpo-
DEUS ra ſublunaria, hominumque vita, ſalus, interitus, ſed mentis quoque decreta, conſiliave, fortuna hominis ſecunda & adverſa, regnorum civitatumque incrementa, decrementa, mutationes, everſioneſque hinc pendeant, id vel unico demonſtrari poſſe argumento inficiantur (1). Rationem inſuper manifeſte repugnare dicunt, cum ob diſtantiam, aliorumque ſiderum, maiori vi in haec ſublunaria agentium, interpoſitionem, plerorumque planetarum operatio in haec inferiora aut nulla, aut non ſenſibilis eſſe poſſit, tantum abeſt, ut, quae cuiuſvis operatio ſit, perveſtigari ac determinari queat. Totum praeterea aſtrologicae vanitatis apparatum, ſigna zodiaci, domuſque planetarum, aſpectuum virtutem & efficaciam, & cetera otioſorum, ut putant, hominum commenta, lubrico, quin nullo inniti fundamento contendunt: iiſque adeo proſcriptis, omnem artem ut domum, ſubtractis fulcimentis, corruere autumant. Illud autem oppido lepidum eſſe aiunt, quod ex illis ſiderum aſpectibus futura canant, qui tempore nativitatis fuere, cum rariſſime momentum temporis, quo quis natus eſt, cognitum & perſpectum habeant. Itemque quod cauſas proximas, a quibus mores hominum progignuntur, parentum naturam, ſobolis nutritionem, educationem, aeriſque circumfuſi conditionem, ſupine & ſecure praetervolent, ut eo tutius ab aſtris fata hominis accerſant. Addunt denique, recentiores Ptolemaeum & Arabes ſtolide ſequi, quorum tamen praecepta noſtro climati haudquaquam conveniant.

§. XIV. Fatentur quidem, cum ſemper ſibi ipſi faveat ſuperſtitio, nec hiſce hominibus deeſſe, quibus cre-

[1] *Vid. Io. Chriſtophori Sturmii diſſertatio de influxu ſiderum cap. II. in philoſoph. eius eclectica p.* 630. *ſeqq.*

credulis vaniſſime artis admiratoribus caliginem obii- BUDDEUS
ciant. Ad experientiam enim omnes provocare, ad eam ceu ad ſacram confugere ancoram. Sed opponunt illud Ciceronis (1) *quam multa ego Pompeio, quam multa Craſſo, quam multa huic Caeſari a Chaldaeis dicta memini: neminem eorum, niſi ſenectute, niſi domi, niſi cum claritate eſſe moriturum: id mihi per mirum videatur, quemquam extare, qui etiam nunc credat iis, cum praedicta quotidie videant re & eventu refelli.* Nonne, inquiunt, nobis permirum videretur, in tanta litterarum bonarumque artium claritate, poſt tot aſtrologorum fraudes detectas, nihilo ſecius reperiri, qui vento paſci velint, carduiſque delectentur? Deſinant ergo, ita pergunt, nobis illud occinere: evenire tamen interdum, quae divinatores illi praedicunt: cum enim multo plura ſint, quae non eveniant, cur incidiſſe eos caſu in veritatem, non arbitremur? Ita quidem aſtrologorum cenſor acerrimus Picus Mirandulae Comes (2) colligit, additque: *Quid quod nulla eſt ars tam anilis, tam vanae ſuperſtitionis, quae non eodem argumento vera comprobetur: quia aliquando ſcilicet accidat, quod ex ea praedictum ſit. Quare dicant mihi, qui ratione iſta moventur: putentne omnem artem divinatricem veram, an multas potius vanas & falſas? ſi multas falſas, probabo ego iſtas veras eodem argumento. Si omnes veras, pugnantia eos credere demonſtrabo, quia de iisdem rebus, diverſae artes divinatrices, idem non reſpondent.* Exempla porro Petrus

B 3 Gaſ-

[1] *Lib. II. de divin. n. XCIX. p. m.* 400.
[2] *Contra Aſtrologos lib. II. cap. II.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BUD-DEUS Gaſſendus (1) collegit, quae aſtrologiae admiratores vanitatis convincant: ex quo & nonnulla repetit Io. Chriſtoph. Sturmius (2).

§. XV. Nec tantum vanitatem & incertitudinem in arte aſtrologica culpant, ſed bonarum mentium certiſſimam peſtem eam eſſe, affirmant. Superſtitione quid foedius? At hanc indivulſo nexu ſecum coniunctam habere aſtrologiam eademque animos inficere, & verae ſolidaeque eruditionis ac ſapientiae fundamentum, ſinceram puto pietatem, evertere atque labefactare. Suo itaque probant calculo iudicium Auguſtini, qui, cum demonſtrandum ex inſtituto ſuſcepiſſet, curioſitati genethliacorum daemones ſeſe immiſcere, *omnes igitur*, inquit, *artes huiuſmodi, vel nugatoriae, vel noxiae ſuperſtitionis, ex quadam peſtifera a ſocietate hominum & daemonum, quaſi pacta infidelis & doloſae amicitiae conſtituta, penitus ſunt repudiandae & fugiendae Chriſtiano*. Adeo, inquiunt, in propriam perniciem praecipites dat ſui cultores aſtrologia, tantum abeſt, ut ad felicitatem veram aliquid conferat. Nec menti bonae ſolum inimica eſt, ex illorum ſententia, ſed multos illi addictos in magnas calamitates, rerumque omnium inopiam coniecit, quin vita privavit. *Utinam*, inquit Picus Mirandulanus (3), *huic quidem patrimonium non abſtuliſſet; illi patriam & vitam; multos ſpe vana ſtolidos & inſanos, multos timore miſeros non effeciſſet!* Atque ita tum in ſuos cultores, ut porro differunt, ſaevit, tum in eos, qui aſtrologis temere credunt, ſuiſque adeo pernicioſa,

[1] *In animadverſionibus in lib. X. Diog. Laert. p. 966. ſeqq.*
[2] *In diſſert. cit. cap. III.*
[3] *Contra aſtrolog. lib. II. cap. II.*

ſa, in alios iniuria eſt. Iam pridem hunc in modum ratiocinatus eſt Phavorinus philoſophus, apud Gellium (1) miſeros eſſe aſſerens, qui aſtrologis fidem adhibent, utcunque etiam res cadat. *Aut adverſa enim*, ita arguit, *eventura dicunt, aut proſpera. Si dicunt proſpera, & fallunt, miſer fies fruſtra expectando. Si adverſa dicunt, & mentiuntur, miſer fies fruſtra timendo. Si vera reſpondent, eaque ſint non proſpera, iam inde ex animo miſer fies, antequam e fato fias. Si felicia promittunt, eaque eventura ſunt, tum plane duo erunt incommoda; & expectatio te ſpei ſuſpenſum fatigabit & futurum gaudii fructum, ſpes tibi iam defloraverit. Nullo igitur pacto utendum eiuſmodi hominibus, futura praeſagientibus*. Legibus itaque tum ſacris, tum civilibus artem iſtam prohibitam, petulantiamque eam profitentium coercitam obſervant. Cornelius Hiſpallus praetor, teſte Valerio Maximo, (2) intra decimum diem illos abire ex urbe atque Italia edicto iuſſit, illos neutiquam ferendos aſſerens, qui levibus atque ineptis ingeniis, fallaci ſiderum interpretatione, quaeſtuoſam mendaciis ſuis caliginem iniicerent. BUDDEUS

§. XVI. Et haec quidem aliaque ſpecioſe admodum contra aſtrologiam diſſeruntur. Nec tamen, quod neutiquam diffitendum eſt, deſunt aſtrologis, quae hiſce opponant, quae prolixe referre, aut revocare ſub examen, noſtri inſtituti non fert ratio. Mihi ſi liceat libere meam hac de re exponere ſententiam, ita omnino arbitror. Primo certum puto, magnam ſiderum vim eſſe poſſe, quae nobis tamen ignota ſit & parum explorata. Nec ſuffragari illis poſſum, qui ſiderum efficacitatem

[1] *N. A. lib. XIV. cap. I.*
[2] *Lib. I. cap. III.*

BUDDEUS ficaciam ex eo ſtatim capite in dubium vocant, quod ratione ſua, quo pacto in ſublunaria agant, percipere non valeant. Perinde ac ſi non quotidie multi rerum naturalium nobis offerrentur effectus, qui vim omnem captumque mentis noſtrae ſuperant. Eſt hoc mortalium vitium, quod in naturalium quoque rerum ſcientia errores plurimos progignit, quod rationi ſuae mentiſque perſpicaciae nimium tribuant, eaque ſtatim aut negent, aut in dubium vocent, quae non dicam cum ratione, ſed opinionibus, quas ſemel amplexi ſunt, defendendaſque ſuſceperunt, non conveniunt. Aſt rurſus tamen & aſtrologos peccare puto, dum fidenter vim illam operationemque ſiderum cognitam ſibi plane & perſpectam putant, aut omnino maiorem vim, quam qua gaudent, illis tribuunt, dum artem ſuam pro certa venditant, quae maximam partem dubiis atque incertis innititur fundamentis. Et hactenus quidem mea opinione non errant, qui vanitatem ac incertitudinem aſtrologiae obiiciunt, modo hominum inſcitiam arguant, non vero naturae ipſi ex ſuo ingenio limites terminoſque certos ſtatuant. Atque huc cum fraudes ac inſidiae illorum accedant, qui arte hac ad turpem quaeſtum abutuntur, non immerito caute ac circumſpecte hic incedit, qui ingenium artibus bonis litteriſque imbuere cupit, ne temporis, quod revocari nequit, ſi ſemel praeterlapſum fuerit, & quod praeſtantioribus artibus addiſcendis impendi poterat, male collocati poenitentia ſero nimis cum ſubeat.

§. XVII. De iis artibus, quae aſtrologiae aut originem ſuam debent, aut vanitate & incertitudine eam, ſi non ſuperant, ſaltem illi non cedunt, nec minorem perniciem animis mortalium afferunt, plura nunc dicerem, ſi cum Hercule ad Augiae aliquod ſtabulum

in-

infelici ac triſti labore repurgandum, damnatus eſſem. Nunc autem omnes vel hoc exemplo edoctos facile ſibi proſpicere poſſe arbitror, ne in eiuſmodi temere ſe dent ſcientiam, quae ſuos cultores ad praecipitia ducat. Pergo itaque potius ad eas, a quibus tantum quidem periculum nobis non imminet, interim cum praeter difficiles nugas nullum fructum ferant, non minori quoque diligentia ſunt fugiendae. Tullius (1) quidem in veri cognitione duo cumprimis vitia vitanda eſſe docet, quorum unum eſt, *ne incognita pro cognitis habeamus, hiſque temere aſſentiamus: alterum, quod quidam nimis magnum ſtudium, multamque operam in res obſcuras atque difficiles conferant eaſdemque non neceſſarias.* Si ſaluberrimi huius moniti memores eſſent, qui litteris ſe dedunt, tot millia hominum tanto conatu inania non conſectarentur. Veterum quidem ſophiſtarum *λόγοι ἐριστικοὶ, σκεπτικαι ζητήσεις*, & ſimiles nugae exemplum praebere poterant: ſed quid opus, vitiorum documenta ab antiquis repetere, cum noſtra aetas etiam ſit eorum feraciſſima? Scholaſticorum ſcripta, tum philoſophica, tum theologica, eorumque qui ex hiſce fontibus ſua irrigarunt arva, monumenta adeat, qui hac de re certior fieri cupit. Philoſophia nihil praeſtantius humano generi obtingere potuit, magnaque merito apud omnes eius eſt dignitas auctoritaſque: ſed qui de ſcholaſticorum philoſophia ita ſentiunt, perinde profecto faciunt, ac qui in ſimiam quadrare putant, quae de homine optimo iure praedicantur. Per intempeſtivam ſane horum hominum diligentiam tota philoſophia in ſophiſmata paulatim delepſa eſt, artemque ſapiendi in artem rixandi & altercandi, idque de rebus

BUDDEUS

[1] *De offic. lib. I. cap. V. p. m.* 56. 57.

BUDDEUS rebus leviſſimis, converterunt. Diceres, cum Alchymiſtis certamen illos iniiſſe, hoc ſaltem diſcrimine, quod illi quidem viliora metalla in aurum, hi ſapientiam in λογομαχίαν, mutarint. Tanta autem ſeveritate in hiſce naeniis vaniſſimiſque commentis verſantur, ut iurares, homines tum maxime inſanire, cum ſe ratione quam pulcherrime uti ſibi videntur. Hinc ſcholaſticorum opera cum aranearum telis non male componit vir ſapientiſſimus Franciſcus Baco a Verulamio (1), quae ut ob ſubtilitatem admiratione profecto digna ſunt, uſum ſi ſpectes, quiſquiliarum cumulum augent. Operae pretium fuerit, ipſum hac de re audire: *Scholaſtici ſummo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares, hiſtoriarum vero, & naturae & temporis maxima ex parte ignorantes, ex non magno materiae ſtamine, ſed maximo ſpiritus quaſi radii agitatione, operoſiſſimas telas, quae in libris eorum extant confecerunt. Etenim mens humana, ſi agat in materiam, naturam rerum & opera Dei contemplando, pro modo materiae operatur, atque ab eadem determinatur: ſin ipſa in ſe vertatur [tanquam aranea texens telam] tum demum interminata eſt, & parit certe telas quasdam doctrinae, tenuitate fili operiſque admirabiles, ſed quoad uſum frivolas & inanes.* Verulamio ſuffragatur Gabriel Naudaeus (2), qui iisdem verbis, diſſimulato tamen Verulamii nomine, ineptias atque commenta horum hominum perſtringit. Faceſſant itaque procul operoſa iſta ſcholaſticae turbae volumina, quae vel ſolo adſpectu, tanta illo-

[1] *De augment. ſcientiar. lib. I. p.* 15. 16.
[2] *In ſyntagm. de ſtudio liber: p.* 609. *it. p.* 625. *add. Thomas Crenius in not. ad h. l.*

BUDDEUS

illorum moles eſt, horrorem incutere diſcentibus poſſint. Tuto haec deſpiciet ingenium ſuum rite exculturus, niſi forte pulchrum ducat ea diſcere, quae didiciſſe nemini hactenus profuit, multos autem poenituit. De theologia ſcholaſtica idem eſt cenſendum. Rolandi Mareſii (1) viri eleganter docti, ſolidum hac de re extat iudicium. *Nunc in theologia*, inquit, de ſcholaſtica verba faciens, *res huc recidit, ut remiſſis aliis neceſſariis in eam invectae ſint quam plurimae ſubtiles & curioſae quaeſtiones, quas gentium doctor appoſite λογομαχίας vocat, & παρωδιατριβὰς, & in quibus κενοφωνίας & καινοφωνίας vitare iubet. Verum non in ſola eiuſmodi theologia meliores iuventae annos, & ſtudiis magis idoneos collocare oportet. In ea enim multa, quae iuvenes didicimus, ſenes perdenda fateri cogimur.*

§. XVIII. Contingit tamen ſaepius, ut, quae per ſe neutiquam ſpernenda ſunt ſtudia, ob intempeſtivam illorum, a quibus tractantur diligentiam, in contemptum abeant. Sunt nimirum quaedam litterarum genera ita comparata, ut illud Neoptolemi apud Ennium, (2) philoſophandum, ſed paucis, de illis omnino uſurpari queat, uſumque ingentem praebeant, ſi modice & moderate iis utamur, inutilia autem, & vanae ambitionis inſtrumenta evadant, ſi intemperantius in illis verſemur. Arte critica, ſobriaque rituum veterum inveſtigatione nihil praeclarius eſſe, nemo abnuerit, qui iuſtum rebus omnibus ſtatuere pretium didi-

]1] *Lib. II. ep. XLV. p. 477. add. Adamus Tribbechovius in libro ſingulari de doctoribus ſcholaſticis & corrupta per eos divinarum humanarumque rerum ſcientia.*

[2] *Vid. Cicero Tuſc. quaeſt. lib. II. n. p. m.* 191.

BUDDEUS didicit. Criticae utique arti (1) omnis, quae ex hiſtoriae cognitione hauritur utilitas, imputari debet; ea corrupta emendando, mutilata reſtituendo, traiecta ſuo loco reponendo, ambigua & obſcura interpretando, viam ad ſapientiae fontes, omniſque generis, atque aetatis ſcriptores, nobis pandit. Quin, quod maximum praeſtantiſſimumque Critices munus eſt, ſcripta ſuppoſititia a veris diſcernendo, efficit, ne pro junone amplectamur nubem. Sine rituum autem cognitione veterum monumenta obſcura ſunt, & merae tenebrae ut ſatius ſit, ea non attingere, quam hoc praeſidio deſtitutum ad ea accedere. Vel divinarum litterarum exemplo hoc conſtat, in quarum ſenſum haud raro quantumvis linguam graecam ebraeamque accurate tenens, iiſque omnibus munitus artibus, quibus inſtructum eſſe interpretem decet, fruſtra penetrare annititur, quem mores & inſtituta veterum Ebraeorum fugiunt (2). Poterat itaque haud immerito alicui magna ſeculi noſtri videri felicitas, quo ad minutias uſque ſingula excutiuntur, praeſertim ſi cum illo tempore contendatur, quo arida tantum totaque ſubtiliſſimis nugis conſuta, philoſophia regnavit, ceterae vero artes, cumprimis elegantiores muſae, penitus conticuerant. Cui foediſſimae imperitiae, e repubblica litteraria tollendae, cum renaſcentibus bonis litteris praeclare quaedam mentes incumberent, factum propemodum eſt, ut ipſa medicina orbem obruerit. Adeo verum eſt, quod dici ſolet, ingentium malorum remedia numquam ſuis carere periculis. Paucis: exorta eſt

[1] *Vid. Io. Clericus in Arte Critica T. I. praefat. ſect. III. p. 9. ſeqq.*

[2] *Conf. Ulrici Huberi oratio de paedantiſmo p. m. 259. ſeqq.*

eſt nova, & prorſus contraria hominum ſecta, qui nimiam verborum & antiquitatis curam habent. Hinc tanta Criticorum ſeges effloruit (1), qui ad ſummam eruditionem nihil ſibi deeſſe putant, modo hiſce vocabulis oculos legentium defatigent: *deleo*, *interpungo*, *corrigo*, *manuſcripta ſic habent*, *hoc ab antiquo ritu*, & quae alia ſunt ineptiſſimae ambitionis verba. In ritibus autem & inſtitutis veterum ediſſerendis ſic verſantur, ut utilia ab inutilibus, quaeque momentum trahant, ab iis, quae ſcire noſtra non intereſt, non ſecernant. Neque aliud iam in ſcholis detonant, ut lepide eos nonnemo (2) deſcribit, quam num in urbe iuſtitia, vel extra pomoeria humanitas, olim carnificibus habitationes decerneret? Quis meretriciis titulis color? quae fornicibus anguſtiae eſſent? quot fibulis ſtaret veſtis? &c. Vidit quoque hanc litterarum peſtem acerrimi iudicii vir Gabriel Naudaeus, (3) eamque deteſtatus eſt. *Quotus quiſque*, inquit, *eſt Grammaticae rudimentis, & humaniorum litterarum tinctura vel mediocriter imbutus, qui non otio ac ingenio ſuo abutatur in vocularum quarumdam proprietatibus moroſe tractandis, earumdemque etymologia ſuperſtitioſe inveſtiganda, aut ſi paululum altius ſapiunt, in quaeſtionibus illis eventilandis, quae Grammaticorum cruces, aut potius bonae mentis ſcopuli, vada, ſyrtes, merito vocantur, quales ſunt illae, quibus Tiberius genus iſtud hominum torquebat, quaerendo ab illis, quaenam fuerit mater Hecubae? quid Sirenes cantu dicant? Achilli quod nomen quando inter virgines latebat? &c,*

BUD-DEUS

[1] *Vid. Io. Barclaius in Euphorm. part. I. p. 95.*
[2] *Barclaius l. c.*
[3] *In ſyntagm. de ſtudio liberali cap. XIX. p. 622. 623.*

BUD-AEUS &c. Nec tamen profecto noſtrae ſaltem aetatis ea eſt miſeria, ut nonnulli in his nugis optimos conſumant dies. Ut omnis fere tellus, ita & omne ſeculum fert homines, qui magno conatu nihil agere, pulchrum atque decorum ducunt. Seneca (1) etiam graviter hac de re conqueſtus eſt. *Quatuor*, inquit, *millia librorum Dydimus Grammaticus ſcripſit*, *miſer ſi tam multa ſupervacua legiſſet*. *In his libris de patria Homeri quaeritur*, *in his de Aeneae matre vera*, *in his libidinoſior Anacreon*, *an ebrioſior vixerit: in his an Sappho publica fuerit*, *& alia*, *quae erant dediſcenda*, *ſi ſcires*. Eſt quidem Romanae Graiaeque gentis magna dignitas, celebritaſque, ut, quales in omni vita ſive publica, ſive privata fuerint, quibuſve moribus uſi ſint, omnes paulo humaniores non immerito ſcire cupiant. Verum ut iterum recte Rolandus Mareſius (2) iudicat, in his ad minima quaeque deveniendum non eſt: ſufficit, ut ad auctores intelligendos ea qualitercunque noſcantur. Delectus omnino habendus eſt, quae utilitatem quandam parere poſſint, & ad mores noſtros referri, ut cum illorum inſtitutis noſtra conferri, &, utra commodiora ſint, iudicari queant. *Verum*, ita pergit Mareſius, *de circo*, *de comitiis*, *quid iuvat tam ſtodioſe inquirere?* (3) Non itaque hoc ita accipi velim, ac ſi antiquitatis ſtudium, criticamque artem, ex orbe erudito proſcriptam cupiam: abſit! hoc contendo, ad minutias hic non deſcendendum, nec minima cum anxietate ea conſectanda eſſe, quae ad bonam mentem nihil proſunt. Nec excuſatius hic peccant, qui eamdem iudi-

[1] *Epiſt. LXXXVIII. p. m.* 734.
[2] *Lib. I. Ep. XLVI. p.* 204.
[3] *Add. Edmundus Richerius in obſtetrice animorum p.* 23.

iudicii imbecillitatem in Ebraeorum ritibus perveſtigandis produnt, niſi ebraeorum forte magiſtrorum, febriculoſa ſua curioſitate cordatis tuſſim atque gravedinem moventium, auctoritate atque exemplo ſe tueri velint. Quid enim quaeſo iuvat ſcire, quam formam habuerint calceamenta Ebraeorum? quot ludorum apud eos fuerint genera? & quae infinita ſunt eiuſmodi otioſorum hominum ζήτηματα. Profecto enim pleraque ita ſunt comparata, ut, cum per ſe ridicula ſint & inepta, lux illa, quam litteris divinis affundere dicuntur, Diogenis lucernâ quaerenda ſit, & ita tamen incertum, dubiumque maneat, an inveniri poſſit. Haec omnia tantum abeſt, ut ad ingenii culturam quicquam faciant, ut talia ignoraſſe, inter virtutes etiam viri eruditi numerandum ſit. BUDDEUS

§. XIX. Magna itaque ſapientiae pars eſt, intelligere, quae artes addiſcendae ſint, quaeve contra rectius ignorentur, aut negligantur. Sed cum illae etiam, quae omnium, ſaltem ſaniorum, conſenſu uſu non carent, non eodem omnes habendae ſint loco, ſed aliae aliis magis ſint neceſſariae, rite ingenium ſuum exculturum, quantum cuique ſtatuere pretium debeat, profecto nec ſine dedecore, nec ſine detrimento fugiet. Quam vero & hic in rerum aeſtimatione plerique ſuum potius genium ſequantur, quam ex rei veritate, ut decet, ſtatuant, litterarum, quibus ad maiora praeparatur animus, exemplo, manifeſtum eſt. Sane harum cultores praecipue hoc vitio laborare, aſſerit Theodorus Parrhaſius (1), in cuius rationes nunc inquirere non lubet: id certum, latinae linguae in tantum nonnullos favere, ut ne inter eruditos quidem locum concedant illis, qui puro & emendato ſermonis

[1] *In Parrhaſianis T. I. p.* 243.

Digitized by Google

Buddeus nis genere non utuntur. Ioachimus Fortius Ringelbergius, ut ceteros nunc taceam, in ea fuit opinione. Namque *gloriam latine ac polite ſcribendi*, *inter humanos conatus omnes ſummum tenere locum*, aſſerit, *ſeque decreviſſe*, addit, *in hac finire vitam*. Aliis contra haec adeo non placent ſtudia, ut latini ſermonis cultum, ſi non perniciosum cenſeant, ſaltem inter ſupervacua & inutilia referant. Et hi quidem, ut ſuam tueantur ſententiam, verborum elegantiam, illis, qui de rebus ſolliciti ſunt, minime neceſſariam eſſe aiunt: quin indecoram eſſe nonnulli contendunt: aut ſi indecora non ſit, fieri tamen poſſe negant, ut unus idemque in utroque excellat, & tum rerum ſcientia polleat, tum dicendi facultate praeſtet. Addunt, florem aetatis non ſine irreparabili damno in comenda exornandaque oratione conſumi, neglectis interim ſapientiae ſtudiis, ad quae inepti deinceps fiant, intellectu non rerum conſiderationi innutrito, ſed captandis vocibus, componendis formandiſque periodis, pingendae ac poliendae orationi adſueto, voluntate autem vitiis interim ita oppleta, ut iis eradicandis vix tota hominis aetas ſufficiat. Contra qui ſecus ſentiunt, maieſtatem dignitatemque linguae latinae, uſumque eius ampliſſimum, per orbem univerſum ſe diffundentem, nobis commemorant, ſimulque evileſcere ſapientiae praecepta contendunt, cum illi, qui de rebus cognitu digniſſimis dicere ingrediuntur, nihil niſi portenta verborum evomunt. Et ſane ſingularem eſſe linguae latinae dignitatem, maieſtatemque, forte non inficiabitur, qui ea legerit, quae pro ea aſſerenda docte non minus quam eleganter diſſeruit Io. Vincentius Gravina (1). Latinam linguam Romanorum armis, & com-

[1] *In dial. de lingua lat. in opuſc. eius Rom. editis p. 59. ſeqq.*

commercio ſimul cum Imperio in omnes fere orbis ter- BUD-
rarum regiones penetraſſe & diſſeminatam eſſe, ait: huic DEUS
terrarum oras omnes aperuiſſe Imperii maieſtatem; eamque tanti fuiſſe, ut non modo populos inter ſe, regionibus moribuſque disiunctos, ſed ſcientias etiam & artes, quotquot graece traditae fuerunt, commercio ſuo comprehenderit. Tantam porro eius eſſe voluptatem contendit, quantam, ſi graecam exceperis, aliarum linguarum habeat nulla. Eam namque ornari mirifice poſſe, & contrahi modo, modo laxari, ac ad numerorum & ſententiarum varietatem flecti, & verborum luminibus, miriſque tranſlationibus illuſtrari: commendari eam vocabulorum ubertate, ſignificationum foecunditate, nexuſque facilitate & gratia: elegantiam quoque & maieſtatem illi ineſſe, & in ipſo verborum ſono imperium quoddam conſulare. Haec & alia etſi concedantur, id quidem demonſtrant, habere linguam latinam, quo ceteris ſe praeferat, utilitatem, ac neceſſitatem eius nondum evincunt. De hac igitur cumprimis diſpiciendum. Sorellus, vir doctus, ſine graecae latinaeque linguae ſubſidiis ad perfectam rerum cognitionem pervenire nos poſſe credidit, & ideo encyclopediam aliquam, ex gallicis tantum auctoribus concinnatam, dare voluit, ſed hoc eius conſilium vanum vocat Bailletus (1). Certe ut vernacula lingua accurate cuncta exprimantur, quae cognitu neceſſaria, a ſcriptoribus Romanis ad nos pervenerunt, vix fieri poſſe videtur. Et cum hodienum in omnibus eruditi orbis partibus multa ſermone Romano ſcribantur, eorum omnium cognitione linguae latinae imperito carendum eſſet. Demus autem, ſublato huius linguae uſu unumquem-

[1] *In Iugement des ſçavans ſur les principaux Ouvrages des Auteurs. T. II. p.* 180.

BUDDEUS que vernacula ſcribere, loco unius multae linguae, maiori & temporis, & ſumtuum iactura, addiſcendae eſſent: cuius quidem rei incommoda iam hodie ſentimus, dum multi vernacula ſcribere malunt, rectius forte ſibi & aliis conſulturi, ſi Romano ſermone uterentur. Atque eadem profecto ratio eſt, cur latini ſermonis facultas in bonae mentis alumnis recte requiri videtur, ut cogitata apte & perſpicue proferre in lucem, & cum aliis communicare queant. Certe ſi ſcribere aliquando illis contingat, quae aetatem ferre poſſint, nonne magno laboris fructu praemioque privantur, ſi intra unius gentis limites ſubſiſtant? cum longe pluribus inſeruire potuiſſent; ſi latini ſermonis beneficio ad alias quoque gentes illorum labor promanaſſet. Supereſt ergo illud ſaltem, an cultum quoque & nitorem ſermonis conſectari par ſit (1). Hic quidem illud lubens largior, latini ſermonis cultum, & nitorem in philoſopho, aut iureconſulto, aut theologo neutiquam neceſſario requiri, ut ſi minus forte emendate minuſque ornate ſcribat, nomen ſuum tueri non poſſit. Quis tamen aſſeret, neceſſitate tantum haec ſtudia dirigi, nec ornatui aut commoditati ullum relinquendum eſſe locum? Quodſi in aedificiis, in veſtitu, cultuque corporis non ea tantum admittimus, quae ad neceſſitatem ſufficiunt, ut coeli arceamus a nobis iniurias, ſed & quae ad cultum atque ornatum tantum faciunt, ne ſeveriſſimis quidem morum magiſtris id redarguentibus, non reſpuimus: quae iniquitas eſſet, litterarum ſtudia in eam detrudere conditionem, ut, ad ea illuſtriora reddenda, ſermonis quendam afferre cultum nefas ſit? Quodſi tam

(1) *Vid. epiſt. Io. Pici Mirandulani & Hermolai Barbari in epiſtolis Angeli Politiani lib. X. ep. IV. & V. p.* 328. *ſqq.*

tam infelici quidam ſint ingenio, ut ſapientiae, illiſque litteris, quae ab humanitate nomen adeptae ſunt, ſimul litare nequeant, cum illis nobis neutiquam res eſt. Negligant iſti haec ſacra, & pretervehant, &, quae ingenii ſaltem infirmitas permittit, ſectentur: non tamen contemnant, aut alios, qui praeſtantiori ſunt indole, ab his arceant. Sunt enim profecto non pauci, qui elegantiſſimo foedere cum ſapientiae ſtudiis ſermonis elegantiam puritatemque coniunxerunt, & hoc ipſo magnum ſublimioribus doctrinis conciliarunt decus. Nec tamen ideo eruditi viri nomen illi ſtatim denegandum eſt, qui, multarum licet rerum cognitione ſcientiaque inſtructus, linguae latinae tamen rudis eſt. Ego ſane ita ſentio, cum pauciſſimi in eo inter ſe conſentiant, quis demmum viri eruditi nomine tituloque dignus ſit, & quiſque fere pro ſuo ingenio eruditi viri imaginem animo concipiat, totam iſtam diſceptationem in vanam de vocibus abire concertationem. Tenera quoque adoleſcentum aetas ita hiſce litteris erudiri poteſt, ut ſimul ad rerum cognitionem ducatur, nec quicquam praetermittatur, quod ad voluntatem emendandam, praviſque vitiis repurgandam, pertinet: quod ſi ſecus fieri quandoque videmus, non litterarum, ſed docentium utplurimum vitium eſt, qui per ambages atque anfractus bonas mentes ducunt, quorſum planiori breviorique via, ſine temporis diſpendio, aut rerum magis neceſſariarum iactura, perveniri poterat. Fateor tamen, ſaepius hac in re per illorum, qui iuventuti formandae praeſunt, inſcitiam, praeſertim apud nos Germanos turpiter peccari, eaque de re doctiſſimos viros haud ſine ratione conqueſtos eſſe, novi. Quos inter nunc

Budeus

BUDDEUS Io. Chriſtophorum Wagenſeilium (1) honoris cauſa nomino. Illos autem, qui cum linguarum ſtudio ſemel ſe dederunt, ita illi adhaerent, ut vocibus, non rebus, animum paſcere pulchrum ducant, rectius ſapere Gabriel Naudaeus (2) docet. Namque ad hunc ſcopulum multos naufragium facere, ait, ut numquam ad ſcientias penetrent, quarum tamen fores linguae aperiant, ingratiſſimoque labore, ut iter reliquis praeparent, circa dictiones ac vocabula occupari.

§. XX. Ut autem latinae linguae maius, quam par eſt, pretium a nonnullis ſtatui ſolet, ita & in ceteris artibus, litterarumque generibus, quotidie id evenire videmus. Qui enim artem aliquam docent, eo plerumque omnes ingenii vires conferunt, ut eam ceteras utilitate, dignitate, & amplitudine ſuperare omnibus perſuadeant. Hinc ea ad ſuam quiſque artem traducere ac transferre conatur, quae profecto ab ea longiſſime abſunt, & ita incautis ſaepius fucum faciunt, ut magis neceſſariis praetermiſſis, ea ſectentur, quibus carere poterant. Ex matheſi, ſi ſobrie tractetur, plurima ad vitam ſine taedio tranſigendam, in hominum genus redundare commoda, nemo, niſi iniquiſſimus rerum aeſtimator, inficiatus fuerit. Ad naturae etiam arcana rite perſcrutanda, & quae hinc pendet, medendi artem, citra controverſiam plurimum confert. Haec, ſcientiae praeſtantiſſimae dignitatem, contra quoſvis obtrectatores ſatis tuentur. Sed nondum ſatis hoc viſum eſt iis, qui omnia artium atque ſcientiarum genera matheſeos imperio ſubiecerunt, nullumque vitae inſtitutum conſiſtere, nullum negotium recte peragi, ſine matheſi contendunt. Quod vir quidam cetera

acu-

[1] *In Pera librorum iuvenilium, praef. loculamenti primi.*
[2] *l. c.*

acutiſſimus (1) aſſeruit, ſolam arithmeticam & algebram ingenium humanum ad eam perducere perfectionem, ad quam pervenire poſſit, cum per eas ſolum detegi veritates queant, quarum accurata datur cognitio, eiuſmodi quidem eſt, quod nec peritiſſimis huius artis placuit, & vel ipſa experientia refelli poteſt, cum qui algebram ad unguem uſque tenuerint, in aliis veritatibus inveſtigandis in primo ſtatim limine a recta via aberraverint. Tolerari tamen hoc quodammodo poſſet: aſt quod alius ad geometriam commendandam ſcripſit, per eius ſtudium ſeu peritiam *haud parum iuvari poſſe mentes ad pietatem, concupiſcentiarum diminutionem, animi aequitatem, ad purae ſpiritualiſque veritatis amorem &c.* in eo iuſtiſſimam viri doctiſſimi Petri Poireti (2) reprehenſionem promeruit, qui pluribus etiam comprobat, ſi matheſeos ſtudium per veram pietatem non temperetur ac dirigatur, plurima iſtud ſecum vehere incommoda. BUDDEUS

§. XXI. Infinitum in me ſuſciperem laborem, ſi cuncta, quae hic dici poſſent, convectare vellem. Exiſtimo tamen, unumquemque intelligere, quam caute in generibus ſtudiorum diſcernendis, iuſtoque pretio illis conſtituendo, verſandum ſit. Illud inculcari ſatis nequit, cum, quo diligentius inculcatur, eo minus obſervetur, in vanis & non profuturis tempus minime eſſe collocandum. Numquam enim deſunt, quae meliori iuri noſtram induſtriam poſtulant. *Quamcunque partem*, inquit Seneca (3), *rerum humana-*

[1] *Malebranche de inquir. veritate lib. VI. part. I. cap. V.* p. 157.

[2] *De erudit. vera & falſa lib. III.* §. *LXVI.* p. 344. *ſeqq.*

[3] *Epiſt. LXXXVIII.* p. 742.

BUDDEUS *rum divinarumque comprehenderis, ingenti copia quaerendorum, ac diſcendorum fagitaberis. Haec tam multa, tam magna, ut habere poſſint liberum hoſpitium, ſupervacua ex animo tollenda ſunt.* Xenocratem quis non damnet, ne numerum ſyllabarum, quas elementa & litterae alphabeti varie inter ſe collocatae componerent, neſciret, maximam vitae partem in copulandis litteris, & ſyllabis ſubducendis, impendentem? Plerique tamen eodem modo vitam inſtituunt, vimque omnem, & ſubtilitatem ingenii in ſuperfluis conterunt. Ut ergo Lacedaemonii, & Alexander Severus imperator, laudabili inſtituto, muſicos & cithariſtas artem aliam magis reipublicae profuturam ediſcere iuſſerunt, ita profecto optandum, ut vanae omnes atque ſuperflue artes, corrumpendis magis quam erudiendis ingeniis aptae ex republica orbeque erudito proſcriberentur (1). Sed haec hactenus; inſtituti ratio ad alia nos vocat.

CAP.

[1] *Add. Edmundus Richerius in obſtetrice animor. cap. II. §. III.*

CAP. II.

Σύνοψις.

Quinam ad ingenii culturam apti ſint? & primo quidem, num integrae nationes hinc ſint removendae? §. I. Quid ſentiendum de feminis? §. II. Num aetas impedimentum afferat? §. III. Num dignitas? & an principes imbui litterarum ſtudiis debeant? §. IV. Quouſque nobilibus & generis claritate conſpicuis hoc conveniat? §. V. An, qui theologiae ſtudio ſe conſecrarunt, aliis quoque litterarum generibus operari aut poſſint aut debeant? §. VI. Pauperes an ad haec ſacra admittendi ſint? §. VII. An arcendi a ſtudiis ſint, qui ingenio plane deſtituuntur? diverſitas quoque ingeniorum iuxta ſententiam Iani Huarti exponitur, §. VIII. De ingeniorum diverſitate porro diſſeritur, §. IX. X. XI. Quam neceſſaria ſit ingenii exploratio, oſtenditur, §. XII. Haec exploratio quo pacto ſit inſtituenda? §. XIII. Num recte plura litterarum genera ab uno pertractentur? & quid de πολυμαθεία *ſentiendum? §. XIV. Voluntatis quoque emendationem in eis, qui litteris operari cupiunt, requiri, demonſtratur, §. XV. Quin improbos ſi litterarum ſtudia tractent, & ſibi & aliis plus nocere, quam prodeſſe, oſtenditur, §. XVI.* BUDDEUS

§. I.

BUDDEUS AGri nunc nobis exploranda indoles merito eſt, cui ſemen doctrinae liberalioris committendum. Diſpiciendum videlicet, quinam demum colere litteris ingenium prae ceteris aut poſſint, aut debeant. Cum vero ipſae gentes, quae orbem univerſum incolunt, & moribus & ingenio a ſe maximopere diſſentiant, haud difficulter ea quenquam ſubire cogitatio poſſet, num forte integrae quaedam nationes, per naturam ingenium culturae adeo impatiens ſortitae ſint, ut ad litterarum ſacra aditus illis penitus ſit interclusus? Non hodie demum obtinuit, ut a cultioribus gentibus diſtinguantur barbarae, hoc eſt, a cultu & humanitate pariter ac eruditione remotae. Si ab Europa diſceſſeris, in ceteris orbis partibus, exceptis Chinenſibus, pauciſſimi mortalium litteris ſe ad humanitatem traduci patiuntur. Quin forte in ipſa Europa, gentes, quae inter cultiores ſe haud extremas putant, tam obtuſo ingenio ſunt, ut praeter laborem atque induſtriam in illarum monumentis, quod admiratione dignum ſit, nihil reperiatur. Profecto ipſos Germanos, ſi quorumdam Gallicanorum cenſorum iniquiſſimis iudiciis ſtandum ſit, ab hiſce ſacris arcere fas eſſet: ſed horum quidem inſulſas obtrectationes rationibus non minus, quam ſuo exemplo, vir quidam doctus profligavit (1). Si quis vero eodem omnes gentes pollere ingenio dixerit, cum quid dicat, aſſeratue, parum habere penſi oportet. Non experientia ſolum eiuſmodi hominem confutat, ſed & ratio. Ex aeris circumfuſi, & nos ambientis conditione ingenium varie temperari neceſſe eſt, cum aeris particulas ore naribuſve ſorbeamus, quae ſan-

[1] *Vid. Vindiciae Germanorum contra obtrectatores Gallos.*

ſanguini admiſtae, ut ſpirituum animalium tum indoles, tum motus, & agitatio varietur, non poſſunt non efficere. Spirituum autem iſtorum ratio cum in operationibus ingenii utramque faciat paginam, non id modo, quod aſſerui, inde manifeſtum eſt, ſed cibi etiam potuſque, ut & educationis, quae omnia in omnibus gentibus ſecus ſe habent, magnam ad ingenium mutandum vim eſſe, liquido conſtat. Videtur tamen latens quaedam atque recondita cauſa quandoque ſubeſſe, cum experientia conſtet, gentes, quae olim praeſtantiſſima protulere ingenia, omnem velut foecunditatem ita amiſiſſe, ut nihil niſi illuvies, & ſqualida apud eas conſpiciatur barbaries. Quid Aegyptios, quid Graecos commemorem? De Italis ſuis ita conqueritur Io. Vincentius Gravina (1), *ut eam regionem, in qua ſplendor & elegantia florentibus Romanorum opibus nata eſt, & multis poſt ſeculis, quamvis convulſo iam imperio reſtituta, nunc non modo videri huius laudis praeſidio ſpoliatam, ſed in ſummam bonarum artium ignorationem pene demerſam*, dicat. Num ergo genius aliquis ſeculorum, aut fati neceſſitas, aut alia quaedam occulta vis homines ingenio ſpoliat? Non licet nobis nunc hac de re diſceptare; id credo manifeſtum eſt, ignaviam hominum, atque ſocordiam, luxuriam quoque, principum bonas artes vilipendentium exemplum, hic multum ſibi vindicare. Non tamen haec quenquam morari debent, nec ingenium rite culturo, quam ceteri cives ſui ingenio valeant, quam ferax bonarum mentium ſua aetas ſit, ſed quid ipſe valeat, quam ſe erga ipſum natura benignam demonſtraverit, expendendum eſt, ut hinc conſiliorum ſuorum expediat rationes. BUDDEUS

§. II.

[1] *De converſione doctrinarum, in opuſculis eius p.* 148.

BUD-DEUS §. II. Aſt ſexus forte obſtat. Ergo ne & feminis in orbe erudito locus relinquitur? Cur denegaretur? Ingenio enim haud raro ita pollent, ut viros etiam ſuperent. Teſtantur hoc monumenta, quibus nomen ſuum commendarunt poſteris, quam plurima. Nec uni ſaltem, aut paucis forte tam felicibus eſſe contigit, ut litteris per ingenii bonitatem operari potuerint. Tam magnus eſt, obſervante Aegidio Menagio, (1) elegantiorum litterarum ſummo antiſtite, feminarum, quae ſcripſere, numerus, ut de earum ſolis nominibus ingens volumen conſcribi poſſet. Noti in vulgus ſunt illorum labores, qui de feminis eruditione claris commentati ſunt (2), qui rem ita ſe habere, neminem dubitare ſinunt. Iam apud veteres tantus illarum numerus fuit, ut Apollonius Stoicus ſingularem librum de iis ſcripſerit, quae philoſophiae operam dederint. Quemadmodum & ſeparatim Philochorum Grammaticum de mulieribus Pythagoricis ſcripſiſſe conſtat, de quibus & Iamblichus expoſuit (3). Cum vero & praeterea feminae ſuae ſalutis rationem non minus habere debeant, quam viri, & ad humani generis commoda promovenda, aliiſque inſerviendum ſint obſtrictae, non tantum licere hoc, ſed & ſi, cum poſſint, non tamen excolant ingenium litteris, perperam eas agere, plane contendo. Intelligi autem hoc velim de eiuſmodi litterarum ſtudiis, quae non ad vanam delectationem, aut oſtentationem ſint comparatae,

[1] *In hiſtoria mulierum philoſophar. p.* 3.

[2] *Iulius Caeſar Capaccius in elogiis illuſtrium mulierum ac virorum, itemque B. Iacobus Thomaſius in peculiari de hoc argumento diſſertatione. add. Morhoffius Polyhiſt. litterar. lib. I. cap. XIX. p.* 228.

[3] *In vita Pythagorae lib. I. circa fin.*

tae, ſed quae ad metam, ad quam omnes conten- BUDDEUS
dunt, eas etiam perducant (1). Quod cum ſecum expenderet Leonhardus Aretinus, de ſtudiis ac litteris librum ſcripſit (2), ad Iſabellam Malateſtam, quo de iis artibus exponit quibus imbui feminae debent, quas ſublimior quidam impetus concitat ad operandum bonae menti. Dignum quidem argumentum, quod praeclarum ingenium occupet, quod tamen ab illo tanta induſtria iudicioque pertractatum non eſt, ut addi multa, aut rectius ſtatui non poſſint. Sed id nunc non ago. Ceterum non promiſcue omnibus hoc aut concedo, aut iniungo, ſed illis, quibus per ingenii docilitatem, per fortunae reique familiaris atque domeſticae, rationem, ceteraque obſtacula, quae alias merito aliud vitae inſtitutum ſequi iubent, litteris navare operam licet. Quibus obſervatis, non eſt, quod a Muſarum ſacris abeſſe feminas iubeat Lactantius (3), quod illis *inter puberes annos officia mox uſibus domeſticis profutura exercenda veniant*. Namque nec hiſce temere, quas officii ratio ad alia vocat, ad Muſarum ſacra aditum patere volumus. Multo minus autem audiendi ſunt (4), qui litteras ideo a feminis attingi nolunt, quod nec in eccleſiae, nec in fori officiis publicis, locus illis relinquatur. Perinde ac ſi non alia ratio detur, partam multo ſtudio atque labore doctrinam cum aliis communicandi, aut in aliorum uſus impendendi. Quid enim obſtat, quo minus ſcriptis

[1] *Conf. Annae Mariae Schurmanniae problema practicum: num feminae chriſtianae conveniat ſtudium litterarum, in opuſculis eius p. 29. ſeqq.*

[2] *Recuſum A. 1692. ſtudio Cl. V. Thomae Crenii.*

[3] *Divin. inſtit. lib. III. cap. XXIV.*

[4] *Vid. Muretus var. lect. lib. VIII. cap. XXXI.*

BUDDEUS ptis alios erudiant, tanto quidem laudabiliori inſtituto quanto latius tunc eruditionis ſuae fructus ſpargere, quantoque pluribus eos impertire poſſunt? Sed non opus eſt, ut illarum cauſam prolixius agam, poſtquam iam eruditiſſimi viri eo munere functi ſunt.

§. VI. A ſexu pergimus ad aetatem. Recte nimirum Ariſtoteles (1) docuit, primam aetatem hominum diſciplinis addiſcendis omnium commodiſſimam eſſe. Ariſtoteli ſuffragantur, quotquot de litterarum ſtudiis, formandiſque ad eruditionem iuvenum animis praeceperunt, quos inter haud poſtremi ſunt, Io. Sturmius (2) atque Gabriel Naudaeus (3), qui ſedulo illud inculcant, ut pueri ſtatim ab unguiculis laudabiliter inſtituantur. Locum omnino hic habet illud Horatii (4):

Fingit equum tenera docilem cervice magiſter,
Ire viam, quam monſtrat eques.

Puerorum itaque, adoleſcentum, atque iuvénum eſt, perpolire animum, & dum genua virent, dum, ut ille ait, iuventus ridet, ſalutares illi inducere doctrinas. Colligendae ſunt hac aetate opes doctrinae, quas viri facti in aliorum rurſus uſus rite diſpenſare queamus. Accedit, quod memoria felix, vivida imaginatio, integrae nec dum debilitatae ingenii vires, animus denique graviorum curarum vacuus, ad tractandas & imbibendas litteras, hanc aetatem maxime aptam reddant. Cum etiam vita hominis brevis, artium contra prolixae ambages ſint, ea ineunda eſt temporis ratio, ut

[1] *Problem. ſect. IV. problem. XXX.*
[2] *De litterarum ludis recte aperiendis cap. XI. p.* 189.
[3] *In ſyntagm. de ſtudio liberali cap. V. p.* 595.
[4] *Lib. I. ep. XI.*

ut certa vitae pars diſcendis, certa etiam docendis, ac reliqua tandem ad uſum reipublicae transferendis artibus tribuatur. Licet autem pauciſſimis ea contingat felicitas, quam in quibusdam miratur, atque commendat Adrianus Baillettus (1), ut in intimos litterarum receſſus in tenera etiam aetate penetrare, graviorumque ſtudiorum ambitus animo complecti aut ſcriptis etiam famam eruditionis ſibi conciliare queant: ſi tamen ea ſaltem ingenii facilitas adſit, quae ad litteras cuique aetati convenientes hauriendas rectiſſime committuntur. Dum vero certas litteras cuique aetati convenire dixi, non iſtud volo, quod in ludicris & frivolis tenera aetas conſumi debeat, ſed talia addiſcenda eſſe, per quae ad graviora & ſanctiora rite praeparetur & praemuniatur animus. Multo minus itaque illis accedo, qui habenas iuventuti laxant, ſique in amoribus impuris carmine exprimendis, ſimilibuſve nugis, optimos annos conſumſerint, ſi non laudem, veniam tamen temporis male collocati ſe impetraturos ſperant, ſi *iuvenilium ſtudiorum*, aut *cogitationum* honeſto titulo, infelices foetus in publicum prodire patiantur. Quod Bembi Cardinalis Mureti, Toppii, aliorumque exemplis, Baillettus (2) comprobat, quos carmina ſua liberius ſcripta Iuvenilium titulo edi voluiſſe ait, quod iuventutem ſuam facilius eam veniam impetraturam ſperarint, quam maturiori aetati multi negare potuiſſent. Rectius profecto e conſpectu aliorum

BUD-DEUS

talia

[1] *Des Enfans devenus celebres par leurs Etudes ou par Ecrits. Paris A.* 1688. *ad. Leo Allatius in Apibus Urbanis p.* 144. *& Tiraquellus de nobilitate ac iure primogenitorum p.* 435. *ſeqq.*

[2] *In jugemens de Scavans ſur les principaux Ouvrages des Auteurs, in praefat. Tom. IV.*

Digitized by Google

BUDDEUS talia amoverentur, ne iuvenes temere talia ſibi licere putent, quae a magni nominis viris perpetrata vident, & ita, ut non tantum eos non poenituerit admiſſi criminis, ſed inde etiam ingenii & eruditionis gloriam aucupentur. Ceterum ſi quis forte ob fortunae iniquitatem, dum aetas poſtulat, ingenium erudire nequeat, non illico abiiciat animum: namque & eos, qui ſero quidem animum ad ſtudia appulerunt, ingenio ſuo feliciſſimo, improboque labore ac diligentia eouſque, profeciſſe, ut inter clariſſimos aevi ſui viros eminuerint, idem Bailletus, loco quem ſupra citavimus, exemplis comprobatum dedit. Habet ergo quodammodo & hic locum illud Senecae (1): *omnis aetatis homines haec ſchola admittit*. Sed obſervatum tamen eſt nonnullis, iis, qui provectiore demum aetate litteris ſe dant, vitium aliquod familiare eſſe, quod Graeci ἀπειροκαλίαν, interdum & ὀψιμαθίαν, cauſam ortumque eius deſignantes, appellitant. Hoc Gellius (2) nos docet, qui, *eſt adeo*, inquit, *id vitium plerumque ſerae eruditionis, quam graeci ὀψιμαθίαν appellant, ut, quod numquam [vel antequam] didiceris, diu ignoraveris, cum id ſcire aliquando coeperis, magnifacias, quo in loco cunque, & quacumque in re, dicere*. Gellio ſuffragatur Theophraſtus (3), qui more ſuo per characteres indolem huius vitii declarat: *Eiuſmodi*, inquit, *homini*, *haec eveniunt: annos ſexaginta natus poetarum verſus memoriae mandat, hos ad pocula canere incipiens, obliviſcitur: diſcit a filio, quomodo fiat in acie converſio ad dextra, quomodo item ad ſiniſtra &c.* Nimi-

[1] *Ep. LXXV. p. 293.*
[2] *Noct. Attic. lib. XI. cap. VII.*
[3] *In characteribus ethicis pag. m. 71.*

mirum, quemadmodum divitiis raro admodum recte utuntur, qui magnis opibus non ſunt innutriti, ſed eas ſero nacti, divites novitii, ut Seneca vocat, evaſerunt, ſic nec ſcientia illi, quibus ſera contigit eruditio (1): Eiuſmodi tamen hoc vitium eſt, ut ego quidem arbitror, ut evitari ab iis, qui vel mediocrem adhibuerint diligentiam, facile poſſit. BUDDEUS

§. IV. Quod ſi nunc porro ex perſona, dignitateque, quam cuique fortuna impoſuit, homines metiamur, primo ſtatim loco ſe nobis offerunt principes, gentiumque domini. An & his colendi poliendique litteris ingenii incumbat neceſſitas, diſceptare ſupervacaneum fere duco, cum, qui ſerio id negent, hominum vix numero locoque habendi ſint. Audias tamen quandoque eiuſmodi voces: hebeſcere per litterarum ſtudia principum virtutem, molleſque & effeminatos eos induere mores, & hinc umbratico vitae generi adſuetos, ad tractandas res civiles, imperiique clavum tenendum, aut bella gerenda, parum aptos eſſe (2). Iactantur & ſubinde exempla illorum principum, qui litteris dediti, non aeque feliciter rempublicam adminiſtrarunt, Theodati Gothorum, Alphonſi X. Arragoniae, & Iacobi I. Angliae, regum. Sed ſi exemplis pugnandum eſſet, victoria haud dubie ad noſtras tranſitura eſſet partes. Hadrianus Imperator (3) litteris adeo delectabatur, ut cum viris doctis, *libris etiam vel carminibus invicem editis*, certaret: idem ca-

[1] *Conf. Caſaubonus ad Theophraſti l. c.*

[2] *Vid. Anonymus quidam de quaeſtione, an litterarum ſtudia militiam enervent? quem inter ſcriptores de ſtudiorum methodo edidit A.* 1699. *Thomas Crenius p.* 553. *ſeqq.*

[3] *Vid. Aelius Spartianus in vita Hadriani cap. XV. p. m.* 150.

BUDDEUS tamen omnes fere ſuos anteceſſores, ſi a Iulio Caeſare diſceſſeris, magnitudine expeditionum, belli gloria, laborumque patientia ſuperavit. Sed quid opus, in re non dubia documentis uti non neceſſariis? Theodatus autem philoſophi quidem nomen mentitus eſt, moribus autem impuris ſatis comprobavit, ſe hoc nomine plane fuiſſe indignum, illorumque ordini annumerandum eſſe, qui philoſophi ſunt μέχρι τȣ̃ λέγειν ἄνευ τȣ̃ πράττειν (1). Quin ignaviam ſaltem ſuam obtentu amoris, quo in Platonicam philoſophiam ſe ferri dicebat, excuſavit. Non eruditioni ergo, aut litteris, ſi modo iis rite imbutus fuit, ſed ignaviae hominis, quod rite publicam rem non tractaverit, eſt imputandum. Ad ceteros autem quod attinet, omnino in eo mihi peccaſſe videntur, quod partim eiuſmodi ſtudia ſectati fuerint, quorum ad negotia civilia exiguus admodum, aut nullus uſus eſt, partim ea etiam, quae inſervire illis potuiſſent, ad uſum transferre non laboraverint. *Ego ſummam ſapientiam*, praeclare admodum inquit doctiſſimus vir Hieronymus Oſorius (2), *non tam in litteris, quam litterarum fructu ponendum exiſtimo. Omnia namque principum ſtudia ad uſum conferenda ſunt. Is igitur ſapientior multo eſt, qui pauciora quidem legit, & tamen omnia, quae legit, ad officium refert, & uſu rectiſſimo vitae confirmat, quam is, qui totam vitam in legendo ſine utilitate conſumit.* Nec profecto non facere poſſum cum illis, qui principem mediocriter eruditum, ſed ad patriae civiumque ſalutem eruditionem ſuam conferentem, multum praeſtare illo aiunt, qui a libris avelli

[1] *Vid. Procopius lib. I. de bello Gothico cap. III. add. F. D. de S. Martha in hiſtoria Caſſiodori lib. II. cap. III. ſeqq.*

[2] *De Regis inſtitutione & diſciplina lib. VI. p.* 180.

avelli non poteſt eo tempore, quo patria eius opera Bud-
indiget. Quod cum de omni litterarum ac doctrinae deus
genere longe veriſſimum ſit, cum de iis cumprimis intelligendum litteris, quae, ut privatis maximo haud raro ſunt ornamento, ita principi ſaepius ſunt dedecori. Ipſe Alphonſus a gentis ſuae ſcriptoribus hoc nomine reprehenditur, quod aſtrorum diſciplinam tanto ſtudio fuerit ſectatus, quod quidem a munere regis nimium quantum alienum fuiſſe videtur. Quo magis enim ſolis, lunaeque, & ſeptem ſiderum curſibus indagandis ſe implicuerat, quoque mentem & oculos in illis intentius defixerat, eo quidem minus terreſtria, & quae ante oculos erant, cernebat, minuſque de regenda republica, a qua ſemper abalienato erat animo, cogitabat, indeque incoſtans, difficilis, atque impatiens evaſerat. Ita de eo pronunciat Bernhard. Gomeſius (1). Praeclare itaque quid principem deceat, Iacobus (2) Angliae rex eloquitur, filio praecipiens: *liberalium artium ſtudiis imbutum te volo, quantum ſatis eſt regi, non excultum, quantum exigitur a profeſſore. Accuratiori enim minutiarum tractatione a muneris tui functione avocaberis, & hoſte urbem diripiente forte cum Archimede deprehenſus in pulvere, inglorium populo tuo exhibebis ſpectaculum.* Cuius moniti ſi ipſe Iacobus haud immemor fuiſſet, rectius forte & ſibi, & populo ſuo conſuluiſſet.

§. V. Quod de principibus, rerumque dominis dictum, ad nobiles quoque, generiſque claritate conſpicuos pertinet. Vix ſibi perſuadet generoſa pubes, ad mentem litteris, liberalibuſque doctrinis erudiendam,

D ſe

[1] *In vita Iacob. expugn. lib. XVIII. fol.* 544.
[2] *In dono regio ſive de inſtitutione principis lib. II. p.* 64.

BUDDEUS ſe obſtringi: haec omnia longe infra ſe poſita, fortunaeque ſuae minime convenientia rata. Quin potius, ad alia ſe natam credens,

Gaudet equis, canibuſque & aprici gramine campi (1).

Quo ipſo plerique in neminem magis, quam ſe ipſos, valde ſunt iniurii: dumque doctrinae, litterarumque ope, a miſeria, vitiiſque, ad pietatem, felicitatemque mentem transducere negligunt, in ſuam perniciem praecipiti curſu ruunt. Ponamus autem, & ſine litteris eos recte ſibi conſulere, quem denique fructum percipiet patria? Ut noſtri enim ſeculi mores ferunt, qui generis nobilitate florent, aut caſtra, aut aulam ſequuntur. Utrobique litterae magnum & praeſidium, & decus, conciliant. Ergone, inquis, & in caſtris quoque litteris aliquem operari decet? aut militem artibus ingenuis inſtructum cupis? Cupio profecto, nec ſine ratione. Hannibal omnium confeſſione, maximi fortiſſimique ducis gloriam eſt conſecutus. De hoc autem Cornelius Nepos (2): *Atque hinc tantus vir, tantiſque bellis diſtrictus, nonnihil temporis tribuit litteris. Namque aliquot eius libri ſunt, graeco ſermone confecti.* Non dicam, ad militarem prudentiam litteras quoque magnam vim habere: quamquam vel Luculli hoc comprobare exemplo poſſem: ſaltem iſtud contendo, eam doctrinae partem, quae vitam emendat, moreſque chriſtiano homine dignos induere iubet, tanto minus militi etiam negligendam, quanto acrius variis illecebris ad prave agendum

[1] *Horatius de arte poet. v.* 162.
[2] *In vita Hannibalis cap. XIII. add. Lambinus ad h. l.*

dum ſollicitatur. Sed aula placet: & rempublicam aliquando adminiſtrare animus eſt. Id vero ſine civili prudentia rite feliciterque fieri poſſe, ſi quis autumet, nae eum rerum omnium ignariſſimum eſſe oportet; Non probo Conſtantii imperatoris inſtitutum, de quo Zonaras (1): *μηδένα τῇ γερυσίᾳ συνέταξε, ὃς παιδείας μὴ μετειλήχεν, ὐδὲ ἤσκητο πρὸς τὸ λέγειν καὶ ἤδει γράφειν ἐμμέτρως τὲ καὶ πεζῶς*: *neminem in ſenatum allegit, niſi eruditum, quique ſe ad dicendum exercuiſſet, & ſciret ſcribere vincta oratione & ſoluta*. Nec enim profecto ſtatim ad rempublicam tractandam apti ſunt, qui vincta & ſoluta oratione ſcribere prompte didicerunt. Alia ergo aulici, alia umbratici doctoris ſtudia ſunt. Suſceperuntque omnino aliquid laude dignum, qui quae ratio iniri debeat iuvenes, generis nobilitate claros, ad bonam mentem erudiendi, ſuis commentationibus explicare aggreſſi ſunt, ut Ioachimus Paſtorius (2), Ioannes Schefferus (3) aliique (4). Certe eſt hoc vitium ſcholarum fere omnium, ut nec ingenii, nec fortunae, nec generis habita ratione ulla, eodem omnes tractentur modo: unde contingit, ut pleriſque ſuperflua multa & inutilia, utilioribus praetermiſſis, addiſcenda ſint: quod cum adoleſcentes ipſi, ut callidi interdum ſunt & perſpicaces, animadvertunt, quid mirum, ſi litteras omnes faſtidire incipiant? Ceterum non abnuo, indoli ipſi multum quoque hic tribuendum, aut ma-

BUDDEUS

D 2 gnos

[1] *In vita Coſtantini p.* 283.
[2] *In palaeſtra nobilium.*
[3] *De generoſi nobiliſque informatione litteraria: uterque excuſus eſt A.* 1696. *opera Thomae Crenii.*
[4] *Vid. Morhoffius in polyhiſt. litterar. lib. II. cap. VIII. p.* 412. *& alibi.*

BUDDEUS gnos in rebus civilibus extitiſſe viros, qui litterarum tamen penitus fuere rudes (1): id ſaltem contendo, naturam doctrina & inſtitutione iuvandam, unde profecto evenire neceſſe eſt, ut praeſtantes mentes fiant praeſtantiſſimae, & minus praeſtantes itidem aliquo loco habeantur. Tractanda ergo litterarum ſtudia & viris politicis ſunt, iiſque qui generis nataliumque ſplendore ſuffragante, ad hanc laudem adſpirant, ſed ea tractanda, quae & mores emendant, & prudentiam gignunt, & ad clavum reipublicae tenendum reddunt aptos. M. Tullium Ciceronem (2), ut alios taceam, ita ſenſiſſe novimus, qui, quod homines litterarum imperiti ad rempublicam regendam accedant, fert quam moleſtiſſime. *Nunc contra*, inquit, *plerique ad honores adipiſcendos, & ad rempublicam regendam nudi veniunt, atque inermes, nulla cognitione rerum, nulla ſcientia ornati.*

§. VI. Manifeſtum itaque eſt, generis nec nobilitatem, nec ignobilitatem, obſtare, quo minus quis ingenium rite excolere & poſſit, & debeat: vitae autem genus & inſtitutum non ſemper permittere, ut in quaevis litterarum ſtudia coeco & praecipiti impetu ruamus. Sic qui divinarum litterarum ſtudio ſe conſecrarunt, ea quidem omnia, quae ad earum intelligentiam aliquid conferunt, recte condiſcunt, ea autem, quae hinc aliena ſunt, niſi forte ingenii ſumma, pluribuſque litterarum generibus par futura felicitas, illis obtigerit, rectius negligunt. Hinc non male Alexander III. R. P. in concilio Turonenſi ſanxit (3), ne cle-

[1] *Exemplum vid. apud Bartholomaeum Grammondum de rebus Ludovici XIII. lib. I. p. 51.*

[2] *De oratore lib. III. p. 277.*

[3] *Vid. appendix ad Concil. Lateranenſ. III. part. XXVII. Cap. II. T. III. Concilior.*

clericis & religioſis fas eſſet, leges civiles addiſcere. Quam conſtitutionem repetiit, & latius extendit Honorius III. aegre quidem iſtud ferente, atque iuris ignorantiam ideo pontifici exprobrante Odofredo Beneventano, ut teſtatur Franciſcus Duarenus (1). Sed profecto ratio pontificem non deſtituit, quicquid ſit de eius peritia iuris. Namque quae ſacri ordinis viros occupant ſtudia atque negotia, tanti momenti ſunt, tamque late patent, ut excellentiſſimi etiam ingenii homines, & qui nullum temere laborem detrectant, iis vix ſufficiant, etiamſi hoc unice agant, quod ex muneris lege ſibi iniunctum credunt. Tantum ergo praecipuo, cui ſe conſecrarunt ſtudio, detrahant neceſſe eſt, quantum iuris ſcientiae ſimilibuſque diſciplinis, temporis impendunt. Nec eſt, quod quis dicat, prima ſaltem iuriſprudentiae rudimenta a clericis addiſci debere, ne omnino rudes atque imperiti ſint rerum quotidie occurrentium. Verendum enim, iudice viro peritiſſimo, (*) ne ea ſuperficialis cognitio plus detrimenti afferat reipublicae, dum negotia humana accurate diſcernere neſcientes, quod ſemet animo conceperunt, licet a re ipſa plane alienum, acerrime tueri atque propugnare ſoleant. Videat ergo, quo pacto cum Romano pontifice in gratiam redeat vir cetera doctiſſimus Ioannes Mabillonius (2), dum monachum ſuum ita format, fingitque, ut nec iuris civilis ſtudio illi interdicat. Certe an Gisberto Voetio (3) ſuffragari queam, theologiae cultorem non tantum iuriſprudentiae Romanae, sed medicinae quoque ſtudiis imbuen-

BUDDEUS

[1] *De. ſacr. eccleſ. miniſt. lib. IV. cap. II.*
[*] *Zieglerus de Diaconis & Diaconiſſis cap. XIII. §. LXVIII.*
[2] *De ſtudiis Monaſticis part. II. cap. III.*
[3] *In exercit. & bibliotheca ſtudioſi theologiae lib. I. c. VII.*

Budeus buendum eſſe, dubito. Quod enim vulgo, tum in his, tum in aliis ſtudiorum generibus, ut illorum in theologia neceſſitas nobis perſuadeatur, afferri ſolet, ſubinde divinis oraculis lucem quandam inde affundi poſſe, tanti profecto non eſt, ut me temere ad ſubſcribendum illis adducere queat. Non dicam caliginem & tenebras inde ſaepius offundi, unde lucem ſperamus: ſaltem id manifeſtum eſt, pauca admodum effata eſſe, quae lucem a medicina aut iuriſprudentia mutuentur, quae cum plerumque a viris iuris, & medicae artis peritis explicari ſoleant, onere in eorum campos exſpatiandi ſublevamur. Ut autem omnia ea ſtudia, quae divinarum litterarum alumnum onerant potius, quam ornant, nec tam iuvant, quam impediunt, huc pertinent: ita quae revera viam ad graviora nobis pandunt, tantum abeſt, ut negligenda cenſeam, ut animus meo iudicio iis non tingendus leviter, ſed penitus imbuendus ſit (1). Rurſus & aliarum artium cultores ſibi quoque hoc dictum credant, ne aliena curent. Peſtis profecto eſt nocentiſſima (2), quae ingenia invadit, dum plerique artem, cui ſe conſecrarunt, tam frigide colunt, ut ſemper aliquid peregrinum ab ea cogitent, & cum principibus atque primariis ſtudiis omne tempus impendere, ſecundariis autem aliquid otii ſubciſive & deſultorie attribuere deberent, plerique contrario penitus modo vitae ſuae rationem adminiſtrant, & arti propriae furtim & perfunctorie incumbunt, ſtudiis minus neceſſariis tempus omne impertiuntur.

§. VII.

[1] *Vid. Guilielmus Budaeus de ſtud. inſtituendo cap. XVI. p.* 22.

[2] *Add. Edmundus Richerius in obſtetrice animor. cap. VI.* §. *VI. p.* 36.

§. VII. Diſpiciendum nunc nobis eſt, an & pauperes, aeque ac divites, artibus bonis imbuere animum poſſint, debeantque. Pauperibus, qui aditum ad haec ſacra intercludunt, eos non iis ſumptibus, quibus eruditio ſolida hodie conſtet, ſtudiis litterarum impendendis, pares eſſe, contendunt. Librorum infinitam multitudinem obiiciunt, per quam animus eruditis ſit circumferendus, quae haud exiguo pretio plerumque comparetur. Nec datum iis eſſe, diu in ſcholis ab ore praeceptorum pendere, aut exteras adire gentes, quae quidem omnia illis, qui ad ingenii cultum annituntur, neceſſaria ſint. Qui autem ſecus ſentiunt, pauperibus promptius ad eruditionem & ſapientiam iter eſſe, quam divitibus, autumant. Opes enim animos plerumque corrumpunt, & ad ignaviam, luxuriam, voluptatem invitant, & concitant, quibus laqueis qui irretiti ſemel ſunt, vix unquam inde ſe expediunt, & verae eruditionis compotes fiunt. *Ardua res eſt*, Martiali (1) teſte, *opibus non tradere mores*. Et Seneca iudice (2), *multis ad philoſophandum obſtitere divitiae: paupertas expedita eſt, ſecura eſt* (3). Accedit, quod ſi vel maxime divitiarum contubernio animus non corrumpatur, ut idem Seneca alibi loquitur, is tamen variis inde curis obruitur, & velut conſtringitur, ut libere vacare litteris nequeat. Contra ſi dicendum, quod res eſt, paupertate magiſtra res litteraria hactenus ſtetit. Paupertas acrioribus ſtimulis animum concitat, ut labori non parcat, ſed indefeſſo ſtudio

BUDDEUS

[1] *Lib. XI. Epigramm. VI.*
[2] *Ep. XVII. p.* 552.
[3] *Add. Ioachimus Fortius Ringelbergius de ratione ſtudii cap. IV. p.* 29. *&* *Io. Sturmius de litterarum ludis recte aperiendis cap. VI. p.* 183. *ſeqq.*

BUDDEUS quaevis promptae ſubeat. Iuxta Theocritum (1) paupertas ſola excitat artes:

Ἀπενία, Διόφαντες, μόνα τὰς τέχνας ἔγειρε.

Iſidorus (2) paupertatem vocat πάσης ἐπιςήμης τε καὶ τέχνης μητέρα, *omnis ſcientiae & artis matrem*; & Plautus (3): *paupertas omnes artes perdocet, ubi quem attigit*. Paupertas vel invitum ſobrium & frugalem eſſe iubet, & fortiori freno a voluptatibus retrahit, animumque litteris tractandis aptum facit. Recte ergo iterum Seneca: *Si vis vacare animo, aut pauper ſis oportet, aut pauperi ſimilis. Non poteſt ſtudium ſalutare fieri ſine frugalitatis cura: frugalitas autem paupertas voluntaria eſt*. Quam autem obtendunt nonnulli librorum neceſſitatem, vereor profecto, ne tegendae atque velandae ignaviae ſaltem ſumatur. Namque qui ex librorum multitudine ſapientiam atque eruditionem metiuntur, veram quidem eius effigiem, mea opinione, animo nondum conceperunt. Rerum natura liber optimus eſt, ex qua qui ſapiunt, indefeſſo ſtudio eam contemplantes, illi demum vere ſapiunt. Laudo demum illum eruditum, qui & ſine libro ſuum tueri locum didicit. Scio, quaedam eſſe ſtudiorum genera, in quibus ſi ſine libris quis proficere vellet, idem profecto ſuſciperet, ac ſi volare vellet ſine pennis: verum nec ut iſtiuſmodi ſtudiorum generi ſe conſecret pauper, neceſſe eſt, & ſi conſecret, numquam deerit illis Mecenatum munificentia, illorum neceſſitatibus tantum ſuppeditatura, quantum, ut voti damnentur, requiritur. Ipſa hoc teſtatur experientia, orbe litterato non unum virum oſtentante, qui inter ſum-

[1] *Idyll. XXII. v. 8.*
[2] *Lib. II. Ep. CXVIII.*
[3] *Stich. 1. III. 24.*

ſummas rei domeſticae anguſtias ad ſummum eruditio- BUD-
nis faſtigium pervenit. Sed nec ſi praeterea & alii re- DEUS
quirantur ſumtus, modo requirantur, per providam atque benignam Numinis curam, in iis conſequendis animum deſperent, quibus cum re anguſta domi eſt conflictandum, modo non ipſi ea neceſſaria eſſe fingant, quibus tuto carere queant. Aſt ponamus, cunctis proficiendi mediis aliquem deſtitui, nec ſpem ea impetrandi ſupereſſe, is demum intelliget, non ſine ſapientiſſima Numinis voluntate ſe ad alia vocari. Quibus autem benignius, ut ille ait, fortunae aſtrum affulſit, opibuſque florent, ut felicius longe in litterarum campo procurrunt, ita ſi voluptatum illecebras fugiunt, nihil, quin ad ſumma quaevis enitantur, illis deeſt. Bene enim cum divitiis conſiſtere ſapientiam poſſe, vel Senecae exemplo comprobatur (1).

§. VIII. Reſtat, ut ipſam ingeniorum naturam diverſitatemque paulo penitius conſideremus. Hinc enim manifeſtum fiet, quoſdam per indolis ſuae rationem ad litterarum ſtudia plane ineptos, alios autem ad certum litterarum genus a natura velut aptatos praeparatoſque eſſe, ut ſi in aliud ſe dent, cum invita, quod aiunt, minerva litteris operentur, ſucceſſus exſpectatos conatibus ſuis non reſpondere, ipſimet intelligant. Primo itaque nonnulli per naturae conditionem ad litteras plane inepti ſunt, ſive quod omnibus ingenii virtutibus ſimul deſtituantur, memoria ſcilicet fallaci, imaginatione tarda, intellectu obtuſo ſint: ſive quod quibuſdam virtutibus in mediocri aut infimo gradu gaudeant quidem, ceteris plane careant. Ianus Huartus (2) tria conſtituit inhabilitatis genera. *Primo*, inquit,

qui-

[1] *Vid. Tacitus Annal. lib. XIII. cap. LXII.*
[2] *In ſcrutinio ingeniorum cap. II. p. 63.*

BUD-DEUS *quidam hominum ſunt, quorum anima ita intra materiales corporis qualitates velut ſepulta, ita a cauſis, quae partem rationalem perimunt, circumquaque obſeſſa eſt, ut numquam per omnem vitam gignere parereve poſſint ullos conceptus, qui ad litteras ac ſapientiam ſpectent*. Hos cum eunuchis comparat, innuitque, illos, qui intellectus vi omni deſtituuntur, & concluſiones utcunque capiunt, aut admittunt, plerumque coeca credulitate duci, ut ad principia, ex quibus gignantur, riteque deduci debeant, non pertingant. In hiſce erudiendis tempus omne perdi docet, eos a brutis animalibus parum differre, ſemper dormire ac ſtertere, etiam tum, cum vigilare eos atque apertos habere oculos videmus. In hoſce quadrare illud Salomonis: *cum dormiente loquitur, qui ſtulto enarrat ſapientiam*. Alterum inhabilitatis genus illorum eſſe dicit, *qui tanta quidem ſtupiditate ac ſegnitia ut priores illi non laborant, concipiunt enim figuram ex primis principiis, atque inde eruunt etiam concluſiones quaſpiam, licet pauciores, eaſque non ſine ingenti labore ac ſtudio, ſed figura illa intra memoriam non ultra ſubſiſtit ac perdurat*. Hi ſcilicet memoria deſtituuntur, &, iudice Huarto, feminis quibuſdam ſunt ſimiles, quae impraegnantur quidem, & pariunt, ſed foetus earum ſtatim ab ipſo nativitatis termino vitam cum morte commutant. In hos trahit illud Salomonis: *cor fatui tamquam vas confractum & omnem ſapientiam non tenebit*. In tertiam claſſem eos reiicit, qui figuras primorum principiorum intra ſe concipiunt, multaſque inde exſtruunt concluſiones, & eas firmiter retinent, ſed rem quamlibet ſua in claſſe ac ſede collocare neſciunt. Hoſce mulieri non abſimiles eſſe dicit, quae

gra-

gravida quidem ſit atque infantem in lucem edit, ſed eum adeo monſtroſum, ut caput ſubtus poſitum gerat, quo loco pedes debebant conſiſtere, oculos vero in cervice oſtentet. Confuſi, ut paucis dicam, ſunt, & ordinem ſervare neſciunt. Quadrat in eos, iuxta Huartum, illud Salomonis: *tanquam domus exterminata, ſic fatuo ſapientia, & ſcientia fatui inenarrabilia verba*. Hiſce quartam denique addit ingeniorum ſpeciem, illorum ſcilicet, quidem qui non plane inhabiles ſunt, nec tamen boni ingenii laudem promerentur: hi videlicet concipiunt doctrinam, & memoria retinent firmiter, ordinemque ſervant, ſed illorum, quae ſciunt, rationem reddere nequeunt, adeoque nihil aliud ſciunt, quam quod ab aliis acceperunt. Haec Huartus, ſuarum, de facultatibus animi, hypotheſium ductum ſecutus. BUDDEUS

§. IX. Clarius tamen & citra ambages, ingeniorum ad litteras inhabilium, quatuor genera, ſive claſſes, hunc in modum conſtitui poſſent. Primo nonnulli omnibus ingenii viribus deſtituti ſunt, ut nec imaginatione, nec intellectu, nec memoria valeant: ut plane litterarum incapaces ſint, primumque merito in hoc hominum genere locum occupent. Alii, imaginatione utcunque pollentes, capere tradita poſſunt, ſed, cum memoria deſit & concepta ſtatim elabantur, ad litteras itidem inepti ſunt. Iudicium enim, ſi quod illis eſt, cum materia, in qua vim ſuam exerat, illi ob memoriae defectum non ſuppeditetur, vim quoque & uſum omnem, ſaltem quantum ad litteras, amittit. Atque hiſce ſecundus locus debetur. Rurſus alii memoria quidem pollent, ſed vis celeriter percipiendi, quae imaginationis eſt, aut iudicativa facultas, intellectui propria, aut utraque illis deeſt. Si vis percipiendi deſit,

ut

BUD- DEUS ut aut nihil aut pauciſſima capere queant, rurſus inidonei ſunt, cum nec memoria, nec δύναμις κριτική tum ullum illis praebere uſum queat: Plane ut fruſtra de cuſtodienda aut diſponenda pecunia ſollicitus eſt, qui ea caret, nec rationem rem faciendi callet. Et hi ad tertiam claſſem pertinent. Si iudicium deſit, memoria autem & imaginativa polleat, non plane inidonei ſunt ad litteras, nec tamen multum, ut operae pretium ſit, proficient, licet forte apud imperitiores facile eruditionis gloriam conſequantur. Dupliciter autem hic iudicii & intellectus defectus ſe prodit: primo quidem, dum ordinem non ſervant, omniſque illorum ſcientia rudis indigeſtaque eſt moles: deinde, dum ipſi in receſſus & fundamenta rerum non penetrant, nec rationes aſſertorum reddere poſſunt, ſed, ut paucis dicam, tantum ſciunt, quantum memoria complectuntur, & quantum ex libris ſermonibuſque aliorum hauſerunt, & hi quidem ultimam claſſem ordinemque conſtituunt.

§. X. Sed illorum, quae litterarum ſunt capacia, ingeniorum, magna identidem eſt varietas: quanquam ad ſumma quaedam capita & gradus ea rovocare, viri docti allaborarint. Et Ianus quidem Huartus (1), ut tria inhabilium, ita & tria habilium ingeniorum genera conſtituit. Primum illorum eſſe dicit, qui omnia, quae a magiſtro audiunt, prompte percipiunt, memoriaque firmiter retinent, idque ſine omni contradictione. Quorſum illud Ariſtotelis trahit: *bonum ingenium eſt illud, quod bene dicenti obedit*. Sequuntur, iuxta Huartum, illi, qui ſua ſponte in intimos receſſus rerum penetrant, & nulla fere inſtructione opus habent, eorumque indolem ab Ariſtotele indigitari dicit, quando

[1] *Cap. I. p. 46.*

do *optimum*, inquit, *ingenium eſt illud, quod omnia* BUDDEUS
per ſe intelligit. Ab hac ingeniorum ſpecie non adeo differre tertiam, ait, *in qua qui conſtituti ſunt*, verba Huarti refero, *res adeo ſubtiles veras, ac prodigioſas, ſine ulla arte ſtudiove praecedente, edunt ac proloquuntur, ut ante tales nec viſae, nec auditae, nec ſcriptae ſint, nec unquam in hominum conſiderationem venerint*. Addit, hanc ingenii ſpeciem a Platone vocari *ingenium excellens cum mania*. Alii autem, quorum expeditior & plenior, magiſque rationi conſentanea videtur ingeniorum ad litteras idoneorum diſtributio, quinque illorum formas, ſive claſſes, conſtituunt. Nimirum ſunt quaedam ingenia levia atque mobilia, quae primo ſtatim impetu omnem animi ſui virtutem exſerunt, primiſque & leviſſimis, quam ſecundis, cogitationibus excellunt. Ad confabulandum & excogitandum, quam ad iudicandum perficiendumque aliquid, ſunt alacriores: a reipublicae autem adminiſtratione, ob ſummam inconſtantiam & iudicii tenuitatem, merito arcentur. Parata illis eſt facundia, ſubito eloquio, cum grato lepore ac venuſtate procurrens, cuiuſmodi quid in Ovidio aliiſque ſcriptoribus, in quibus plus eſt ſolertiae, quam artis, docti obſervant: & hi primum ordinem conſtituunt. Oppoſita his ſunt ingenia tardiora, illorum, qui iudicio acriori pollent, & invicto labore, diligentia, aſſiduitate, ac conſtantia incredibili, celeritatem & ſolertiam aliorum etiam vincunt. Et licet ad inveniendum adeo prompti non ſint, ad tuendum, conſervandum, & perficiendum eo ſunt aptiores: ad res adminiſtrandas autem feliciterque gerendas cumprimis ſunt accomodati, cum prudentia vera in his demum ſedem ſibi eligat, adeoque, qui reipublicae tractandae

BUD-
DEUS

dae admoveantur, cumprimis merentur. Virgilium, Demoſthenem, Socratem, alioſque litteris pariter ac rerum bene geſtarum gloria illuſtres viros, tali fuiſſe ingenio, accepimus, & partim monumenta ab illis relicta teſtantur. Medium inter haſce ingeniorum ſpecies locum obtinent, quorum levitas mobilitaſque gravitate, & tarditate ita eſt temperata, ut illa tamen quodammodo praevaleat, naturaque adeo vincat artem. Ad artes liberales iſtiuſmodi homines velut facti natique videntur, maxime ad eloquentiam, cum oratione perſpicua, facilitateque dicendi, maximopere emineant. Nec vero ad rem publicam adminiſtrandam inepti ſunt, quia naturae artiſque amicum connubium humanae vitae uſibus eos plane attemperat. Xenophon, Aeſchines, Iſocrates, Euripides, Horatius, Livius, Quintilianus, & alii ſuo exemplo, quod diximus, comprobant, ſeque haud immerito in hanc claſſem tranſcribi, vel ſcriptis ſuis oſtendunt. Hos excipiunt, in quibus alacritas illa ſolertiaque naturae cum iudicio, induſtria cum labore, pari, quod aiunt, paſſu ambulant, ſeque adiuvant invicem. Unde, qui tali indole praediti ſunt, ad eminentiorem eruditionis gradum pertingunt, ceteroſque poſt ſe relinquunt. Periclem, Thucydidem, Pindarum, Plutarchum, Auguſtum Caeſarem, Senecam, ſimileſque in hoc ordine conſtitutos, omnium animos hodienum in ſe convertere, atque allicere, novimus. Ultimam denique claſſem occupant, qui primi principeſque omnium ſunt, quorum videlicet ingenia naturae legem ordinemque migrare, & divinum quid ſpirare videntur, unde & heroica vocantur. Artium nimirum & diſciplinarum inventores, & reſtauratores, magnorumque imperiorum conditores,

tali

Google

tali ſunt indole, quos adeo ad maxima humani generis commoda natura quandoque profert. Nihil illis difficile, nihil arduum, nihil impervium aut inacceſſum videtur, ingenii divina vi, iudicio acri conſtantia incredibili, cuncta vincunt atque perrumpunt. Moſen, Cyrum, Alexandrum, Iul. Caeſarem, Carolum M. inter principes, inter litterarum artiumque ſtatuminatores Platonem, Ariſtotelem, Carteſium, inter divinae veritatis vindices magnum Lutherum noſtrum, divina eiuſmodi atque heroica indole praeditos fuiſſe, haud immerito dixeris. Haſce ingeniorum laudabilium claſſes, egregie prorſus, conſtituit Edmundus Richerius (1), quem plane, licet diſſimulato eius nomine, ſequitur Daniel Georgius Morhoſius, (2) nec abludit Edo Neuhuſius (3), niſi quod quartam, quam cum Richerio poſuimus, claſſem omittat. BUDDEUS

§. XI. Luculentius haec patebunt, ſi nobiſcum expendamus, non poſſe non in totidem formas ingenium humanum abire. Solet quippe, ut ſupra indicavimus, ingenium ex intellectu, imaginativa facultate, atque memoria, cumprimis aeſtimari: Harum autem facultatum una non poteſt non pro temperamenti, quo quiſque gaudet, ratione, prae altera eminere: atque hinc iſta ingeniorum diverſitas. Id hunc in modum evinco. Qui imaginativa facultate ita pollent, ut iudicium, ſi cum ea contendatur, mediocre ſit, ob ſanguinei temperamenti rationem, leves mobileſque ſunt, & primae claſſi reſpondent. Contra qui intellectu iudicioque valent, exigua imaginandi facultate praediti, tardiores ſunt, & labore iu-

[1] *In obſtetrice animorum cap. IV. §. VII.*
[2] *In polyhiſt. litter. lib. II. cap. I. p.* 324. *ſeqq.*
[3] *In theat. ingenii humani lib. I. cap. I. p.* 9. *ſeqq.*

BUDDEUS iudiciique acrimonia tandem emergunt. Qui memoria, utut excellentiſſima, pollent, ceteris dotibus deſtituti, hic plane in cenſum non veniunt. Ergo ex iudicii & imaginativae facultatis comparatione, reliquae ingeniorum formae exſurgunt. Hae enim facultates aut aequatis fere inter ſe viribus librantur, unde quarta claſſis, aut alterutra ita eminet, ut intelligi hoc ac deprehendendi haud obſcute poſſit, unde tertius ingeniorum ordo emergit, qui tamen rurſus in duas claſſes abit, prout aut imaginativa, aut δύναμις κρίτική, primum locum obtinet. Cum autem rurſus illorum, qui omnibus omnium facultatum dotibus eminent, qua graduum varietatem, varia genera conſtitui poſſint, illi tamen merito notantur, qui Numinis provida cura ad ſublimius iſtud humanae perfectionis faſtigium evecti, ceteris ſe admirandi quidem, non autem imitandi facultatem concedunt. Quod autem Ianus Huartus (1) contendit, qui intellectu ſingulari gaudent, eos imaginativa non valere, & vice verſa; adeoque, qui ad diſciplinas, in quibus imaginativa utramque paginam facit, capiendas apti ſunt, eoſdem ineptos eſſe ad artes ſcientiaſque, in quibus iudicium maxime & intellectus requiritur, & ita etiam, quod ad memoriam attinet, rem ſe habere, eiuſmodi profecto eſt, ut illi ſuffragari nequeam: unde Antonio Poſſevino (2), aliiſque, hoc nomine iure vapulat. Fateor equidem, ut iudicii, & imaginativae, ceterarumque ingenii facultatum vires accurate ſibi reſpondeant, ut ſecundum mathematicam ἀκρίβειαν aequales dici poſſint, fieri non poſſe,

[1] *In ſcrutin. ingen. cap. XII. p. 193. ſeqq. it. cap. XI. ſeqq. p. 286. ſeqq.*

[2] *Bibliothecae ſelectae lib. I. cap. IV. p. 24. ſeqq.*

poſſe, ſed ſufficit, quod utraque facultas tam excel- **Bud-**
lens praeſtanſque in quibuſdam ſit, ut, utra prae- **deus**
ſtet, dici vix queat. Atque hoc experientia & exempla virorum praeſtantium (1) comprobant. Ratio quoque ſuffragatur, cum cerebri figura & conſtitutio, ſpirituum animalium moles, motus, & conditio, aliaeque cauſae ad ingenium concurrant, unde facile fieri poteſt, ut hinc iudicium, inde imaginandi facultas, & rurſus ex alia cauſa memoria, praeſtantiam vimque ſiugularem adipiſcatur. Saepe tamen ita, ut Huartus dicit, ſe res habet, ſi cauſae inter ſe conſpirent, unde, quod vir quidam doctus autumat, quanto quiſque imaginandi facultate pollet, tanto eum & iudicio praeſtare, niſi certis limitibus circumſcribatur, admittere plane nequeo.

§. XII. Tanta ergo cum ſit ingeniorum laudabilium etiam varietas, manifeſtum eſt, non perinde eſſe, quam quiſque artem excolendam ſuſcipiat. M. Scauro, ac P. Rutilio, oratoribus, non quidem omnino ingenium, ſed oratorium ingenium defuiſſe M. T. Cicero (2) ait. Utique ingenio nonnulli pollent, ſed ingenio ad ſcientiam, quam diſcendam ſibi ſumunt, apto, plane deſtituuntur. Exploratione & ſcrutinio itaque opus, priuſquam ad litterarum ſtudia animum adiiciamus. Et prima quidem cura merito haec eſt, an omnino talis ingenii vis nobis obtigerit, quae in litterarum cultore requiritur? aut an ſatius ſit, haec ſacra non attingere? Rectius profecto ſibi conſulunt, qui aliam artem addiſcunt, quam qui invita minerva litteris operantur; niſi forte ad eiuſmodi ſal-

E tem

[1] *Vid. Poſſevinus l. c. cap. IV. V.*
[2] *In Bruto n. CX. p.* 309. *add. idem lib. I. Offic. cap. XXII. p.* 156.

BUDDEUS tem munus adſpirent, quod plus laboris, quam eruditionis requirit. Eiuſmodi quippe hominum opera, ut rei publicae neceſſaria admodum eſt, ita qui ea defunguntur, ſua quoque laude non ſunt defraudandi. *In magna enim domo non tantum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea & teſtacea, & alia quidem ad decus, alia ad dedecus* (1). Quod eodem fere modo Plato (2) quoque docuit: *Ceterum*, inquit, *o! Glaucon, audi, quod ſuper eſt fabulae: eſtis autem omnes vos, qui civitatem incolitis, fratres: verum Deus cum vos fingeret, quicunque veſtrum digni erant, qui ceteris imperarent, eorum ipſe ortum auro permixto attemperavit: unde fit, ut illi plurimi aeſtimentur: at qui idonei erant futuri illorum adiutores, illis Deus argentum immiſcuit: poſtremo, aere & argento attemperavit figmentum agricolarum & opificum*. Quod autem id Plato (3) dixit, in republica proxenetas, inquirendis ac probandis ingeniis, neceſſarios eſſe, omnino probo. Cumprimis in publicis litterarum domiciliis optandum eſſet, ut conſtituerentur, qui iuvenum ingenia accurate explorarent, illoſque, quem quiſque eligere deberet campum, in quo ingenii ſui vires periclitaretur, edocerent. Athenienſium quidem morem, cuius Gregorius Nazianzenus (4) meminit, adoleſcentum patientiam pertentandi, huc comparatum fuiſſe, exiſtimo. Unde forte conſuetudo in pleriſque Europae academiis recepta, iuvenes initiandi, tur-

[1] *II. Tim. II. 20.*
[2] *Lib. III. de republ. p. 472. add. Guilielmus Budaeus, de ſtudio inſtituendo cap. XXI. p. 28.*
[3] *In Theaeteto p. 542.*
[4] *In Monodia p. 251. add. Poſſevinus Bibl. ſel. lib. I. c. VI.*

turpiſſimo abuſu foedata, profluxit. Id conſtat, praeſtantiſſimos philoſophorum neminem temere in diſciplinam ſuam, niſi explorata prius eius indole, admiſiſſe. De Pythagora res notior eſt ex Gellio (1), quam ut prolixius hic commemorari debeat. Ariſtotelem, ad philoſophiae remotioris ſubtiliorîſque auſcultationem neminem admiſiſſe, *niſi eius antea ingenium, & eruditionis elementa, atque in diſcendo ſtudium, laboremque exploraſſet*, idem Gellius (2) auctor eſt. Taceo Apollonium, cuius Cicero (3) meminit, aliosque, quibus eundem morem frequentatum fuiſſe conſtat. Atque hos quidem merito, qui artes ingenuas docent, imitantur, & iſta ingeniorum exploratione nihil prius, aut antiquius habent, quod parentes quoque, & qui eorum vicibus funguntur, ſui officii eſſe facile intelligunt (4), ut contra & ipſi iuvenes, quantum vires eorum permittunt, ſi ſapiant, aut ſe ipſos explorant, aut ad peritiorum iudicium, ſententiamque, diligenter hic ſe componunt. BUDDEUS

§. XIII. Quaeri autem poſſet, quo pacto haec inſtituenda ſit exploratio? Pythagoras quidem, teſte Gellio (5), adoleſcentes, qui ſe ad diſcendum ei obtulerant, ἐφυσιογνωμόνει, hoc eſt, mores naturaſque eorum, coniectatione quadam de oris vultuſque ingenio, deque totius corporis filo atque habitu, ſciſcitabatur. Sed accuratius Pythagorae inſtitutum ediſſerit Iamblichus (6). Refert enim, Pythagoram pri-

[1] *N. A. lib. I. cap. IX.*
[2] *Lib. XX. cap. IV.*
[3] *Lib. I. de Oratore, n. CXXVI. p. 71.*
[4] *Vid. Io. Sturmius de litterarum ludis recte aperiendis cap. V. p.* 180. *it. Fungerus de puer. diſc. & inſtit. p.* 262. *ſeqq.*
[5] *Lib. I. cap. IX.*
[6] *In vita Pythagorae cap. VII.*

BUD-DEUS primum omnium inquiſiviſſe, quomodo is, qui ſuam ambiret diſciplinam, cum parentibus ſuis reliquiſque domeſticis converſari conſueviſſet. Deinde ſpectaſſe, an vel rideret intempeſtive, vel taceret multum, aut nimis eſſet garrulus. Porro etiam exploraſſe, quibus rebus afficeretur maxime, quorumque amicitia uteretur, qualemque ſe ſibi praeſtaret. Obſervaſſe quoque, quibus ex rebus laetitiam caperet, aut triſtitiam. Denique & oris ſpeciem, & inceſſum, totumque corporis habitum atque motum accurate conſideraſſe. Sunt qui putant (1), ἐχεμυθίαν ſive ſilentium, quod diſcipulis ſuis iniungebat Pythagoras, huc itidem comparatum fuiſſe, ut indolis inde argumentum caperet. Aulus Gellius (2) autem alium eius finem aſſignat, nimirum, *ut res diſcerent rerum omnium difficillimas, tacere & audire*. Nec illis refragabor, qui exiſtimant, fuiſſe hoc ſilentium, ex Pythagorae inſtituto, compendioſam ad virtutem viam, ut ſcilicet hac ratione, qui in eius diſciplinam ſe tradidiſſent, mature affectibus iniicere frenum, eoſque domare, & rationis ſubiicere imperio adſueſcerent. Atque iſtud ſibi Pythagoricum illud ſilentium voluiſſe, non tantum Iamblichus (3) ſed Clemens etiam Alexandrinus (4) mihi auctor eſt. Miſſo ergo ſilentio Pythagorae, rationem ſcrutandi ingenia ab eo uſurpatam repetere, & accuratius conſiderare iuvat. Ex oris ſpecie, corporis habitu, inceſſu item atque motu, recte ingenii documentum Pythagoram cepiſſe, arbitror. Ut enim animi, latentiumque affectuum, atque morum, lu-

[1] *Antonius Poſſevinus l. c. cap. VI.*
[2] *l. c.*
[3] *In vita Pythagorae cap. XX.*
[4] *Lib. V. Strom. p. 423. & lib. I. paedagog.*

luculentiſſima ſigna & characteres, in corpore & vultu deprehendimus, quemadmodum, ut ceteros taceam, qui in eodem campo ſunt verſati, Scipio Claramontius (1), atque Edo Neuhuſius (2), demonſtrarunt: ita non promptiori via, quam hac ipſa, ad ingenium pernoſcendum, deduci poſſumus. Ioſephum Iuſtum Scaligerum hac arte, vel ex ſolo conſpectu hominis ingenium aeſtimandi, ita polluiſſe accepimus, ut, ſi quis ex eius conſilio ſtudiorum genus eligeret, propitia faventeque natura hoc ſe feciſſe, ex ſucceſſu intelligeret. Id vel in Philippo Cluverio patuit (3), cui, ut geographiae litaret, auctor extitit, non vano augurio, pomoeria nobiliſſimae artis haud mediocriter eum dilataturum. Nec non affectuum inſuper habenda ratio. Id quod rurſus probe intellexit Samius ſenex. Si ergo cognoverimus, quibus rebus quis delectetur, quas fugiat & averſetur de animi propenſione, & hinc porro de ipſo ingenio facile iudicium ferri poterit, ut alibi fuſius declaravimus. Sed id quoque prudenter Pythagoras, quod quorum quiſque amicitia uteretur, inquiſiverit. *Facillime enim*, inquit Cicero (4), *in optimam partem cognoſcuntur adoleſcentes, qui ſe ad claros & ſapientes viros, bene conſulentes reipublicae, contulerunt: quibuſcum ſi frequentes ſunt, opinionem afferunt populo, eorum fore ſe ſimiles, quos ſibi ipſi delegerunt, ad imitandum*. Quin cuncta illorum facta attentius conſiderare utile fuerit, cum haec

BUDDEUS

 non

[1] *De coniectandis moribus lib. VI. cap. II. ſeqq.*
[2] *In theatro ingenii humani lib. I. cap. III. & IV. add. Carolus Scribanius lib. I. inſtit. politico-chriſtianae cap. V.*
[3] *Vid. Heinſius in orat. funebri Cluverio habita p.* 152.
[4] *De offic. lib. II. cap. XLII. p. m.* 326.

BUDDEUS non tantum propenſiones voluntatis prodant, ſed polleantne iudicio, an ingenio, ſintne tardi, an celeres, & ad praecipitantiam proni, inde luculenter diiudicari queat. Atque pertinet huc omnino, quod Menander ait apud Stobaeum (1): οὐδεὶς ὁ νοεῖς οἶδεν, ὃ δὲ ποιεῖς βλέπει, *nemo mentem tuam novit, ſed facta inſpicit*. Facta excipiunt verba, quae animum hominis, ingeniumque identidem produnt. Eleganter ſane ſapiens Ebraeus (2) ſermonem πειρασμὸν hominis appellat, *tentamentum*, quo, quid in animo lateat, clariſſime edoceamur. Profecto non poteſt non ingenium ſermone ſe prodere, cum, qui ad leviorum ingeniorum claſſem pertinent, prompti volubilesque in loquendo ſint, multaque inconſiderate effutiant; contra qui iudicio eminent ut ad ſubitam locutionem minus prompti ſunt, ita rerum pondere rationumque gravitate hoc facile compenſant, nec temere ea loquuntur, quae ſilentio premi, ſatius fuiſſet (3). Hinc illud Socratis (4): *loquere ut te videam*. Iudicabat enim vir ſapientiſſimus, orationem optimum eſſe animi indicem: idque licet ad mores voluntatiſque propenſionem vulgo referatur, nihil tamen impedit, quo minus de ingenio quoque capiatur. Ultimo loco ponimus, quod primum forte & princeps Pythagorae fuit inſtitutum, ut inquiratur, quo pacto adoleſcens erga parentes ſe geſſerit, aut gerat. Nimirum, tegi utcunque atque diſſimulari vitia poſſunt, & ſolent etiam, cum nobis res eſt

[1] *Serm. III. pag.* 30.
[2] *Cap. XXVII. v.* 8.
[3] *Vid. Edo Neuhuſius in theatro ingenii humani lib. I. cap. I. p.* 11. & 17.
[4] *Ap. Apuleium lib. II. Florid. p.* 122.

eſt cum peregrinis. Aſt erga parentes, familiares, domeſticos, longe aliter plerique ſe gerunt. Fucum enim non admittit quotidianum commercium: nec diſſimulatio unquam diuturna eſt, quin ſubinde natura emicet, ſeque conſpiciendam, & velut palpandam praebeat. Non ergo ſufficit diſpicere, quid ſemel aliquis agat atque loquatur, ſed quid agere & loqui conſueverit. Hoc ſibi volebat Pythagoras. Res oppido difficilis eſt, ingeniorum exploratio, & qui primo ſtatim intuitu de ingenio pronunciat, ſaepius miſere ſe deceptum ex eventu intelligit. Contingit his pleriſque, quod phyſiognomicae artis perito, qui Socratem contemplatus, eum mortalium nequiſſimum perditiſſimumque pronunciabat, nec tamen tam artis ſuae vanitatem, quam ſuam praecipitantiam & imperitiam prodebat. Ceterum, quod Antonius Poſſevinus (1) omina quoque, & neſcio quae praeſagia huc advocat, in eo quidem neſcio, an multos ſibi ſuffragantes ſit habiturus. Origenem quidem, dum adhuc eſſet puer, divinorum oraculorum ſenſum a patre, inſtrumentorum omnium uſum ab opificibus exquiſiviſſe, refert Euſebius (2). Summos etiam philoſophos, in tenera aetate iam naturae arcana ſcrutari coepiſſe: alios, animalium diſſectione, gloriae, quam in medica arte deinceps conſecuti ſunt, praeluſiſſe; quosdam etiam concionibus ſacriſque functionibus, ſanctioris diſciplinae aliquando antiſtites ſe fore, non irrito plane augurio ſignificaſſe, accepimus. Verum, ut magnos in omni litterarum genere viros extitiſſe novimus, ſine praeſagiis ullis, aut ominibus: ita multos turpiter, eventu augurio non reſpondente, de-

BUDDEUS

E 4

[1] *l. c.*
[2] *H. E. lib. VI. cap. III.*

BUDDEUS deceptos fuiſſe, conſtat: magnoque dolore, parentes filium in Therſitem degeneraſſe deprehenderunt, quem, vana ſuperſtitione ducti, Caeſarem fore, ſibi perſuaſerant. Miſſis ergo vanis & ineptis, certa iuſtiſque rationibus innixa, & uſu ac experientia comprobata, ſequamur.

§. XIV. Priuſquam hinc diſcedam, illorum adhuc mihi attingendum inſtitutum eſt, qui per omnia ſtudiorum genera animum circumferunt, ut πολυμαθείας gloriam apud eruditos referant. Rectene enim, an ſecus, id faciant, perſpici utcunque ex iis, quae praecepimus hactenus, poteſt. Certe, quibusdam eam ingenii praeſtantiam contingere, ut nihil arduum illis & inacceſſum ſit, & ut, etſi omnia vaſto animi ambitu complecti annitantur, in ſingulis tamen ita excellant, ut hoc unum per omnem vitam egiſſe cenſeantur, nemini, niſi rerum omnium ignaro, dubium eſſe poteſt. Sed paucis licet adire Corinthum. Peſſime autem ſibi conſulunt mediocri, aut tenui, & vix uni arti ſuffecturo ingenio praediti, dum nihil tamen non affectant, & ſtudiis inter ſe diverſiſſimis ſe applicant. Quibus profecto contingit, quod Martialis dicit, ut, dum ubique habitant, nuſquam habitent. Benedictus Menzinus, Florentinus (1), recentiores ſcriptores cum veteribus comparans, hos quidem pauciora, ſed melius, illos vero plura, ſed deterius noſſe affirmat. In quo eum ratio non adeo fallit. Raro enim operae pretium facit, qui pluribus quam uni arti deditus eſt. Platonem accepimus, legibus ſaluberrimis civitatem ſuam inſtruentem, hoc quoque ſanxiſſe (2): *Singuli ſingula recte conficere poſ-*

[1] *De invidia litteratorum cap. VI.*
[2] *Lib. III. de republ. p.* 469.

poſſunt, plura vero minime: quod ſi quis plura BUD-
tractare aggrediatur, in ſingulis ita deficit, ut in DEUS
nullo evadat egregius. Recte quidem & egregie. Quam autem iniuvaret, litterarum cultoribus, eandem legem ferri! niſi forte quis credat, minorem induſtriam ad unam artium liberalium rite tractandam ſufficere, quam ad ſuum quiſque opificium afferre debet. Neque tamen hoc ita accipi velim, ut, ſi qui certum litterarum genus eligit, ceterarum rudis omnino eſſe debeat. Ita qui ſentiunt, ſuo exemplo comprobant, ineptos plane ſtultoſque eſſe eos, qui, dum vitare vitia volunt, in contraria currunt. Sunt artes omnes liberales & ingenuae vinculo arctiſſimo inter ſe nexae, ut una adiuvet alteram, operamque perdat, qui, ceteris plane neglectis, in una excellere cupit. Quare imbuant iuvenes iis animum, nec negligant, quicquid ad graviora contendentibus, aut praeſidio, aut ornamento eſſe poteſt; tum vero, explorata indole, omnibuſque vitae ſuae rationibus probe circumſpectis, unam eligant, ad quam ornandam &, ut ita dicam, penitus exhauriendam, omnem deinceps operam induſtriamque conferant. Diſciplinarum orbem peregrinationi ſimilem eſſe, ait Nicolaus Damaſcenus (1). Peregrinatoribus itaque uſu venire, ut in quibuſdam diverſoriis prandendi cauſa commorentur, in aliis pernoctent, & in nonnullis quidem locis pluſculos dies conſiſtant, alia vero obiter tantum ac praetergredientes adſpiciant, tandem autem reverſi, in ſuis penatibus degant: Ita etiam eos, qui litteris artibuſque operam navant, in quibuſdam brevius, in aliis immorari diutius oportere, & has quidem

[1] *In excerptis Petreſcianis p.* 416. *add. Rolandus Mareſius ep. X. lib. II. p.* 248.

BUDDEUS dem integras perdiſcere, illas vero duntaxat delibare, tandem ad unam, tanquam ad patriam ac lares reverſos, conſidere. Perpetui autem peregrinatores multa quidem habent hoſpitia, nullas amicitias; ita illi, qui omnia litterarum ſtudia promiſcue ſectantur, ſolidam & perfectam artis alicuius cognitionem ſibi non conciliant, ſed tanquam venatores, multas ſimul feras inſectantes, nullam capiunt. Merito itaque magni litterarum cenſores atque magiſtri, eiuſmodi ardelionatum, ceu artium bonarum perniciem, condemnarunt (1), & ab iis, qui litteris ſe conſecrant, procul abeſſe voluerunt.

§. XV. Nondum ſatis litterarum cultori, ne operam ludat, proſpeximus. Quin ultimo loco nunc illud adiicimus, quod praecipuum eſt, primamque curam poſtulat. Voluntatis ſcilicet habeat rationem, ſedemque iſtam omnium virtutum & vitiorum, omniſque adeo boni & mali fontem, non negligat. Hac enim emendata, ex voto ſuccedit ingenii cultura. Hac neglecta, & vitiis ceu ſpinis & ſentibus ſqualente, fruſtra in poliendo ingenio quis elaborabit, aut, ſi quam eruditionis ſpeciem conſequatur, hoc demum obtinebit, ut ſe ipſum & alios rectius & citius perdere poſſit. Quemadmodum itaque, ex Stoicorum diſciplina, ſolus ſapiens cuncta recte adminiſtrabat, quippe qui ſolus erat

Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum,

adeoque & ſolus litteris recte operari cenſebatur: ita quo minus de emendatae voluntatis homine, eum ſolum

[1] *Conf. Edmundus Richerius in obſtetrice animorum cap. II. §. IV.*

ſolum recte litterarum ſtudia tractare poſſe, itidem affirmem, non video quid obſtet. Quod ne temere affirmaſſe videar, ita evinco. Tanto quis, omnium iudicio, eruditione & ſapientia proficit, quanto ad veritatem ubique accedit propius, & ab erroris periculo magis eſt remotus. Hinc & merito Galenus (1) in adoleſcente, rite in litterarum ſtudiis profecturo, cumprimis veritatis requirit amorem. Errorum autem ultima ſcaturigo in voluntate recte quaeritur, & invenitur quoque. Licet enim & intellectus magna ſit imbecillitas, qui tanta, ut nonnulli, verum ſe inventuros deſperantes, ſemper dubitare, quam certi qui affirmare malint: haec ipſa tamen per voluntatis pravitatem infinitum in modum augetur. Ex ea quippe praeiudicatae opiniones omnes fluunt, quae quotidie mortales in tranſuorſum agunt, &, ut a recto tramito deflectant, efficiunt. Pone hominem ambitionis oeſtro percitum, ſerio is vix unquam ſibi perſuadebit, nefas eſſe, alios laceſſere conviciis, aut, ſi laceſſitus fuerit, par pari non reddere. Praeiudicata quippe menti eius inſidet opinio, quae ad famam & exiſtimationem tuendam ſuſcipiuntur, ea neutiquam ponenda eſſe in vitio. Aeque difficile fuerit, hominem voluptatibus deditum inducere, ut credat, mala quandoque eſſe, quae ſenſibus abblandiuntur, eaque ſummo ſtudio eſſe fugienda. Obſtat propenſio ad voluptatem, caliginemque offundit intellectui, ut, quae clariſſima ſunt, obſcura, ſaltem dubia illi videantur. Sed omitto ambages remque paucis conficio. Conſentiunt, quos ulla unquam cura ſerio in veritatem inquirendi ſubiit, ma-

BUDDEUS

[1] *De conſtit. art. cap. VI. add. Gabriel Naudaeus de ſtudio liberali cap. IX. p. 591.*

BUD-DEUS maximum ſubinde hic oriri impedimentum ab affectibus. Colligo inde, ad veritatis inveſtigationem, ſolidamque adeo eruditionem conſequendam, parum idoneum eum eſſe, qui legem ponere affectibus, ſuiſque eos circumſcribere limitibus, non didicit. Recte Fungerius (1): *Si hanc communionem & impetum a civibus abeſſe voluit philoſophus Plato, quanto magis aberit a Chriſtianis, & humanioribus ſtudiis dedicatis hominibus! Nec enim illi turbidis motibus agitari debent, verum ab omni fervore longiſſime ſequeſtratam rationem habere. Adeo certe, ut, niſi quis renunciaverit affectibus, quantumvis in cyclopaedia verſatus ſit, verè tamen doctus haberi vel dici non debeat.* Aſt domare affectus fruſtra annititur, quiſquis voluntatem vitiis non purgavit, fontemque omnis mali detexit. Verae itaque ſolidaeque eruditionis hi minime ſunt capaces. Addo & iſtud. Qui proficere in litteris, bonaeque menti, ita ut par eſt, litare cupiunt, huc omnes cogitationes, omnia conſilia conferre debent, ut in ipſa arcana litterarum penetrent. Qui perfunctorie per litterarum ſtudia tranſcurrit, eaque, ceu canis è Nilo, fugiendo delibat, hoc demum impetrat, ut magno conatu nihil ſe egiſſe, ſero licet, animadvertat. Vix tamen, ut, qui vitia nondum exuerunt, aliter hic ſe gerant, ab iis expectes. Alios ignavia occupat, & foeda voluptas opprimit, ut otio marceſcere, quam eam partem, qua brutis praeſtant, excitare, & excolere dulcius putent (2). Qui vero aut ho-

[1] *De puerorum diſciplina & recta inſtitutione cap. XVI. p. 307. add. Malebranchius de inquir. ver. lib. V. cap. VI. & ſeqq.*

[2] *Vid. Malebranchius de inquir. verit. cap. X. XI. libri V. add. Ioachimus Fortius Ringelbergius de ratione ſtudii cap. II. p. 12. ſeqq. it. Fungerus l. c. cap. VI. p. 278.*

honorum, aut divitiarum cupiditate tenentur, ut o- BUD-
tium quidem fugiunt, ita, obverſantibus illis rerum DEUS
quas cupiunt imaginibus, vix unquam attentionem, quam debebant, ad litteras tractandas, ſecum afferunt, indeque aut erroribus facile ſe induunt, aut ſcopo, quem ſibi propoſuerunt, plane excidunt. Illi inſuper, quos ambitio vexat, ut facile ad praeclare & magnifice de ſe ipſis ſentiendum inducuntur, ita haud raro ſibi perſuadent, ſe iam ad metam perveniſſe, a quo longiſſime abſunt. Quo ipſo ſibi, ne in litterarum ſtudiis, ita ut decet, proficiant, obſtaculum maximum ponunt. *Multi*, inquit Seneca, (1) *ad eruditionem veniſſent, niſi, ſe eo iam perveniſſe, putaſſent*. Et Bias apud Laertium (2) τὴν ὄιησιν προκοπῆς ἐγκοπὴν, *opinionem*, *profectus impedimentum* vocat. Quod Plutarchus (3) quoque probe intellexit, dum ſedulo praecepit, ut animi adoleſcentum faſtu & opinione diligenter purgentur: δεῖ τῶν νέων μᾶλλον ἐκπνευματῦν τὸ ὄιημα καὶ τὸν τύφον, ἢ τῶν ἀσκῶν τὸν ἄερα τὺς ἐγχέαι τι βυλομένυς χρήσιμον. Ἐι δὲ μὴ, γέμοντες ὄγκυ καὶ φυσύματος, ὐπροσδέχονται: *oportet ex adoleſcentibus opinionem faſtumque exprimere magis quam ex utribus aërem, quibus utile aliquid infunditur, aut infundere animus eſt, alioqui, faſtu flatuque referti, non admittunt*. Opes autem divitiaſque illis quoque contemnendas eſſe, qui bonae menti rite operari cupiunt, ſuo exemplo comprobat Ioachimus Fortius Ringelbergius (4): *Equidem*, inquit, *eo ingenio ſum, ſem-*

[1] *De tranquill. animi cap. I.*
[2] *In Biante p. 51.*
[3] *De auditione T. II. opp. p. 39.*
[4] *L. c. cap. IV. p. 17.*

BUD-DEUS *ſemper fui, & ſemper ero, ut ſummam inopiam, quam ſummas opes malim. Metuerem enim, ne pernicioſa eſca mentem occuparet meam, neve tam vilis metalli cura ſtudia dulciſſima impediret. Mediocrem tamen modum, ad vitam tuendam, neceſſarium eſſe non pernego. Nec aurum contemno, ſed magnas opes, quae mentem a litteris abducere queant, &c.*

§. XVI. Aſt ponamus, quod nemo utique, niſi experientiae refragari velit, abnuere poterit, improbos etiam homines rerum cognitionem ſibi comparare poſſe, eruditionis tamen verae cenſu haec minime veniet, ſi locus concedatur iis, quae ſupra demonſtravimus. Saltem ſibi ipſis ſua induſtria plurimum nocent, magno labore addiſcentes, quae vitiis, quibus obſitus illorum animus eſt, alimentum praebent, vel nova etiam procreant. Ita enim uſu venire ſolet, ut homines per ſe pravi litterarum ſtudio longe deteriores fiant (1). Mira res, cum eradicare vitia eruditio debeat, nunc multorum vitiorum non audita fuiſſent nomina, niſi fuiſſent eruditi. Plagium quod litterarium vocant, cuius haud pauci profecto a doctiſſimis viris, Iacobo Thomaſio (2), & Theodoro Ianſonio ab Almeloueen (3), aliiſque arguuntur, infrunita contradicendi & confutandi libido, praepoſtera ſcriptis inclareſcendi cupiditas, haereſeos aut gravioris criminis notam aliis inurendi prompta alacritas, & id genus alia dedecora, graviſſimis vitiis non minora, nec infrequentiora, dictis

[1] *Conf. Lactantius de falſa ſapientia cap. XIV. & XXV.*
[2] *De plagio litterario.*
[3] *In ſyllabo plagiariorum, eius amoenitatibus theologico-philologicis ſubiuncto.*

ctis fidem faciunt. Modeſtiam in doctis adeo multi deſiderant (1), ut raram hanc avem dicant, pleriſque ambitione & faſtu turgidis, ut ſe ſolos ſapere, ceteros deſipere & inſanire, ſerio ſibi perſuadeant. Adeo verum eſt, quod dici ſolet, doctos multa ſcientes ſeipſos neſcire, cumque in aliarum rerum ſcientia conſequenda laborem multum tempuſque collocent, quod ſuae indoli explorandae impendant, vix illis ſupereſſe. Seneca (2) (ut multa alia probe & ſapienter, ita hoc quoque praeclare;) *liberalium*, inquit, *artium conſectatio moleſtos, verboſos, intempeſtivos ſibique placentes facit, & ideo non diſcentes neceſſaria, quia ſupervacua didicerunt*. Ita profecto eſt: ſaltem non ipſis litteris, quae vitio carent, ſed hominum pravitati hoc tribui malim, per quam unice ſtat, quod litteris ipſis tantum inuratur dedecus. Nec putes, intra hoſce limites eruditorum vitia ſubſiſtere. Nullum tam foedum, tam ingenuo homine indignum eſt, quod non eruditis quodammodo proprium exiſtimetur. Invidia quid turpius? Hanc vero eruditi tam ſtrenue exercent, ut non tam figulus figulo invideat, quam eruditus erudito. Idque, ne cuiquam dubium eſſet, eruditiſſima commentatione ſua effecit Benedictus Menzinus (3). Impuris autem cupiditatibus utinam inter Muſas locus non eſſet! Iam autem vereor, ne plurimi Curtio illi, Marignollo haud abſimiles ſint, de quo Ianus Nicius Ery-

BUDDEUS

[1] *Conf. Hieronymus Hirnhaim in Typho generis humani, cap. XXII. ſeqq. it. Guilielmus Saldenus de libris eorumque uſu & abuſu lib. II. c. III. p.* 308. *ſeqq.*

[2] *Ep. LXXXVIII. p.* 743.

[3] *Add. Guil. Saldenus l. c. lib. II. cap. IV. p.* 37. *ſeqq.*

BUDDEUS Erythraeus (1) mihi auctor eſt; eum, cum egregiam a natura ad poëſin indolem hauſiſſet, nullum unquam argumentum, niſi obſcoenum atque turpe tractaviſſe, obiurgatumque & admonitum, ut illam vim ingenii, a rebus obſcoenis & turpibus, ad ſerias honeſtaſque transferret, palam reſpondiſſe, non poſſe ſe aliter, etiamſi maxime cuperet, ſcribere. Qui autem iis moribus ſunt, quam de Numine animo conceperint opinionem, coniectura quilibet haud difficulter aſſequi poteſt. Quae quod intra praecordia deliteſcat, nec foras erumpat, poenae metus, aut bonorum, vel exiſtimationis iactura obſtat: hoc repagulo fracto aut remoto, religionem iſtam eruditorum, hoc eſt, ſplendido titulo ſuperbientem atheiſmum, ceu anguem ferocem ex ſuis ſe proferre latebris, videas. Recte ergo, florum inſtar eſſe litteras, nonnulli iudicarunt, quae bonis mentibus ſalubre alimentum, pravis venenum praebeant, quo ſe-ipſas & alios perdant. Hinc ab aliis in avaritiae, ab aliis in obſcoenae libidinis, ab aliis denique in ambitionis inſtrumentum eas verti videas, quibus ſuam aliorumque promovere ſalutem debebant. Cauſa non aliunde arceſſenda, quam quod, priuſquam voluntatem emendarint, ad haec ſacra accedant. Platonis quidem celebratur ſententia, qua admodum difficile eſſe pronuntiavit, reperire hominem ingenioſum ſimul & prae ceteris manſuetum: nam acutos, ſagaceſque, memorioſos, & dociles, utplurimum in iracundiam, impetuſque praecipites eſſe: proruere eos atque raptari, ut ſine retinaculis, navem. Innuit, ni fallor, eos, qui ingenio valent, ad vitia ceteris eſſe propenſiores: quod ita ſe habere & res ipſa docet, & ne-

[1] *In pinacotheca imaginum illuſtrium part.* 1. *p.* 179.

nemo facile abnuet. Aſt eo magis in ſuam incumbere emendationem deberent, praeſertim ad litteras acceſſuri, quod & ipſa illorum indoles acrioribus ſtimulis ad prava illos ſollicitet, & ad litterarum ſacra admiſſis non una, mentis pravitatem exerendi, aut novis vitiis contaminandi, offeratur occaſio. BUDDEUS

CAP. III.

Σύνοψις.

BUDDEUS *Tranſitur ad finem, quem quiſque in litterarum ſtudiis ſibi propoſitum habere debeat, & primo refelluntur, qui ambitioni ſuae & gloriae cupiditati litant, §. I. Reprehenduntur quoque, qui animi delectandi gratia litteras tractant, & vana eruditorum curioſitas profligatur, §. II. Quid de illis cenſendum, qui, ut litteris operentur, reipublicae adminiſtrationi ſe ſubducunt, ediſſeritur, §. III. Quid de mediis perveniendi ad eruditionem veram obſervandum ſit, indicatur, &, quam neceſſarium ſit, audire alios, oſtenditur, §. IV. De librorum lectione agitur, §. V. Libri obſcoeni damnantur, & ex orbe erudito proſcribuntur, §. VI. Sed alii quoque libri, bonis moribus inimici, reiiciuntur, §. VII. Num ethnicorum libri chriſtianis legendi ſint? diſputatur, §. VIII. IX. Meditationis neceſſitas & uſus commendatur, §. X. De ordine in litterarum ſtudiis ſervando diſſeritur: praeterea octo regulae, de ratione feliciter in ſtudiis litterarum proficiendi, ſubiunguntur, & iis tota haec tractatio finitur, §. XI.*

§. I.

§. I.

DE litteris, quae dignae ſunt ut diſcantur, illiſque, qui excolere iis mentem poſſunt commode, atque tenentur, hactenus expoſuimus. De fine, quem quiſque ſibi conſtituere debet, modoque rite in iis proficiendi, aliquid adhuc addendum eſt. Namque & qui hic aberrant, non ſibi tantum nocent, ſed eorum quoque, quae recta ratio ab illis exigit, parum fuiſſe memores videntur. Finem autem parandae ſcientiae hunc maxime ſpectandum eſſe, ut non ſolum doctiores, ſed meliores etiam fiamus, rectiuſque & tranquillius vivamus, deinde ut ad aliorum utilitatem ſtudia noſtra referamus, per ſe quidem conſtat, & ex dictis affatim liquet. Quod licet verbis nemo abnuat, pauci tamen, ſua eo comparata eſſe ſtudia, demonſtrant. Alii enim iis navant operam, ut rem ſuam familiarem conſtituant, &, quae vitae ſunt neceſſaria, inde comparent. Quod propoſitum, iudice clariſſimo viro, Rolando Mareſio (1), *humile eſt & illiberale, nec ſatis litterarum nobilitate dignum*. Ego vero foedum & ſordidum id eſſe aſſero: nullamque peſtem litteris ipſis pernicioſiorem reperiri poſſe. Per eiuſmodi homines ſi ſtaret, errori ſaepius & mendacio maius ſtatuendum eſſet pretium, quam veritati, cum per illud haud raro promptior ad opes divitiaſque via pateat. Alii ſempiternam gloriam, & immortale decus, finem ſtudiorum ſibi conſtituunt, idque, tanta mortales dementia cepit! adeo non diſſimulant, ut profiteri etiam pulchrum ducant, nec commodiori argumento excuti aliorum torporem poſſe, contendant. Quod ne te-

BUDDEUS

[1] *Lib. II. ep. XVI. p.* 315.

BUDDEUS temere dixiſſe videamur, exemplis virorum, quorum conſilia de ſtudiis recte inſtituendis apud multos in pretio ſunt, id confirmabimus. Ioachimus Fortius Ringelbergius (1), ex inſtituto hoc ſibi probandum ſumpſit: *adfectandas eſſe ſtudioſo laudes. Magnum,* inquit, *futurae victoriae ſignum eſt, excitari laude, ſi pulchre geſſeris quicquam: atque ſi ab aliis vel reprehendi, vel ſuperari videris, dolere, incendique ad altiora. Siquidem, ut Ovidius ait, non parvas animo gloria dat vires, facunda facit pectora laudis amor. Igitur gloriae ſtudioſiſſimum eſſe adoleſcentem oportet, qui ad ſumma conabitur. Nihil enim video, quid poſſit eruditio ſine laudum cupiditate, laudum cupiditas ſine eruditione.* Alibi autem (2) ad gloriae cupiditatem excitat adoleſcentes, hiſce Virgilii (3):

- - *Ventanda via eſt, qua me quoque poſſim*
Tollere humo, victorque; virum volitare per ora.

Huic ſuffragatur Gabriel Naudaeus (4): *omnino autem legitima cum ingeniis tractandi methodus hic requirit, ut ſtudio laudis excitentur ad officium, incendanturque amore gloriae & virtutis.* Horum ſplendidam veſaniam vel ethnici arguunt, quorum nonnulli nihil magis in vitio ponunt, quam vaniſſimae gloriae nubes, & inania prenſare. Praeclare Antoninus (5): *qui famae poſt mortem cupiditate duci-*

[1] *De ratione ſtudii cap. V. p.* 20.
[2] *Cap. I. p.* 11.
[3] *Lib. I. Georg. v.* 8. *ſeqq.*
[4] *In ſyntag. de ſtudio liberali cap. X. p.* 545.
[5] *Lib. IV.* §. *XII.*

citur, non cogitat, quemlibet eorum, qui ipſius mentionem ſint facturi, mox ipſum etiam moriturum: deinde itidem eum, qui huic ſuccedit, idque eouſque, dum omnis memoria per attonitos inani fama, extinctosque homines propagata aboleatur. Quin etiam finge, eos immortales fore, qui tui recordentur, immortalemque tui futuram memoriam: quid ergo id ad te: ne dicam mortuum, quid vel vivo tibi laus proderit? Occultius quidem hic nonnulli incedunt, numquam tamen tam cauti ſunt, ut non indicio quodam ſe prodant. Aut me omnia fallunt, aut contigit illud philoſophiae; ut haberi voluit, reſtauratori celeberrimo Renato Carteſio, dum fundamenta philoſophiae ideo ex primo fonte dubitationis ſe derivare profeſſus eſt, ut Scepticos, moleſtum hominum genus & inviſum, tandem ad ſilentium redigeret. Quam hoc ipſi ſibi, aliiſque nocuerit, iam Petro Poireto (1) obſervatum eſt: ego illud ſaltem addo, ambitionem ſuam haud obſcure ita manifeſtaſſe Carteſium. Refellere temere alios, atque confutare, per ſe quidem haud raro animum arrogantem arguit, cum, qui iſtud ſuſcipiunt, longe acutius ceteris ſe videre, perſuaſum ſibi habeant. Scepticos autem, philoſophiae hoſtes, homines lubricos & hactenus, ut Carteſio videbatur, invictos, debellare penitus, eiuſmodi profecto erat, ut victorem haud exigua manere gloria videretur. Haec pupugit Carteſii animum, haec ad philoſophandum induxit, haec puppis atque prora ſtudiorum ipſius fuiſſe videtur. BUDDEUS

§. II. Non deſunt quoque, qui non aliam ob cauſam ad ſcientiae cupiditatem trahi videntur, quam ut animos ſuos varia rerum cognitione paſcant: *quae cauſa,*

[1] *In vera methodo inveniendi verum part. I. §. IX.*

BUD- *ſa*, inquit Rolandus Mareſius (1), *eſt legitima*. Aſt
DEUS mihi ſecus videtur. Ab ignavia enim parum abeſt, quam ex litteris capimus, voluptas, niſi ad uſum quoque transferantur. Nec iuvat illos honeſta, quam obtendunt, curioſitas. Namque, an haec honeſta ſit, minimeque in vitio ponenda, dubitari poſſet. Ego, quod vitio non careat, ſic evinco. Innatum omnibus ſcientiae deſiderium, res ipſa quidem loquitur, ſed teſtatur inſuper admiratio, qua homines percelluntur, quoties inſolitum quid & ſingulare illis offertur, cuius cauſam rationemque ignorant. Magna enim hinc ſtatim eos ſubit cupiditas, ignota perveſtigandi, cauſaſque rerum explorandi. Quo ſenſu iam Ariſtotelem (2) dixiſſe novimus: *propter admirationem homines olim & nunc philoſophari coeperunt*. Haec itaque ſciendi cupiditas, ſi intra iuſtos coerceatur limites, neutiquam vituperanda eſt, quemadmodum contra, ſi ultra evagetur quam par eſt, non intellectus quidem, quod nonnullis placuit, voluntatis tamen vitiis iure meritoque annumeratur. Ergo ſi quis de aliorum actionibus, quae, rectaene an pravae ſint, ipſius parum refert, ſit ſollicitus, in iiſque inquirendis omnem induſtriam collocet, omnium iudicio vapulat. *Πολυπραγμοσύνην* Graeci hoc vitium vocant, Latini curioſitatem, cuius foeditatem ex inſtituto demonſtrat peculiari libello Plutarchus (3). Nec illi excuſatius peccant, qui, inconſulta ſciendi cupiditate abrepti, minus neceſſaria, aut ea, quae humanae cognitionis modum excedunt, conſectantur. In confeſſo haec apud omnes ſunt. Sed addi & iſti debebant, qui ex rerum variarum cognitione nihil aliud, quam vo-

[1] *L. c.*
[2] *Lib. I. Metaphyſ. cap. XI.*
[3] *T. II. opp. p.* 515.

voluptatem quaerunt: quibuſque adeo litterae non iuſtae uxoris, ſed impurae meretricis loco ſunt, ad exſatiandam libidinem unice comparatae. Nimirum ut ſenſus, ita & animus variarum rerum repraeſentatione oblectatur. Aſt ſi quis nihil aliud ageret, quam ut picturis paſceret oculos, aut ſuavi concentu aures oblectaret, huncce recte tempus collocare, auderetne quis aſſerere? Pari modo, ſi quis per varii generis libros animum circumferat, ſpectator ſaltem ignavus illorum, quae in orbe erudito geruntur, hunc tempore ingenioque recte uti quis contenderet? Utrobique enim criminis eadem cauſa eſt. Senſus enim, a ſummo rerum omnium conditore, non ideo ſaltem nobis conceſſi ſunt, ut ex iis voluptatem capiamus, ſic & mens ipſa ingeniumque tanto minus hunc in finem nobis datum eſt, aut naturale ſciendi deſiderium inditum, quanto ſenſibus externis mens praeſtantior, nobiliorque eius operatio. Paucis dicam, quod res eſt. Ignavia eſt, quam illi curioſitatem vocant, aut mentis quaedam, ſed illicita, voluptas, non minori ſtudio, quam corporis foeda voluptas, fugienda. BUDDEUS

§. III. Cum itaque non generoſum ſaltem & magnificum, litterarumque gloriae conveniens ſit, ut nonnemo putat, ſed plane neceſſarium, ut homines doctrina ornati, quae ex ea acceperint, in publicum conferant, ingredi haud difficulter nonnulli in eam ſententiam poſſent, peccare eos perperamque agere, qui reipublicae adminiſtrationi, publicisque muneribus ſe ſubducentes, in litterario, quod vocant, otio conſeneſcere praeoptant. Quibus non magnopere me refragari lubens profiteor: ſed tum demum, ſi non alia cauſa, quam otii conſectatio eos inducat, ut hanc viam ingrediantur, ſique otio ita ſe dedant, ut nullum inde ad

 alios

BUDDEUS alios redundet emolumentum. Namque qui Atticum iſtum imitantur, ut *non inertia*, *ſed iudicio reipublicae procurationem fugiant* (1), illi adeo non reprehendendi ſunt, ut laudem quoque promereantur, quod, ut de eodem Attico Cicero (2) loquitur, *minime reprehendenda ratio*, *ad honeſtum otium eos duxerit*. Nimirum ea rerum quandoque eſt conditio, ut honeſtis conſiliis non amplius concedatur locus, nec medicinam admittat morbus reipublicae, aut ut publicis muneribus admoti non tam prodeſſe aliis poſſint viri cordati, quam ſibi relicti. Tum enim ſatius eſt, privatum vitae genus ſectari, quam operam, quod aiunt, oleumque perdere (3). Sed cavendum, ne otium degeneret in ignaviam. *Multum intereſt*, inquit Seneca (4), *utrum vita tua otioſa ſit*, *an ignava*. Hinc de Vatia, aulam fugiente, idem Seneca populum exclamare ſolitum ait: *O Vatia! ſolus ſcis vivere*. At ille addit, *latere ſciebat non vivere*. Viri quippe ſapientis otium ita comparatum eſt, ut tum maxime profutura & ſibi, & aliis, agat & meditetur. Idem Seneca alibi (5): *numquam plus agere ſapientem*, *quam cum in conſpectum eius divina atque humana venerunt*. Tale itaque vitae inſtitutum ipſe Plato, multique philoſophi, & noſtra quoque aetate viri quidam ſapientiſſimi ſecuti ſunt qui non minus viva voce praeſentes, quam ſcriptis orbem univerſum, ipſamque praeclare erudivere poſteritatem. In quos omnino illud qua-

[1] *Vid. Cornel. Nepos in vita Attic. c. XV.*
[2] *Lib. I. ad Atticum ep. XV. p.* 303.
[3] *Add. Plutarchus in libro: an recte dictum ſit, latenter vivendum eſſe, T. II. opp. p.* 2128.
[4] *Ep. LV. p.* 618.
[5] *Ep. LXVIII. p.* 655.

quadrat, quod de ſe ipſo Petrus Pithoeus in teſtamento ſuo profeſſus eſt: *opus potius, quam honores aut magiſtratus, amavi, ac prodeſſe quam praeeſſe malui* (1).

§. IV. De fine poſtquam litterarum cultori conſtitutum eſt, neceſſe eſt, ut de mediis ſit ſollicitus, ne in eorum uſu quicquam temere admittat quod contra officium ſit. Media autem praecipua ſunt, doctos & in qualibet arte ſcientiaque praeſtantes viros audire, libros utiles legere, quodve percepimus, acri & indefeſſà meditatione proſequi, ut propria velut nobis fiant, & in uſum noſtrum convertantur. Certe, quod ad primum attinet, ſi aliorum quis inſtitutionem contemnat, aut negligat, perinde facit, ac ſi quis vaſtum & immenſum pelagus ſine duce & gubernaculo ingrediatur. Varius autem & multiplex inſtitutionis fructus eſt, praeſertim ſi ad noſtram indolem attemperari poſſit. Namque cum ipſi plerumque in noſtra indole exploranda coecutiamus, longe rectius prudens doctor eam perſpiciet, &, in quodnam nos dare litterarum genus debeamus, ſuadebit. Deinde, cum imperiti iuvenes, quantumvis excellenti ingenio praediti, neſciant tamen, quid primo, quid ſecundo loco aggredi debeant, huic malo rurſus manuductio viri prudentis tempeſtive adferet medelam. Quid? quod & vitia quaedam, qui ſine magiſtro ſapere cupiunt, fere imbibant, quae dediſcere difficile admodum illis eſt, etiam cum ea deteſtantur. Namque ſolitudini & umbrae adſueti eiuſmodi homines in lucem fere non ſine puerili quadam trepidatione prodeunt, pertinaces quoque & arrogantes utplurimum evadunt, dum omnia ſibi ſolis tribuunt, quod aliis acceptum ferant, ſe non habere ſibi

[1] *Vid. Loccenius in notis ad Cornel. Nepot. loc. cit.*

Bud- ſibi perſuadent. Si qui autem, aliorum ope deſtituti,
deus ſua tantum induſtria profecerunt, & ad eruditionis laudem pervenerunt, illi profecto in exemplum ſtatui non debent. Quod enim uni feliciter & ex animi ſententia ceſſit, id ſi & ſibi ita eventurum omnes ſibi perſuaderent, ſuam quidem imprudentiam proderent affatim. Praeclare Naudaeus (1): *licet, multos olim αὐτοδιδάκτυς repertos fuiſſe, non ignorem, qui ſua induſtria, nullius adiuti miniſterio, illud etiam dicere poſſint, de quo ſe iactabat citharoedus quidam apud Homerum: ex me ipſo edoctus ſum, neque alius mihi, niſi Deus, menti animoque tot numeroſas indidit cantilenas: quemadmodum Heraclitus Epheſius, quem, narrat Plutarchus, nullo commonitore & commonſtratore philoſophiam omnem percepiſſe; & Manlius eques factus, [ſi Plinio credendum] nullo praeeunte, doctiſſimus, & Apuleius, qui hoc de ſe prodit primo fabularum, Epicuruſque, adnuente Tullio, & Virgilius, referente Petrarcha, & demum divus Auguſtinus, qui lib. confeſſionum gloriatur, ſemet ipſum legiſſe liberalium artium libros, & intellexiſſe: noſtriſque ſimiliter temporibus, multis emergere, abſque praeceptorum opera, contigerit, ut Petro Ramo in philoſophiae ſtudiis, Mureto in arte oratoria, Guilielmo Poſtello in linguarum pene omnium, Ebraicae praeſertim, cognitione, Cujacio in iuriſprudentiae notitia, Philelpho denique ac Budaeo in omnibus humanioribus litteris: licet, inquam, plures alii ſua ſponte & natura bonas & multas artes potuerint addiſcere, brevius tamen hoc iter illis fore & compendioſius ſemper exiſtimavi,* qui-

[1] *In ſyntagm. de ſtudio liberali cap. V. p.* 586. *add. Dorotheus Sicurus in Prudentia theologica* §. *XXIX. p.* 38.

quibus praeceptores aliqui, ſaltem praemonſtratores ſtudiorum & comites, adiunguntur &c. Ceterum habet & ea, quae viva voce peragitur inſtitutio, alia commoda, quae pluribus proſequitur Alexander Fichetus (1). Qui enim bonas artes docent, *uno*, inquit, *momento temporis effundunt in ſinum noſtrum, quod longiſſimo plurimorum annorum labore coacervarunt, atque hoc nullo noſtro labore, magnaque cum animi voluptate contingit*. Accedit, obſervante eodem Ficheto, quod ſubinde ad alios auctores provocent, eoſque haud raro ignotos, in quorum proinde notitiam ſine ullo labore & difficultate, qui eos audiunt, deducuntur. Ex alio adhuc capite iam ſuo tempore Plinius (2) ſtudium alios audiendi, atque ex eorum ſermonibus proficiendi, commendavit. *Dices*, inquit, *habeo hic quos legam, non minus diſertos. Etiam: ſed legendi ſemper occaſio eſt, audiendi non ſemper: Praeterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox adficit. Nam licet acriora ſint, quae legas, altius tamen in animo ſedent, quae pronunciatio, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis, adfigit &c.* Ego & hoc addo, quod, quae cum paucis communicantur, maiori libertate proferantur, aut proferri poſſint, quam quae litteris conſignata, iudicium univerſi orbis eruditi ſubire debent. Similiter de converſatione cum eruditis cenſendum, quam non minora commoda litterarum alumnis afferre exploratum eſt, iiſque, qui ex inſtituto hac de re praecipiunt (3), iam pridem probe obſervatum.

BUDEUS

§. V.

[1] *In arcana ſtudior. methodo cap. X.*
[2] *Lib. II. ep. III.*
[3] *Vid. Moreſius in polyhiſt. litter. part. I. lib. I. cap. XV.*

BUDDEUS §. V. Alterum proficiendi rite in litteris medium eſt, bonorum librorum lectio. Bonorum inquam, malorum enim impedimento potius erit, bonamque mentem ſuffocabit, tantum abeſt, ut eam erigat votique damnet. Zenoni Stoicorum principi, de vera eruditione ſollicito, Apollinis oraculum reſpondiſſe accepimus: *συγχρωτίζεται τοῖς νεκροῖς*. Quod eo pertinere facile intelligitur, ut libros diligenter voluant, qui ad ſolidae doctrinae arcem contendunt, & ita aſſidua mortuorum conſuetudine utantur. Utique ad magnam ſapientiam nihil eſt utilius, nihil certius, nihil expeditius. Vix ſane mihi perſuadeo, ullum unquam mentis compotem extitiſſe, qui id inficiari, libriſque litterarum cultoribus interdicere, auſus fuerit. Scio, nonnullos magnae auctoritatis viros male hoc nomine audire, ſed aliis omnino, per meram obtrectandi libidinem, iſtud tribuitur, alii abuſum redarguentes, facile ſuſpicionem, ut fieri ſolet, quod uſum ipſum ſublatum cuperent, ſubierunt. Renato Carteſio, niſi omnia me fallunt, eiuſmodi quid contigit. Cum enim animadverteret vir acutiſſimus, inconſultae & intempeſtivae lectioni palmam ubique tribui, acrem autem liberamque meditationem paſſim ut ſupervacuam contemni, aliam viam ingreſſus eſt, meditationemque iure quidem, quantum ad philoſophiam attinet, lectioni antepoſuit. Hinc liberius quaedam ab eo in libros dicta ſunt, ſe ſcilicet *eos legere, non ut ſtudia ſua iis promoveret, ſed ut animum quadantenus ab iis avocaret*. Uſu & conſuetudine idem comprobavit, ſi nonnullis credimus (1), dum, paucorum admodum librorum ſuppellectile inſtructus, litteris incubuit. Quem quidem, ſi qui aut in alio litterarum verſantur genere, aut ingenio eum non aequant, in exemplum,

[1] *Vid. Tob. Andreae method. Carteſ. art. I. p.* 835.

plum, quod imitentur, ſibi ſtatuere vellent, turpiter ſe traducerent. Forte & ambitione in tranſvorſum actus, diſſimulatione ſectarum conditoribus haud infrequenti uſus eſt, ut ceteris eo facilius perſuaderet, ſe viam nullius unquam veſtigiis ſignatam ingredi, in quo ſi aliis fucum non fecit, ſibi fecit certiſſime. Sunt praeterea alii, qui, cum animadverterunt, vanis inutilibuſque libris multos ita ſe tradere, ut neceſſaria magis prae iis illis ſordeant, divinarum autem litterarum ſcrutationem in minimis ponant, iſtud aegre ferentes in contrarium, communi mortalium vitio, currunt, & omnium ſine diſcrimine librorum, ſi a ſacra ſcriptura diſceſſeris, lectionem damnant. De Ioanne Matthaeo, Monaſterienſium Anabaptiſtarum capite, eiuſmodi quid refert Ioannes Sleidanus (1), eum videlicet ſanxiſſe, ne quis ullum deinceps librum haberet, aut ſibi ſervaret, praeter S. Biblia, reliquos omnes, ita pergit Sleidanus, in publicum deferri iuſſit, (quorum pretium viginti millium aureorum aeſtimabatur) flammiſque conſumpſit, de Martino Luthero noſtro, per foedam & ridiculam calumniam, itidem eiuſmodi quid refert Aegidius Camartus (2), eum Philippo Melanchthonii, & Andreae Caroloſtadio, auctorem fuiſſe, ut, abiectis ſcriptoribus ceteris, divinas tantum litteras voluerent revolverentque. Scimus, nec diffitemur, divinum virum longe maius pretium ſacris litteris, quam Romanenſium ſcriptorum nugis ſtatuiſſe, bonas autem litteras libroſque, quibus ad earum interpretationem adferri quid poteſt, adeo non reieciſſe, ut haud ſemel ſerio commendarit. Proinde qui de Camarto hoc refert BUDDEUS

[1] *De ſtatu relig. lib. X. p.* 151.
[2] *In Elia Thisbite cap. IX. §. XII.*

BUD-DEUS fert vir doctus Guilielmus Saldenus (1), refellit quoque & omnes rectiora verioraque docet. Alios tamen tum Gathakerus (2), tum Martinus Ruarus (3) memorant, quibus ſerio conſtitutum fuerit, omnes alios libros, praeter ſcripturam ſacram, doctorum manibus excutere. Quorum inſtitutum veniam quidem & excuſationem promeretur, cum ex iuſta, ob hominum libris abutentium pravitatem, indignatione profectum videatur: recipiendum tamen minime eſt, cum noxium valde ſit, rationique adverſum. Deteſtor atque execror illorum improbitatem, qui divinas litteras aliorum librorum lectioni poſtponunt: ſcio tamen, hinc quoque praeſidium aliquod, ad ipſam ſcripturam ſacram felicius explicandam, parari poſſe. Unde extincta, quod, ſi horum conſilio res litteraria adminiſtraretur, evenire neceſſe eſſet, bonarum artium luce & barbarie inculta mentes mortalium occupante nihil aliud expectandum, quam ut ipſa ſcriptura ſacra ceu non intellecta, itidem parum tandem curetur, hominibuſque eripiatur. Adeo ſemper nocet, quod nimium eſt. Humanae autem naturae pravitas potius deploranda, quae, niſi divina ope illi medela afferatur, adeo nec ignorantiam, nec eruditionem pati poteſt, ut utrinque plurima potius incommoda, quibus ſe ipſam induit, accipiat.

§. VI. Praeclare autem Seneca (4): *non refert quam multos libros poſſideas, ſed quam bonos.* Obruimur fere multitudine librorum: unde ſelectus neceſſario inſti-

[1] *De libris varioque eorum uſu ac abuſu lib. I. cap. VI. p.* 205.

[2] *In praefat. in M. Aurelii Antonini librum de ſe ipſo ad ſe ipſum.*

[3] *Ep. III. p.* 15.

[4] *Ep. XLV. p.* 599. *add. ep. II. p.* 521.

ſtituendus, ne lectio vagum quid & inſtabile habeat. Non id nunc ago, ut definiam, qui libri boni ſint, quive neceſſarii, & quinam prae ceteris cuique legendi, nec noſtri inſtituti hoc fert ratio. Alii iam pridem illud executi ſunt. Saltem, quicquid ad mores rite formandos hic pertinet, non temere praetermittam. Primo ergo loco id moneo, eos libros iure optimos cenſeri, quibus non tantum intellectus rerum cognitione imbuitur, ſed voluntas etiam a vitiis purgatur, emendaturve. Gregorius Nazianzenus (1) a librorum Baſilii lectione numquam ſe receſſiſſe ait, ut non ex iis in virtute ſe profeciſſe animadverteret. *Cum orationes eas*, inquit, *quas de moribus & bene vivendi ratione ſcripſit, in manus accipio, animo & corpore purgor, templumque Dei capax efficior*. Quid ergo de illis cenſendum, qui ad mores corrigendos non tantum non proſunt, ſed corrumpunt eos inſuper, mentemque ut venenum inficiunt! Impura impurorum hominum inſcripta innuo, verſus feſcenninos, carmina priapaea, & quidquid ad perdendas bonas mentes, infernalis genii afflatu, concitata poetarum quorundam, improborumque hominum libido, effundere & comminiſci ſolet. Et huiuſmodi tamen libri non tantum proponuntur adoloſcentibus ad legendum, ſed & commendantur. Et recte quidem hoc fieri, Leonhardus Aretinus (2) contendit, cuius num maior in aſſerendo impudentia, quam in probando, quod aſſerverat, ſtultitia fuerit, dubium mihi videtur. Ita vero ille: *Aſt nolunt*, inquit, *iſta miſceri, dicet mihi ſeverus quidam Cato, potiuſque relinquenda bona malorum metu, quam ſpe bonorum mala incurrant; itaque nec* BUDDEUS

ipſe

[1] *Orat. XX. in laudem Baſil. p.* 637.
[2] *De ſtudiis & litteris p.* 488. *ſeqq.*

BUDDEUS *ipſe legam poetas nec aliis, ut legant, permittam: Aſt Plato & Ariſtoteles legebant, quibus ſi te aut gravitate morum, aut intelligentia rerum anteponas, nullo modo feram. An tute aliquid diſcernere putas, quod illi non viderint? Chriſtianus, inquit, ſum, at illi ſuo more vixerunt: quaſi vero honeſtas gravitaſque morum non tunc eadem fuerit, quae nunc eſt, aut quaſi non haec ipſa; vel etiam deteriora, in ſacris reperiantur litteris?* Sed piget cetera addere, febriculoſi hominis deliria, non impia tantum, ſed & tam inepta & abſona, ut male collocaretur, quod in illis refutandis conſumeretur tempus. Ceterum non excludo illorum quoque, quos Moraliſtas vocant, commentationes, in quibus de matrimonio & caſtitate non raro ita praecipitur, ut nefanda crimina data opera docere voluiſſe videantur. Quo nomine Thomae Sanchezii de matrimonio opus, ipſorum Doctorum Sorbonicorum iudicio damnatum, frigide ſatis excuſatur a Theophilo Raynaudo (1). Andream Naugerium, Paulus Iovius (2) refert, Valerii Martialis ſcriptis ob ſpurcitiem adeo infeſtum fuiſſe, *ut quotannis ſtato die Muſis dicato, multa eius volumina tanquam impura cum execratione Vulcano dicaverit.* Quam vellem, ut omnes eiuſmodi zelus incenderet, ut omnia iſta laſciviae & libidinis monumenta in pulverem redacta, oculis mentibuſque hominum tandem plane ſubducerentur. Nec poſſent pulchrius ullum aut perennius nomini ſuo tropaeum ſtatuere, quod ſervatorum tot innocentium iuvenum gloriam, apud poſteros quoque illis conciliaret. Aſt latinae linguae cultui forte inſerviunt eiuſmodi ſcripta, a-

cu-

[1] *In Erotem. de bonis & malis libris erotem. VII. n.* 55.
[2] *In elog. viror. illuſtr. p.* 232.

cumineque, & ingenio, omnes in ſui admirationem convertunt. Certe Martialem hoc nomine laudat Ioſephus Scaliger (1), a quo tamen, quae foede & obſcoene dicta ſunt, ea ſe praetermittere profitetur. *Ne Martialem quidem*, inquit, *transferre libet ad meliora: multa ſunt eius epigrammata divina, in quibus eſt ſermonis caſtitas & argumenti ſpecies luculenta. Alia foeda ne legerim, tantum abeſt, ut ad cenſuram vocem.* Alibi vero idem Scaliger, de Catullo, Tibullo atque Propertio verba faciens, optat quidem, ut pudoris rationem habuiſſent, aſt ex hiſce tamen fontibus hauriendam latinitatem, adeoque horum lectione quos latini ſermonis nitor delectat, vix ſuperſedere poſſe. In quo tamen cum & omnes, qui ita ſentiunt, ratio maximopere fallit. Perinde ac ſi non aliis minus impuri, minuſque obſcoeni eſſent, ex quibus Romani ſermonis cultus atque nitor peti poſſet. *Si animo circumſpiciatis*, inquit Franciſcus Sacchinus (2), *magiſtros, ex quibus latine diſcimus, quacunque agendum de re ſit, exſtare duces minime virtuti contrarios intelligetis.* Subiicitque idem ingentem numerum auctorum, ex quibus ſermo latinus caſtus emendatuſque hauriri poſſit, ut tamen periculum, corrumpendorum per eorum lectionem morum, neutiquam ſit ſubeundum. Nec diſplicet conſilium, quod poſt alios Io. Schefferus (3) ſuppeditavit, ut ex iis ſcriptoribus, qui obſcoena quandoque admiſcent, ſeligantur, ſeorſimque publicentur, quae a iuventute ci- BUDDEUS

G tra

[1] *Lib. VI. Poet. p.* 519.
[2] *In orat. de vitanda librorum moribus noxiorum lectione, ſubiuncta eius libello de ratione libros cum profectu legendi p.* 118.
[3] *De generoſi nobiliſque informatione litteraria p.* 553.

Bud-tra damnum legi poſſunt. Quicquid vero huius demum Deus ſit, virtutis ſemper potior eſſe ratio debet, quam ſermonis. Quis felicior reputandus ſapientiorque, qui pure & emendate loquitur, impuris cum ſit moribus, an qui vitam moreſque emendat ſedulo, utut de linguae ornatu non ſit adeo ſollicitus? Miſeri homines! quos ſuae ſalutis cura tam parum tangit, ut in verborum aut floſculorum quorumdam gratiam eam adducere in diſcrimen non dubitent. Aſt nullum forte periculum inde metuendum? Quin audiant ipſum Ariſtotelem (1), qui iſtos conticeſcere iubet: *cum enim legiſlator*, inquit, *verborum obſcoenitatem, ex civitate, ſi quid aliud eiicere debeat*, *μάλιςα μὲν ὖν ἐκ τῶν νέων, ὅπως μήτε λέγωσι, μήτε ἀκύωσι μηδὲν τοιῦτον*, *tum maxime a puerorum auribus oculiſque removere, ne quid tale vel loquantur, vel audiant*, addit rationem: *ἐκ τῦ γὰρ ἐυχερῶς λέγειν ὁτιῦν τῶν αἰσχρῶν γίνεται καὶ τὸ ποιεῖν συνεγγὺς, ex turpiter enim loquendi licentia, ſequitur & turpiter facere* (2). Nec enim per corruptae noſtrae naturae indolem ſecus temere evenire poteſt. Qua de re ſi quis dubitet, eum exempla quoque virorum, huiuſmodi librorum lectione a virtutis ſemita actorum in praeceps, publiciſque ſcriptis tandem alios, ut cautius hic ſe gerant admonentium (3), rectiora facile edocere poſſunt. Prorumpunt utique magno impetu vel leviter irritati pravi affectus, hique rurſus turpiſſima crimina progignunt. Irritari autem acrius vehementiuſque nequeunt

[1] *Lib. VII. Polit. cap. XVII.*
[2] *Add. Edmundus Richerius in obſtetrice animorum p.* 80. 81.
[3] *Vid. Hadriani Beverlandii de fornicatione cavenda admonitio, ſive adhortatio ad pudicitiam & caſtitatem.*

queunt, quam librorum obſcoenorum lectione, ea, BUD-
quibus concitantur, animo cogitationibuſque offeren- DEUS
tium. Atque haec ethnicis quoque explorata fuere. Quantum vero chriſtiani nominis eſt dedecus, inter eos, qui illud praeferunt, reperiri, qui haec ſibi non perſuadeant, immemores monitorum ipſius Servatoris, Paulique apoſtoli, quibus ut non tantum obſcoenos, ſed & otioſos ſermones cane & angue peius fugiamus, ſerio nos obteſtantur. Procul itaque & Romanenſes, quas vocant, fabulae, faceſſant (1): quae utplurimum obſcoenis & libidinoſis narrationibus ſunt refertae, &, cum inſuper a magis neceſſariis incautos avocent, certiſſimamque bonis mentibus peſtem afferant, haud immerito ex litterato orbe proſcribuntur. Nugas ſcilicet & otioſorum hominum commenta legere iuvat, quia utilia & profutura, quae legamus, deſunt! Lepidi autem prorſus ſunt, qui prudentiae civili eas inſervire contendunt: quod tum demum diſcutere operae pretium fuerit, cum graves & elegantiſſimi, quibus abundamus hiſtorici, hiſce ineptiarum nundinatoribus locum fecerint.

§. VII. Aſt ſunt & alii bonis moribus inimici libri, quos, eundo per rerum capita, indicabimus. Magici inter eos merito familiam ducunt, qui quo acrius interdum inconſultam quorumdam curioſitatem irritant, eo diligentius oculis animiſque iuvenum ſubtrahendi ſunt. Qui tempore Pauli apoſtoli περίεργα ſectati fuerant (2), ad ſaniorem mentem revocati, libros ſuos contulerunt, cunctoſque coram omnibus combuſſerunt. Hi numquam priori vitae genere tantum ſibi inuſſerunt de-

[1] *Vid. Molinaeus lib. III. de tranquill. animae cap. III. p.* 351. *add. Lipſius in notis ad lib. I. Polit. cap. X.*
[2] *Actor. XIX.* 8.

BUDDEUS dedecus, ut non ſuo merito poſteriori maiorem gloriam apud omnes ſint conſecuti; ſimul exemplum nobis praebuerunt, quam ſedulo removenda ſint, quae aut commiſſi ſceleris refricare nobis memoriam, aut alios pellicere ad ſimilia queant. Quam male autem ſibi conſulant, qui, ſanioribus conſiliis locum concedere renuentes, curioſitati inconſultae frena laxant, vel Henrici Cornelii Agrippae (1) exemplo conſtat, qui de ſe ipſo profitetur: *permultum temporis, & rerum in his vanitatibus olim contrivi: tandem hoc profeci, quod ſciam, quibus rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari. Quicumque enim non in veritate, nec in virtute Dei, ſed in illuſione daemonum ſecundum operationem malorum ſpirituum, divinare ac prophetare praeſumunt, & per vanitates magicas, exorciſmos, incantationes, amatoria, agagima, & cetera opera daemonica, & idololatriae fraudes exercentes, praeſtigia, & phantaſmata oſtentantes, mox ceſſantia miracula ſeſe operari iactant, omnes hi cum Iamne & Mambre & Simone Mago aeternis ignibus cruciandi deſtinabuntur.* Non temere tamen ut magici damnandi ſunt libri, qui profundiora quaedam naturae arcana exponunt, vulgique excedere captum videntur. Quod ut moneam, innocentium quorundam virorum fatum me adducit, qui, quod plus ceteris in rerum naturalium perſcrutatione ſaperent, magiae ſuſpicionem apud imperitos ſubierunt: a qua tamen nonnullos peculiari commentatione feliciter liberavit Gabriel Naudaeus (2). De eiuſmodi ſcriptis, quibus aut aperte, aut per cuniculos & ambages, ad atheiſmum via ſternitur, idem cenſendum. Quam iuva-

[1] *De incertitud. ac vanit. ſcientiarum cap. XLVIII. p.* 182.
[2] *De viris falſo magiae ſuſpectis.*

varet multos, illa non legiſſe: non profecto quod quicquam, quod momentum trahat, proferunt, cum utplurimum mediocriter docti, quas offundere intellectui iſti homines adnituntur nebulas, diſcutere facile poſſint: ſed quod pronior ad deteriora mens mortalium facilius ea admittat, quae novitatis quadam ſpecie illis abblandiuntur. Sceptici quoque omnes, modo revera ſceptici ſint, huc pertinent, quippe per quos ſi ſtaret, religio omnis morumque probitas, & honeſtas, iam pridem ex orbe univerſo eſſet proſcripta. Quod qui accuratius ſecum expenderunt, illico in eam ingreſſi ſunt ſententiam, ſcepticiſmum eſſe ſentinam omnium malorum (1). Quod omnino negari non poteſt, modo illos, qui, ad ſtultam dogmaticorum philoſophorum fiduciam exagitandam, modeſte de quibusdam rebus dubitant, non ſtatim in hunc cenſum referas. Illis enim improbus ille ſcepticiſmus non magis exprobari poteſt, quam veteribus chriſtianis, innocentiſſimis mortalium, praeter alia ſcelera, atheiſmus quoque obiectus fuit, (2) quemadmodum & recentiori aetate plurimi docti & probi viri perperam ut athei traducti fuerunt, & etiamnum hodie traducuntur, quorum innocentiae ſtrenue vindicandae ut nonnulli cordati viri non defuerunt, ita nec deerunt in poſterum, qui diligentius adhuc & accuratius eodem munere ſint perfuncturi. BUDDEUS

§. VIII. Quaeſitum etiam inter viros doctos fuit, num omnino fas ſit, hominem chriſtianum ethnicorum

G 3 rum

[1] *Vid. Petrus de Villemandy in Scepticiſmo debellato cap. II.*

[2] *Vid. Athenagoras in legat. pro Chriſtianis p.* 30.

BUD- rum libros voluere? Qui id abnuunt, Hieronymi (1) DEUS coram tribunali divino, ob aſſiduam Ciceronis lectionem vapulantis, exemplo, lippis etiam & tonſoribus noto, utuntur. Provocant iidem ad experientiam, qua conſtet, profanos utplurimum induere mores, quos profanorum ſcriptorum lectio occupat. Obiiciunt Bembos, Politianos, Bonamicos, Scioppios, profanorum ſcriptorum improbo amore ita captos, ut divinae litterae fere illis ſorderent. Hos, inquiunt, inde retulerunt fructus, ut odis Pindaricis maius ſtatuerent pretium, quam pſalmis Davidis. Haec, ut non contemnenda prorſus ſunt, ſed ut caute hic nos geramus, merito nos commonefaciant, ita ut quoſlibet ſcriptores ethnicos abiiciant, nondum a prudentioribus impetrabunt. De iis, qui obſcoena, turpia, boniſque moribus inimica tradunt, non contendo: hos iam ſupra procul faceſſere iuſſi: ſed de illis, qui aut hiſtorias narrant, aut ritus antiquos exponunt, aut de philoſophia praecipiunt, vel ad linguas addiſcendas viam muniunt, nobis ſermo eſt. Ad hos qui accedit, eum moribus per chriſtianae religionis ſacra emendatis praeditum eſſe volo, ut diſcernere quodammodo noxia a profuturis queat, ſciatque, quouſque hiſce immorari, quando referre pedem deceat. Qui enim promiſcue omnes ad quaelibet ſtudia librorumque utut per ſe innoxiorum lectionem admittunt, parum profecto penſi habent, rebus innocentiſſimis ad ſuam perniciem abuti hominum pravitatem poſſe. Sed qui, ita inſtructus & praemunitus, ad librorum etiam ab ethnicis ſcriptorum lectionem

ſe

[1] *Vid. Hieronymus ep. ad Euſtoch. T. 1. opp. f. 76. add. Io. Conradus Dietericus in diatribe de uſu & abuſu ſcriptor. ſecular. p. 9.*

ſe confert, tantum abeſt, ut illi ullum inde immineat periculum, ut maximum percipere uſum queat. Quod cum Bembus, Politianus, aliique negligunt, mirum non eſt, quod quandoque in praeceps agantur, aſt ipſorum, non librorum culpa hoc fieri manifeſtum eſt. Emendatae autem purgataeque vitae homines, id quod ceteroquin difficile eſt, modum ſervare hic norunt, quod ceteris non aeque pronum eſt. Quod autem ad Hieronymum attinet, ſi vera ſunt, quae narrat, & ipſum limites, quos chriſtiani hominis officium hic ſtatuit, migraſſe arbitror, nec aliud quid ipſe innuit. Aſt ſi vera, inquam, ſunt. Eraſmus (1) enim fabulam vocat, quicquid huius narratur. Et videtur ſane Hieronymus ipſe non ſatis ſibi conſtare, cum mox ſomnium dicat, quod alibi ſomnium fuiſſe negat. Ceterum caute ethnicos quoſvis legendos, & per ſe conſtat, & peculiari opere Iulius Criſpus docuit. Vel philoſophi documento ſunt, quorum placita ſi ſecurius, quam, decet, aſſumantur, magnam chriſtianae religioni cladem inde inferri neceſſe eſt. Experta id iam eſt vetus eccleſia: hinc illa Tertulliani querela (2). *Viderint, qui Stoicum, Platonicum, & dialecticum chriſtianiſmum protulerunt: nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Ieſum, nec inquiſitione poſt evangelium.* Non dicam de aliis, ne ſollicite multa conquiſiviſſe videar, nonne inconſulta & intempeſtiva librorum Platonis lectio multos in tranſvorſum egit? Poſſem, ſi opus eſſet, demonſtrare, Gnoſticorum, Valentinianorum, Manichaeorum, Marcionitarum, aliorumque foedos errores, ſi vera ſunt, quae de illis narrantur, ex Platonicae phi- BUDDEUS

[1] *In vita Hieronymi.*
[2] *De praeſcript. adverſus haeret. cap. III.*

BUD- loſophiae fonte promanaſſe. Multi doctores veteres,
DEUS coeco Platonis amore abrepti, eiuſque placitis nimium imbuti, talia effati ſunt, quae in erroris ſuſpicionem haud immerito eos adducunt. Et quid mirum? cum, perperam licet, iudicarent, a Platonis philoſophia non multum chriſtianam diſtare religionem. Qua in ſententia ipſum Iuſtinum Martyrem (1), alioſque fuiſſe, conſtat. Quin nonnullos Platonis amor ita faſcinavit, ut, ipſum Chriſtum ſua ex Platone hauſiſſe, aſſerere non erubeſcerent. Quorum veſaniam peculiari libro, ut par erat, compreſſit Mediolanenſium antiſtes, Ambroſius. Teſtis huius rei eſt Auguſtinus (2). *Quartam noſter Ambroſius quaeſtionem ſolvit, calumniantibus, Platonis lectoribus & dilectoribus qui dicere auſi ſunt, omnes Domini noſtri Ieſu Chriſti ſententias, quas mirari & praedicare coguntur, de Platonis libris didiciſſe, quoniam longe ante humanum adventum Domini Platonem fuiſſe, negari non poteſt.*

§. IX. Si ergo animum rite praemunitum, ſuique non immemorem, nobiſcum afferamus, profanorum ſcriptorum lectio adeo contemnenda non eſt, ut, ſi ſobrie & pie inſtituatur, omnes quidem, maxime tamen illi quoque, qui divinis litteris operantur, inſignem inde percipere fructum queant. Non is ſum, qui divinarum litterarum cultoribus neceſſariam horum lectionem dicam, quod ineptum foret: utilem ſaltem illis eſſe contendo, quorum ratio, ut in hiſce ſtudiis aliquantiſper commorentur, permittit. Atque id is demum abnuet, qui ſine hiſtoriarum antiquorumque ri-

[1] *Apol. I. pro Chriſt. p. 40. add. Auguſtinus T. II. ep. LIII. n. 173. ſeqq. conf. quoque Lud. Coelius Rhodiginus lect. antiqu. lib. XXI. cap. XII.*
[2] *De doctr. chriſt. cap. XXVIII.*

Digitized by Google

rituum, ut & linguarum peritia, partim ab Ethnicis, partim a Iudaeis, ſi fontes ſpectes, petenda, cuncta plana ſatis, & intellectu facilia eſſe autumaverit. Iuvat quoque interdum miſeram hominum, qui ſapientiae regnum ſibi vindicant, ſortem cum Chriſtianorum contendere felicitate, ut ad divinam benignitatem depraedicandam eo acrioribus ſtimulis concitemur. Extat Oratio Baſilii Magni, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, *quomodo ex ſcriptis Gentilium utilitatem capere debeamus*, qua ex inſtituto id egit, quod hic volumus. *Siquidem*, inquit (1) ibi inter alia, *aliqua doctrinarum mutua eſt affinitas, admodum utilis erit earum* (ſecularium litterarum) *cognitio: ſin minus attamen inter ſe contendere non parum confert ad confirmationem potioris. Sed & ſi utramque doctrinam alicui rei adſimilaveris, commodam forte imaginem habebis. Sane quemadmodum plantae virtus propria eſt, maturo fructu turgere; addunt autem aliquid decoris folia ramis circumiecta: ita animae praecipuus quidem fructus eſt veritas*, (revelata) *non tamen ingratum eſt, externam ſapientiam cingere & circumponi inſtar foliorum, cum tegumentum, tum ſpeciem non inanem fructui praebentium*. Praeclare rem omnem effert, & id, quod primo, quodque ſecundo loco tractari debeat, deſignat. Falluntur utique turpiter, qui tum quorumvis, tum praecipue ethnicorum ſcriptorum lectione ita delectantur, ut ad divinam gloriam veritatiſque coeleſtis ulteriorem inveſtigationem, commendationemque, & hinc profluentem morum emendationem cuncta non referant. Quicquid igitur hinc petitur, ornamentum ſaltem eſt, aut inſtrumentum, fructum ſola ſcriptura ſa-

BUDDEUS

cra

(1) *P*. 539.

BUDDEUS cra nobis exhibet. Et ita capiendum, quod Gregorius Nazianzenus ait (1): *Illud inter omnes ſanae mentis homines conſtare arbitror, eruditionem inter humana bona primarium locum tenere, non quidem hanc ſolum nobiliorem & noſtratem, ſed iſtam quoque externam, quam multi chriſtiani, ut inſidioſam & periculoſam, & a Deo avertentem repudiant.* Hiſce ſuffragatur Auguſtinus (2): *Sicut Aegyptii non ſolum idola habebant & onera gravia, quae populus Iſrael deteſtaretur & fugeret, ſed etiam vaſa atque ornamenta de auro & argento, & veſtem quae ille populus exiens de Aegypto ſibi potius, tanquam ad uſum meliorem, clanculo vindicavit: ſic doctrinae omnes gentilium non ſolum ſimulata & ſuperſtitioſa figmenta, graveſque ſarcinas ſupervacanei laboris habent, quae unuſquiſque noſtrum duce Chriſto, de ſocietate gentilium exiens, debet abominari atque devitare, ſed etiam liberales diſciplinas uſui veritatis aptiores, &c.* Provocat deinde Auguſtinus ad exempla: *Quid aliud fecerunt multi boni fideles noſtri? Nonne adſpicimus, quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus, doctor ſuaviſſimus, & martyr beatiſſimus: quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius, ut de vivis taceam?* Poſſem idem Clementis Alexandrini (3), Hieronymi (4), Socratis (5), Lactantii (6), aliorumque teſtimoniis com-

[1] *L. ſup. cit.*
[2] *De doctr. chriſt. lib. II. cap. XI.*
[3] *Lib. I. ſtrom. p.* 41.
[4] *Epiſt. XXXIV.*
[5] *H. E. lib. XIII. cap. XII.*
[6] *Div. Inſt. lib. VII. cap. VII. add. Philippus Melanchthon in praefat. T. II. declam. it. Io. a Wowern de polym. cap. XXVI. n.* 4.

comprobare, ſi id nunc agerem, & non alii iam pridem id praeſtitiſſent. Fateor tamen, pleroſque patrum eodem morbo laboraſſe, quo hodie plurimi laborant, & ſecularium litterarum ſtudiis ethnicorumque lectioni, plus quam chriſtianum decebat, tribuiſſe, uti nonnullis bene obſervatum eſt. BUDDEUS

§. X. Tertium medium proficiendi in litteris, ingeniumque rite excolendi, eſt meditatio. Vana & inutilis ſine ea omnis eſt lectio. Quin meditationi omnia tribuit illud Periandri oraculum: *μελέτη τὸ πᾶν.* Uti ergo figuli, celerrima rotae & manus concitatione, in diſſimiles & prope infinitas imagines mollioris argillae maſſam tranſmutant: ſimili modo univerſa, quae ex quotidianae eruditionis, conſuetudinis & lectionis tritura cumulamus, in varios uſus acriter ratiocinando commutare oportet, paria paribus, contraria contrariis, praeterita praeſentibus opponendo, rerumque omnium cauſas & varios eventus, accurate explorando. Eleganter hunc in modum hac de re diſſerit Edmundus Richerius (1). Nimirum nec ad corporis robur firmamque valetudinem, cibos multos mandiſſe, neque ad magnam eruditionem multa legiſſe, quicquam confert, ſi haec multa cogitatione in ſuccum ſanguinemque non convertantur. Quin obeſt nonnunquam lectio, quae meditatione non digeritur, & quo minus veritatem, quam omnes eruditi ut finem ſcopumque praefixum ſibi habent, & ad quam contendunt, aſſequamur, obſtat. Contingit quippe, ut, quo magis rerum varietate memoria repleatur, eo magis imaginandi vis ipſeque intellectus he-

[1] *In obſtetrice animor. cap. IX. p. 248. add. Gerhardus Io. Voſſius de imitat. poët. cap. III. §. V. & cap. V. per integr.*

BUD-DEUS hebeſcat, & plane iners fiat, ut, quando etiam velit, res arduas atque difficiles iuſta meditatione proſequi, inque intimos receſſus penetrare, nequeat. Obſtat deinde & copia rerum, menti ex intempeſtiva lectione ſive ordine obverſantium, quas ita, ut decet, evolvere & explicare, non cuivis conceſſum eſt. Accedunt praeiudicatae opiniones, quibus inficiuntur, quibus lectio utramque in eruditione paginam facit, nec accurata meditatione temperatur. Namque, ut alia taceam, aliorum plerumque, praeſertim veterum auctoritati, plus quam decebat, deferunt, quod rationum momentis deſtituti, teſtimonia & documenta tamen ſcriptorum, quibus aſſertis quibuſlibet fidem faciant, numquam deſint. Unde tandem eo deveniunt, ut non tam de rebus, quam doctorum virorum ſententiis ſint ſolliciti, omneque tempus in eo ridicule conſumant, ut reſciſcant, quid Plato, quid Ariſtoteles, quid Epicurus ſenſerit. Quod aut ob monumentorum defectum, aut ſermonis, quo iſti uſi ſunt, obſcuritatem, aut fruſtra omnino, aut aeque difficulter exquiritur, quam rerum ipſarum natura indagatur. Interim ſi tandem quibusdam tam felicibus eſſe liceat, ut, quid alii ſtatuerint, exploratum habeant, ipſi quidem, a veritate adhuc utplurimum longiſſime remoti, nihil aliud ſciunt, quam viros quosdam doctos ita de re iſta exiſtimaſſe. Haec & alia mala illos comitantur, qui, meditatione neglecta, tantum ex aliis ſapere pulcrum ducunt. Quod cum abnuere nemo queat, mirari quis poſſit, qui tandem fiat, ut nihilo ſecius quotidie hic peccetur, & plerique eruditorum ad hunc ſcopulum naufragium faciant? Malebranchius (1) varias eius rei excogitavit rationes, quibus praeclare fontem huius mali

[1] *De inquir. verit. lib. II. par. II. cap. IV.*

mali mihi detexiſſe videtur. Utique enim, ut recte Buddeus iudicat, ignavia ſaepius obſtat, efficitque, ut multi meditandi laborem ſubterfugiant. Accedit difficultas meditationis, praeſertim apud illos, qui a tenera aetate mentem ſuam ad meditandum, & promte ratiocinandum, non aſſueſecerunt. Pauciſſimi etiam perſpectum habent, quam neceſſarium ſit, meditando ad prima principia cuncta deducere, fundamentiſque probe iactis, cetera deinceps ſuperſtruere; plerique contra veroſimili & perfunctoria rerum cognitione contenti, ibi ſubſiſtunt, & in profundiora, & a ſenſibus remotiora, ſe immittere renuunt. Nonnullos etiam vana ambitio in tranſvorſum agit. Nihil aliud nempe in votis habent, quam ut in eruditorum referantur cenſum, ut viri πολυμαθέςατοι & librorum helluones audiant. Hoc facilius lectione obtinent, per quam brevi temporis ſpatio talia congerunt, quae fucum imperitioribus faciant. Sunt &, qui inconſulta antiquitatis veneratione abrepti, a regia via aberrant. Perſuadent ſibi, veteres longe acutius vidiſſe recentioribus, adeoque quicquid illi dixerint, aſſeruerintque, hoc ſine contradictione eſſe comprobandum. Unde non alia inveſtigandi veritatem via ex illorum ſententia eſſe poteſt, quam aſſidua librorum lectio, qua in ſententiam veterum manuducamur. Perperam quidem. Enimvero legendi ſunt veteres, nec contemnendi recentiores: ſed utrique ſemper ad rectae rationis normam ſerio ſunt exigendi.

§. XI. Hoc unicum ſupereſt, ut ingenium probe exculturus ordine quoque procedat. Hunc qui negligit, hoc demum agit, ut poſt prolixas ambages, & infinitos errores, intelligat, aliam ſibi viam ingrediendam

dam

BUD-DEUS dam fuiſſe. Quare & Galenus (1), methodum ac ordinem adoleſcentibus ad litterarum ſtudia acceſſuris cumprimis quoque commendavit, exemplo naturae, quae nihil abſque ordine meditata eſt, vel effecit unquam. Propterea Plato, obſervante Gabriele Naudaeo (2), ordinem eſſe dicebat *ſcientiarum ac artium omnium formam*: & Socrates ſe eius libenter, *tanquam alicuius Dei*, *veſtigia* ſecuturum aſſeruit, *qui recte poſſit diſtribuere*. *Imo vero*, ita pergit Naudaeus, *quemadmodum niſi debito tempore occationes, repaſtinationeſve, & tertiationes (quae methodus eſt agricolarum) campis adferantur, niſi paululum interquieſcere permittantur, caelique diverſas tempeſtates opportune excipiant, quantuncumque ſua natura fertiles ſint & uliginoſi, ipſi tamen pro frumento rubos, pro ſiligine ſentes, pro tritici deliciis infelix lolium & quiſquilias proferent: pari modo iuvenis animus nihil unquam egregium in ſtudiis praeſtare poterit, niſi prius mentem ſuam a confuſione liberet, & medicorum inſtar [qui liquida ſolidis, & coctu facilia in ſtomachum praemittunt] a facilioribus incipiendo, viam ſibi ad difficiliora muniat, omnia ſuaviter diſponens, arteſque & ſcientias per partes addiſcens, abſque ulla aberratione*. Intellexerunt illud puto viri eruditi, qui, certamine velut inito, de methodo & ratione diſcendi commentati ſunt (3). Quorum nimia profecto laboramus copia, ut, ſi quis omnes evolvere prius velit, quam ad rem ipſam ſe accingeret, illi longior futura

tura

[1] *Loco ſupra cit.*
[2] *In ſyntagm. de ſtudio liberali cap. VII. p.* 588.
[3] *Vid. Morhof. in polyhiſt. litterar. lib. II. cap. VII. per integr.*

tura ſit, quod ille ait, *μέθοδος*, quam *ὁδός*. Nos itaque miſſis, quae alii hac de re commentati ſunt, quorum nunc nec adprobare, nec vituperare conſilia animus eſt, paucas regulas, a noſtro inſtituto non alienas, magnam, qua ordinem, qua rem ipſam utilitatem, ut ſperamus, omnibus allaturas ſubnectemus, iiſque noſtrae tractationi imponemus finem. BUDDEUS

Prima haec ſit: *Rite in litteris profecturo ordiendum eſt ab emendatione voluntatis*. Cauſſa ex ſupra allatis patet. Longe felicius non tantum intellectus vitia corriguntur, emendata voluntate; ſed ſi huius correctio intermittatur, aut differatur, ipſa rerum variarum cognitio deinceps ſaepius obſtat, quo minus vitia voluntatis aut perſpiciantur, aut pro vitiis agnoſcantur, aut facile voluntas ab iis repurgari poſſit. Atque hoc eſt, quod regum omnium ſapientiſſimus innuit (1), quando, *timorem Domini initium ſapientiae eſſe*, dicit.

Secunda regula: *Methodus breviſſima non ſemper eſt optima*. Delectamur ſtudiorum compendiis, nec immerito, ſi maximis commodis nos non privent. Ineptus eſſet, qui longiori via ad urbem, quam petit, contendere mallet, quam breviori. Aſt ſi in hac negligenda multa & praetermittenda eſſent, quae uſui eſſe poſſent, reprehendi iure a nemine poſſet, ſi longiorem illi praeferret. Ignavia, vel quidvis potius, quam prudentia dicenda eſt, quae rerum ſtudiorumque compendia ita ſectatur, ut, quae inde ſequantur incommoda, parum penſi habeat.

Reg. tertia: *Nimia feſtinatio maximopere nocet*. Canes feſtinantes coecos parere catulos, iam pridem ſapientum effatum fuit. Extinguitur nimirum per eam haud

[1] *Prov. I. 7. add. Iob. XXVIII. 28. & Pſ. CXI.* 10.

haud raro vis ingenii, & ſuffocatur, ut tum, cum maxime requiritur, laboribus perferendis pares eſſe nequeant. Haud raro &, quod peregrinatoribus nimium feſtinantibus evenire ſolet, praetervolant, quae addiſcenda prae ceteris erant. Taceo, quod nimia feſtinatio non eum finem, ad quem collineare unice debebamus, nobis conſtitutum eſſe, ſed aut ambitione, aut ſimili morbo mentem laborare, arguat. Accedit, quod quae prima vice ardua & inacceſſa videntur, ſi inſiſtamus, iterumque & ſaepius ad ea redeamus, plana, pervia atque facilia tandem evadant. Quod enim Craſſus ille apud Ciceronem (1) autumavit: *niſi quod quiſque cito potuerit, nunquam omnino poſſe perdiſcere* falſum eſt, & experientiae repugnat, & rectiſſime peculiari oratione confutatur a Dionyſio Petavio (2).

Reg. quarta: *Obſcuris non eſt inhaerendum.* Falluntur enim, qui putant, ea planis & perſpicuis praeſtare. Nimirum, ut navigantes ſcopulos, & pedeſtri itinere progredientes loca ſalebroſa & praecipitia, ſummo ſtudio evitant: ita & iis, qui litteris incumbunt, committendum non eſt, ut minori uti in rebus ſuis prudentia videantur. Idque eo magis, quod experientia doceat, multos quotidie ad eiuſmodi ſcopulos allidi, & ſperato fine excidere. Obſcura namque reconditae ſapientiae ſpeciem mentiuntur, ideoque incautis & imperitis facile imponunt. Nonnullos obſcuro dicendi genere magnopere delectari videas, non aliam ob cauſam, quam ut magnae & reconditae eruditionis opinionem aliis iniiciant. Id quidem callide, ſed imprudenter illi, qui vana iſta ſpecie eruditionis capti, praetermiſſis claris & perſpicuis, obſcura demum

ac

[1] *Lib. III. de orat. n. XXIV. p. 279.*
[2] *Orat. IX. p. 194. ſeq.*

Digitized by Google

ac inacceſſa; quæ rimentur & perſcrutentur aucupantur. Quo ipſo operam ludunt, aut ſi tandem multo ſudore tegumenta & involucra removeant, nihil aliud inveniunt, quam quæ longe facilius, & citra ambages, ſi per plana ire volupe fuiſſet, addiſcere potuiſſent. BUDDEUS

Reg. quinta: *Nec rara & curioſa praeferenda ſunt quotidianis, & ubique obviis*. Eſt quippe hoc mortalium vitium, ut ante oculos poſita non curent, remota ſemper concupiſcant. In litterarum ſtudiis autem ingens pleriſque hinc obiicitur impedimentum. Scopulus hic in iſto itinere non minori diligentia declinandus, quam prior. Sin quis incautus & praeceps naturae pravitatem ſequatur, cum Phrygibus tandem ſero ſapiet, intelligetque, in magno eruditionis apparatu rudem ſe imperitumque earum rerum eſſe, quas primo loco, precipuaque cura, condiſcere oportuiſſet. Perinde iſti homines ſe gerunt, ac delicatuli quidam, ſolidiorem quotidianumque cibum faſtidientes, deliciaſque conſectantes, quibus tantum abeſt, ut corpus iuſto robore fulciatur, ut morborum contra variis inſultibus exponatur.

Reg. ſexta: *A minutiis & quaeſtionibus otioſis ubique nobis ſedulo diligenterque temperemus*. Quis enim peregrinatorem, qui ſaepius ſubſiſtit, ut nugis animum paſcat, anileſque narratiunculas auſcultet, laudet? Perinde ac ſi breve admodum ad ſapientiam iter eſſet, quod cuivis aliud etiam agenti nullo labore emetiri liceret: quod tamen ſapientum omnium confeſſione longum & arduum, & multis circumſeptum difficultatibus eſt, ut illis, qui rite illud conficere cupiunt, frivolis & non neceſſariis neutiquam ſit immorandum.

Buddeus.

Reg. ſeptima : *Rationis imbecillitatem & pravitatem ubique agnoſcamus.* Quo magis enim hanc cognitam exploratamque habemus, eo acrioribus ſtimulis ad veram ſapientiam, precibus ſubmiſſis a Numine impetrandam, compellemur. Contra qui rationi nimium, etiam qua res naturales civileſque, tribuunt, cum fidenter, quae poſita ſemel a ſe ſunt, tueantur, erroriſque ſecuri, ſub examen ea ſerio revocare detrectent, non tantum graviſſimis erroribus ſe facile induunt, ſed pertinaciter quoque illis inhaerent, ut iis liberari vix ullo negotio queant. Paucis, qui legi noſtræ obtemperant, modeſti ſunt, nihil temere defendendum ſuſcipiunt, aliorum placita; praeiudicatis opinionibus vacui, non facile reſpuunt, ſed ea cum ſuis conferunt, & ubique veritati ſincero animi affectu litant. Qui non obtemperant, facile adducuntur, ut ſibi perſuadeant, ſe errare non poſſe, praefidentes ſunt, aliorum opiniones aut ſine examine repudiant, aut praejudiciis praepediti verum diſcernere a falſo nequeunt, & ita veritatis quam ubique obtendunt, poſſeſſione excidunt.

Reg. octava: *Quae intellectum iudiciumque perficiunt, magis confectanda ſunt, quam quae imaginandi vim iuvant: & haec rurſus praeferenda ſunt illis, quae ad memoriam tantum pertinent.* Sed addendum, niſi ex officio muneriſque lege, aut alia ratione, certum genus ſtudiorum colendum tractandumque ſit, quod unius facultatis vim omnem ſibi vindicet. Ceteroquin ſi mentis facultates inter ſe conferantur, nemo non iudicio primum tribuet locum. *Licet enim*, ut recte Io. Schefferus (1) pronunciat, *& ingenii*

(1) *De generoſ. nobiliſque informat, litteraria p.* 465.

genii dotes ſint neceſſariae, & memoriae facultas BUDDEUS
commendabilis, iudicii tamen vis eſt maxima ad expedienda negotia umana. Quare ceteris quidem poſſumus nonnunquam carere, at iudicio ſi fuerimus deſtitui, quicquid ingenio vel memoria valebimus, incaſſum erit & turbabit aliquando magis, quam iuvabit. Manifeſtum praeterea eſt, in rerum ſublimium abſtruſarumque quas circa praeſtantiſſimae artes occupantur, inveſtigatione, intellectus iudiciique vim unice eminere, quin per imaginationem impediri ſaepius atque corrumpi. Unde Malebranchius (1) in eo fere totus eſt, ut imaginationem cohibendam coercendamque ſuadeat, ne intellectus lumini officiat. Iubet itaque etiam, ut nobis temperemus a lectione ejuſmodi librorum, qui vim iſtam ingenii excitant nimium atque movent, quam in claſſem Senecam & Tertullianum refert. Quo iure haec ita aſſerantur, diſpicere nunc non licet: id certum, erroribus multis viam praecludere, qui has mentis operationes probe ſecernunt intellectumque diligentius, quam imaginationem colunt. De memoria res in confeſſo eſt, cum, qui ea ad admirationem uſque valent, aſt dirigere quae ea complexi ſunt, redigereque in ordinem & imaginandi facultate illuſtrata cum aliis communicare neſciunt, eruditorum cenſu non veniant. Similes ſunt animalibus, quae caveis incluſa circumferuntur, omniumque oculos in ſe convertunt, ex quibus tamen nemo commodum ullum percipit.

(1) *Lib. II. part. III. cap. II. ſeqq.*

F I N I S.

MG 2010848

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

LEGATORIA A. PANDIMIGLIO · ROMA · 1920

Digitized by Google